

KULTTUURIMAISEMAN MUUTOKSET

Länsi-Hollolan valtakunnallisesti arvokas maisema-alue

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Tekniikan ala
Ympäristötekniikan koulutusohjelma
Miljösuunnittelun suuntautumisvaihtoehto
Opinnäytetyö
Kevät 2010
Tiina Heikkilä & Maria Nurminen

Lahden ammattikorkeakoulu
Ympäristötekniikan koulutusohjelma

HEIKKILÄ, TIINA &
NURMINEN, MARIA:

Kulttuurimaiseman muutokset
Länsi-Hollolan valtakunnallisesti arvokas
maisema-alue

Miljöösuunnittelun opinnäytetyö

143 sivua, 19 liitesivua

Kevät 2010

TIIVISTELMÄ

Tämä opinnäytetyö käsittelee maaseudun kulttuurimaiseman kehitystä, nykytilannetta, arvotekijöitä ja tulevaisuuden näkymiä. Kohdealueena on Länsi-Hollolassa sijaitseva valtakunnallisesti arvokas maisema-alue. Työn toimeksiantajina ovat entinen Hämeen ympäristökeskus eli Hämeen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus sekä Hollolan kunta.

Teoriaosuudessa selvitetään työn osalta keskeisiä käsitteitä. Tämän jälkeen käydään yleisesti läpi kulttuurimaiseman kehitystä Hollolan alueella esihistoriallisesta ajasta alkaen. Kulttuurimaiseman tarkastelu päättyy Länsi-Hollolan maiseman nykytilanteen selvittämiseen. Viimeisenä käsitellään maaseudun kehitykseen vaikuttavia tekijöitä. Lähteinä on käytetty aluetta käsittelevää historiallista kirjallisuutta sekä erilaisia selvityksiä.

Opinnäytetyön soveltava osuus koostuu Länsi-Hollolan valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen visuaalisesta tarkastelusta. Tarkastelussa on selvitetty inventointien, vanhojen karttojen, valokuvien sekä ilmakuvien avulla maisemassa tapahtuneita muutoksia sekä alueen maisemakuvaa. Näiden pohjalta on selvitetty kohdealueen kulttuurimaiseman erilaisia arvoja. Soveltava osuus päättyy tarkastelualueen kulttuurimaiseman tulevaisuuden pohdintaan.

Työn tuloksena on paikannettu historialliset ydinalueet ja selvitetty maiseman arvoja. Lisäksi on selvitetty muutoksille herkimmit maisemat ja täydennysrakentamiseen soveltumattomat alueet. Nämä tiedot ovat tulevaisuudessa pohjana alueen maankäytön ja rakentamisen suunnittelussa.

Avainsanat: maisema, kulttuurimaisema, maisemakuva, maaseutu

Lahti University of Applied Sciences
Faculty of Technology

HEIKKILÄ, TIINA &
NURMINEN, MARIA:

Changes in cultural landscape
Nationally valuable landscape region
in western Hollola

Bachelor's Thesis in environmental
planning

143 pages, 19 appendices

Spring 2010

ABSTRACT

This thesis discusses the development, the current situation, the values and the future of cultural landscape in the rural areas. The thesis was commissioned by the Häme Centre for Economic Development, Transport and the Environment, and the municipality of Hollola. The target area of the work was a nationally valuable landscape entirety in western Hollola.

The theory part of this work deals with the crucial concepts and the historical development of Hollola. It also enlightens the existing situation of western Hollola and the factors that strongly impact the evolution of rural areas in general. The practical part consists of the visual examination of the target area. The examination focuses on the structure of the landscape, and on finding out the changes in the landscape by studying old maps, inventories, photographs and aerial pictures of the area. The found values of the cultural landscape of the area in target are based on these studies. The end of the practical part considers the future outlooks of cultural landscapes.

As the result of the work, the historically most central areas were located, as well as some main values that the area holds. When it comes to complementary building, the most fragile areas, and the areas that are not suited for any building have been pinpointed and presented visually. This information will be used in the future in planning the land use and construction of western Hollola.

Key words: landscape, cultural landscape, countryside, rural

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	LÄHTÖKOHDAT	2
2.1	Alueen sijainti	2
2.2	Lähdeaineisto	2
3	KÄSITTEITÄ	4
3.1	Maisema	4
3.1.1	Luonnonmaisema	5
3.1.2	Kansallismaisema	5
3.1.3	Kulttuurimaisema	6
3.1.4	Perinnemaisema	7
3.2	Maisemakuva	8
3.3	Maisemarakenne	9
3.4	Muinaisjäännökset	9
3.5	Arvokas maisema-alue	10
4	KULTTUURIMAISEMAMAN KEHITYS HOLLOLASSA	12
4.1	Esihistoriallinen aika	12
4.2	Historiallinen aika	12
4.2.1	Kaskiviljely	14
4.2.2	Sarkajako	14
4.2.3	Maanviljely sarkajaon aikaan	15
4.2.4	Isojako ja uusjako	16
4.2.5	Maanviljely 1800-1900-lukujen vaihteessa	17
4.2.6	Karjatalous 1800-1900-lukujen vaihteessa	18
4.2.7	Pihat ja puutarhat	19
4.2.8	Pihapiirien rakennukset	21
4.2.9	Tiestön muutokset	23
4.2.10	Väestön kehitys	26
5	LÄNSI-HOLLOLAN MAISEMAN NYKYTILANNE	29
5.1	Maisemamaakuntajako	29
5.1.1	Hämeen viljely- ja järvimaa	30
5.1.2	Päijänteen seutu	31

5.2	Päijät-Hämeen maisematyypit	32
5.2.1	Vesijärven laakso	33
5.2.2	I Salpausselkä	34
5.3	Suunnittelutilanne	34
5.4	Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristöt sekä suojelualueet	36
5.5	Maisemarakenne	37
5.5.1	Kallioperä	37
5.5.2	Maaperä ja pinnanmuodot	37
5.5.3	Vesistöt ja pohjavedet	39
5.5.4	Ilmasto ja kasvillisuus	42
5.6	Väestö ja elinkeinot	43
5.7	Tiestö	44
5.8	Palvelut	45
6	MAASEUDUN KEHITYKSEEN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ	47
6.1	Perinteisen maa- ja karjatalouden päättyminen	47
6.2	Maatalouden ympäristötukijärjestelmä	48
6.3	Maatalouden ympäristötuen maisemavaikutukset, niiden seuranta sekä tuen kehittäminen	49
6.4	Ympäristölainsäädäntö	51
6.4.1	Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet	51
6.4.2	Luonnonsuojeluun vaikuttava lainsäädäntö	51
6.4.3	Maankäytön ja rakentamisen lainsäädäntö	52
6.4.4	Vesivarainlainsäädäntö	53
6.4.5	Ympäristönsuojelulainsäädäntö	54
7	LÄNSI-HOLLOLAN MAISEMAN VISUAALINEN TARKASTELU	55
7.1	Länsi-Hollolan kartta-aineisto ja muu käytetty materiaali	55
7.2	Käytetyt menetelmät	55
7.3	Maisemakuva	57
7.3.1	Maiseman solmukohtat	57
7.3.2	Maiseman erityiskohteet	57
7.3.3	Näkymät	62
7.3.4	Merkittävät rakennukset	63
7.3.5	Maisemahäiriöt	67

7.4	Asutuksen sijoittuminen	69
7.4.1	1700-1800-luvut	69
7.4.2	1900-luvulta nykypäivään	73
7.4.3	Eri aikakausien rakentaminen Länsi-Hollolassa	76
7.5	Peltojen ja niittyjen kehitys	80
7.6	Tiestön kehitys	88
7.6.1	1700-luku	88
7.6.2	1800-luku	90
7.6.3	1900-luvulta nykypäivään	91
8	KULTTUURIMAISEMAN ARVOT	100
8.1	Maaseutumaiseman kulttuurihistorialliset arvot	100
8.2	Maaseudun ja maiseman taloudellinen arvottaminen	101
8.3	Luonnonarvot	102
8.4	Sosiaaliset arvot	104
8.5	Länsi-Hollolan maiseman arvot	106
8.5.1	Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue	107
8.5.2	Hatsinan kylän maakunnallisesti arvokas kulttuurimaisema	109
8.5.3	Kastarin ja Toivolan kylien maakunnallisesti arvokas kulttuurimaisema	109
8.5.4	Perinnemaisemat	110
8.5.5	Muinaisjäännökset	111
8.5.6	Pavunsuon metsän luonnonsuojelualue	112
8.5.7	Sairakkalanjärven luonnonsuojelualue	112
9	LÄNSI-HOLLOLAN KULTTUURIMAISEMAN TULEVAISUUS	114
9.1	Kulttuuriympäristöjen suojeleminen ja kehittäminen	114
9.2	JOY Jokaisen Oma Ympäristö	116
9.3	Maiseman visuaalinen seuranta	117
9.4	Valtatie 12	118
9.5	Maankäyttö ja rakentaminen	121
9.6	Rakentamisen ohjaus	124
9.7	Sairakkalanjärven tulevaisuus	126
10	YHTEENVETO	129

LÄHTEET

131

LIITTEET

144

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön aiheena on tutkia Länsi-Hollolassa sijaitsevan valtakunnallisesti merkittävän maisema-alueen pitkällä aikavälillä tapahtuneita maisemakuvan muutoksia. Yhtenäinen maisema-alue ulottuu Hollolan kirkonkylälle saakka, mutta tässä työssä tarkastelemme lähinnä sen itäosaa, joka käsittää Kastarin, Sairakkalan, Hatsinan, Vihatun, Järventaustan sekä Toivolan kylät. Työssä täydennämme alueesta jo laadittuja selvityksiä ja keskeisenä tavoitteenamme on paikallistaa kohdealueen historialliset ydinalueet sekä löytää joitakin ajasta riippumattomia maisemallisia arvoja. Jatkuvan rakennuspaineen vuoksi on tärkeää määrittää muutoksille herkimmät maisemat ja täydennysrakentamiseen soveltumattomat alueet.

Työn teoriaosuudessa käymme läpi aiheeseen liittyviä käsitteitä ja tarkastelemme maaseutumaiseman historiaa Hollolan tasolla. Perehdymme myös ympäristöön vaikuttavaan lainsäädäntöön, ympäristötukiin sekä maatalouden ja yhteiskunnan kehityksen pääsuuntauksiin, jotka oleellisesti ohjaavat myös maaseutumaiseman kehitystä.

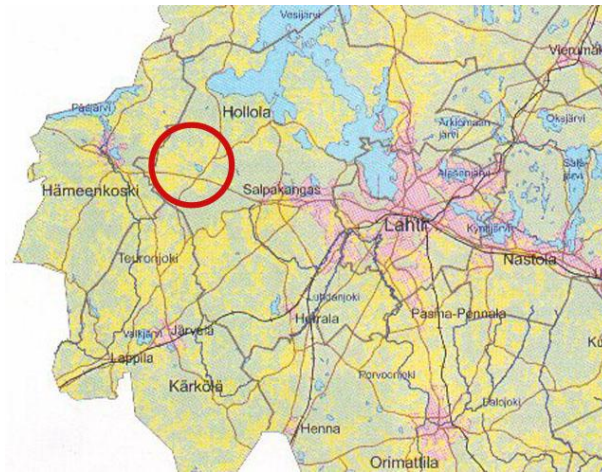
Inventointiosuudessa paneudumme maiseman visuaalisiin muutoksiin pääosin kartta-, ilmakuva- ja valokuvatarkastelujen avulla. Vanhojen karttojen pohjalta laaditun teemakartta-aineiston avulla havainnollistamme muun muassa tiestön, peltojen ja niittyjen sekä asutuksen muutoksia 1700-luvun alkupuolelta nykypäivään ja käymme läpi nykyisen maiseman piirteitä. Luomme myös suurpiirteisen katsauksen alueen rakennuskantaan sekä arvokkaisiin rakennuksiin ja käsittelemme aluetta rakentamisen ohjauksen näkökulmasta.

Opinnäytetyön loppuosa käsittelee sekä yleisiä maisemaan liittyviä arvoja ja arvotuksia että Länsi-Hollolan arvoja ja erityispiirteitä. Keskeisiä teemoja alueen tulevaisuutta hahmotettaessa ovat valtatie 12:n parannushanke, kulttuuriympäristöjen suojelun kehitys sekä Sairakkalanjärven umpeenkasvu.

2 LÄHTÖKOHDAT

2.1 Alueen sijainti

Opinnäytetyön kohdealue sijaitsee Hollolan kunnassa Hämeenkosken ja Hollolan rajan tuntumassa (KUVIO 1). Alueelta on matkaa Lahteen noin 20 kilometriä, Hämeenlinnaan 45 kilometriä ja Hollolan kuntakeskukseen 13 kilometriä. Salpaus-
selkää pitkin kulkeva valtatie 12 jakaa alueen kahtia. (KYLÄ-Kyllä! – Länsi-Hollolan maankäyttösuunnitelma 2005.)

KUVIO 1. Alueen sijainti (Päijät-Hämeen maisemaselvitys 2006)

2.2 Lähdeaineisto

Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden luettelon päivittäminen on parhaillaan käynnissä, joten on ajankohtaista koota oleellisia kohdealuetta koskevia selvityksiä, raportteja ja kirjallisuutta. Tässä työssä olemme huomioineet muun muassa seuraavat teokset:

- Uotila, M. & Helén, P. 2009. Sulenko, Uikura ja Ävinä – Länsi-Hollolan paikannimistö. Saarijärvi.
- Päijät-Hämeen liitto. 2008. Päijät-Hämeen kiinteät muinaisjäännökset. Lahti.

- Ahola, T., Tulonen, A., Utriainen, H. 2007. Kulttuuriympäristöjen Häme: Hämeen alueellinen kulttuuriympäristöohjelma 2007–2013. Hämeenlinna.
- Aarrevaara, E., Uronen, C. & Vuorinen, T. 2006. Päijät-Hämeen maisemaselvitys. Lahti.
- Päijät-Hämeen liitto Wager, H. 2006. Päijät-Hämeen rakennettu kulttuuriympäristö. Lahti.
- Pirkanmaanseutu. 2010. KYLÄ-Kyllä! – Länsi-Hollolan maankäyttösuunnitelma 2005. Saatavissa: http://www.pirkanmaaseutu.fi/kyla-kylla/LansiHollola_web.pdf
- Ympäristöministeriö. 1993. Maisema-alue työryhmän mietintö II - Arvokkaat maisema-alueet. Helsinki.

Näiden teosten lisäksi olemme tutkineet ja soveltaneet Ympäristöministeriön rahoittamaa Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden seurantaindikaattorit -hanketta eli VAMMI-hanketta, joka laadittiin vuosina 2003–2004 ja koostui kolmesta osasta. Näissä osissa tarkasteltiin kulttuuri- ja luonnontekijöitä sekä maiseman kokemuksellisuutta. Hankkeen tavoitteena oli kehittää maisema-alueiden muuttamista ja kehityssuuntaa kuvaavia yleispäteviä indikaattoreita. (Ympäristökeskus 2006, 3.)

VAMMI:ssa oleellisena pohjatutkimuksena ennen indikaattorien tulkintaa tehtiin tutkimusalueiden historiallisten karttojen analyysi sekä maisemarakennekuvaus. Hankkeen tuloksena saatiin viisi indikaattoria, jotka ovat alueiden käyttö, maa- ja metsätalouselinkeinot ja maisemayrittäjäisyys, suojelun toteutuminen, maiseman veto-voimaisuus sekä koettu maisema. Indikaattorien tarkoitus on helpottaa maisemassa tapahtuvien muutosten kehityssuunnan havainnoimista, jotta negatiiviseen kehitykseen voitaisiin tarvittaessa puuttua. Tässä opinnäytetyössä olemme keskittyneet lähinnä kartta-analyysiin ja maiseman kuvaukseen. (Ympäristökeskus 2006, 13–14.)

3 KÄSITTEITÄ

3.1 Maisema

Tavanomaisessa kielenkäytössämme maisema tarkoittaa näkymää tai näköalaa, joka avautuu esimerkiksi järven rannalta. Maisema-käsitteellä on kuitenkin monia eri merkityksiä eri tieteenaloilla ja sen jäsentäminen on varsin hankalaa. (Ympäristöministeriö 2010a; Rautamäki 1997, 14.)

Maiseman voidaan katsoa olevan ympäristökokonaisuus eli ekosysteemi tai ekosysteemien joukko. Ekosysteemejä ovat esimerkiksi pellon tai järven oma ekosysteemi. Tällöin maisemaan sisältyy niin luonnon elolliset kuin myös elottomat kohteet. Tämä käsitys näkee maiseman kuitenkin vain fyysisenä kokonaisuutena. Näin ollen maiseman voidaan sanoa olevan luonnonlakien mukaan toimiva elävä ja kehittyvä ympäristökokonaisuus. (Metsäverkko 2010; Rautamäki 1989, 9.)

Vasta kun ihminen havainnoi ympäristöönsä, syntyy maisemasta jonkinlainen mielikuva. Maiseman kokemiseen ja mielikuvien syntyyn vaikuttavat esimerkiksi aikaisemmat elämäkokemukset, koulutus, arvot, mielentila ja vuodenaika. Koemme maiseman pääsääntöisesti näköaistin avulla, jonka kautta näemme maiseman visuaalisena kokemuksena. Maisemakokemuksemme vaikuttavat myös muut aistit, jolloin voidaan puhua tuoksu- ja äänimaisemista. (Ympäristöministeriö 2010a; Metsäverkko 2010.)

Maisemaan sisältyy myös erilaisia arvokerrostumia. Geologisesti arvokkaita maisemia ovat esimerkiksi mannerjään synnyttämät harjut. Näiden harjujen kasvillisuutta voidaan pitää ekologisenä arvona. Erilaiset historialliset rakennukset ja rakennelmat lisäävät maiseman kulttuurista arvoa. Henkisiä arvoja ovat maiseman esteettinen kokeminen sekä sen psykologinen merkitys. Toisten ihmisten kohtaaminen ympäristössä puolestaan lisää maiseman sosiaalista arvoa. Voidaankin sanoa, että mitä enemmän maisemalla on erilaisia arvokerrostumia, sitä arvokkaampi maisema on. (Ympäristöministeriö 2010; Metsäverkko 2010.)

3.1.1 Luonnonmaisema

Luonnonmaisemien kehitykseen ovat vaikuttaneet ainoastaan luonnonprosessit. Nykyisin luonnontilaisia alueita ei käytännössä ole enää lainkaan, sillä ihmisen kädenjälki ulottuu kaikkialle. Metsien hakkuilla ja vesistöihin valuvilla ravinteilla on omat vaikutuksensa maisemaan. Esimerkiksi metsät, järvet, suot ja tunturit luokitellaan kuitenkin luonnonmaisemiksi, sillä niissä luonnonvoimat ovat hallitsevia. (Ympäristöministeriö 2010a; Heikkilä 2000, 15.)

3.1.2 Kansallismaisema

Historiallisesti kansallismaisema-käsite kytkeytyy 1800-luvun alkupuolella kirjallisuudessa ja kuvataiteessa vallinneisiin ilmiöihin. Vaikka kansallisesti arvokkaat maisemat ovat aina olleet suomalaisille merkittäviä, ei niistä kuitenkaan ollut tehty virallisia listoja. Ympäristöministeriön kansallismaisematyöryhmä julkaisi vuonna 1993 ensimmäisen teoksen Suomen kansallismaisemista. Tarkastelun kohteina ja lähtöaineistoina käytettiin selvityksiä valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista ja kulttuuriympäristöistä sekä tietoja Suomen luonnonalueista. (Ympäristöministeriö 2010a; Heikkilä 2000, 76.)

Rajaamatta jätetyiksi kansallismaisemiksi valittiin alueita, joilta löytyy Suomen edustavimmat luonnon- ja kulttuuripiirteet sekä tärkeimpien perinteisten elinkeinojen maankäyttötavat ja niiden vaikutus maamme maisemakuvan muotoutumiseen. Kaikki alueet ovat myös tunnettuja maisemanähtävyyksistä, joita kunnat ja kaupungit hyödyntävät matkailuhankkeissa. (Heikkilä 2000, 76.)

3.1.3 Kulttuurimaisema

Kulttuurimaisemat ovat syntyneet ihmisen ja luonnon yhteisvaikutuksena. Luonto ja ihmiset ovat vaikuttaneet kulttuurimaisemiimme jo useiden tuhansien vuosien ajan. Ihmisten ensimmäiset asumukset sekä alkeellinen kaskiviljely olivat ensimmäisiä merkkejä ihmisen vaikutuksesta maisemaan. Maanviljelystaitojen kehittyessä, ihmiset alkoivat jättää maisemaan yhä merkittävämpiä ja suurempia merkkejä. Nykyisinkin viljelyksessä on samoja peltoja ja niittyjä, kuin mitä jo rautakaudella käytettiin. Kulttuurimaisema mielletäänkin usein arvokkaaksi, vaikkei käsitteellä sinänsä ole arvovarausta. (Heikkilä 2000, 15–16; Maisema-aluetyöryhmän mietintö I – Maisemanhoito 1993, 10.)

Kulttuurimaisema voidaan edelleen jakaa maaseudun kulttuurimaisemaan ja urbaaniin kaupunkimaisemaan. Maaseudun kulttuurimaisemassa ihmisen ja luonnon yhteisvaikutus kulkevat käsi kädessä. Vastaavasti kaupunkimaisemissa luonnon osuus jää taka-alalle tai sitä ei näy ollenkaan. Kulttuurimaiseman arvot ryhmitellään kolmeen pääryhmään; avoimeen viljelymaisemaan, kulttuurivaikutteiseen luontoon sekä ihmisen tekemiin rakennelmiin. (Heikkilä 2000, 15–16; Maisema-aluetyöryhmän mietintö I – Maisemanhoito 1993, 10.)

Avoimet viljelymaisemat eli pellot ja niityt ovat kulttuurimaiseman sisällön ydin. Maisemakuvan keskeisempiä tekijöitä ovat avoimen tilan sijainti ja määrä maisemassa. Varsinkin Suomessa, jossa maasta on vain noin kahdeksan prosenttia viljelyssä, peltomaisemat ovat erittäin tärkeitä. Muita avoimia tiloja maisemassa ovat järvet, meret, varastokentät, hakkuualueet sekä avolouhokset. Kaikkia avoimia tiloja ei kuitenkaan nähdä positiivisina osina maisemaa. (Heikkilä 2000, 16.)

Kulttuurivaikutteisen luonnon syntymiseen ovat vaikuttaneet ihmisen toiminta ja alkutuotanto. Maatalousalueilla ja kaupungeissa on luonnonvaraisia alueita, jotka eivät tule toimeen ilman ihmisen hoitoa tai muuta vaikutusta. Maaseudulla näitä monimuotoisia alueita ovat teiden ja ojien pientareet, kosteikot, metsäsaarekkeet, pellon ja metsän väliset reunavyöhykkeet, puuryhmät, kivikot, latojen ympäristöt, aidanvierustat ja pihat puutarhoineen. Laidunnus, raivaus ja niitto ovat synnyttäneet

niityt ja laitumet. Nykyään eläin- ja kasvilajistoltaan monipuolisia niittyjä ja laitumia kutsutaan perinnemaisemiksi tai perinnebiotoopeiksi. (Heikkilä 2000, 21.)

Rakennettuun ympäristöön kuuluvat asuinrakennukset, julkiset rakennukset, teollisuusrakennukset ja muut tuotantorakennukset, sillat ja tiet. Rakennukset ovat kehittyneet vuosisatojen aikana käytännön tarpeesta. Pääraaka-aineena käytettiin puuta, mittasuhteet ja ulkoasu olivat pelkistettyjä. Edes uudet tyyliuunnat eivät pystyneet rikkomaan tätä maaseudun yhtenäistä rakennusperinnettä. Turvalliset kyläympäristöt, hyvät kulkuyhteydet sekä peltojen läheisyys olivat tärkeitä rakennuspaikkaan vaikuttaneita tekijöitä. Viimeisten vuosikymmenien aikana maatalouden muutokset ja kehittyminen ovat tuoneet muutoksia maaseudun rakennuskantaan. Yhä harvinaistuvat ladot ja kiviaidat kertovat kuitenkin paikallisen maankäytön historiasta ja arkkitehtuurin piirteistä. (Heikkilä 2000, 26.)

3.1.4 Perinnemaisema

Perinnemaisemat ovat muotoutuneet vuosisatojen aikana alkutuotannon ja muiden varhaisten elinkeinojen muovaamana. Laiduntamalla, niittämällä ja kaskeamalla ovat syntyneet avoimet ja puoliavoimet niityt, kaskiahot ja hakamaat. Rakennukset ja rakennelmat taas kertovat perinteisestä maa- ja karjataloudesta. (Maa- ja metsätalousministeriö 1997, 2–3.)

Uhanalaiset ja useimmiten pienialaiset perinnemaisemat voidaan jakaa kahteen pääryhmään; perinnebiotoopeihin ja rakennettuihin perinnemaisemiin. Perinnebiotooppi on perinteisten maankäyttömuotojen muovaama alue. Näitä alueita ovat kuivat ja kosteat niityt, kedot, ahot, kaskimetsät, hakamaat, nummet ja lehdesmetsät. Kasvillisuutta nimetään perinnekasvillisuudeksi. Perinnebiotooppien kasvillisuus koostuu pääsääntöisesti luonnonkasveista, mutta ihminen on vaikuttanut lajien runsaussuhteisiin ja esiintymisen laajuuteen. Rakennettuja perinnemaisemia ovat historialliset rakennukset ja rakennelmat ympäristöineen, varhaisen teollisuuden ja liikenteen luomat maisemat sekä luontaistalouden kausiasuinpaikkamaisemat ja rakennelmat luonnonmaisemassa. Luonnoltaan, kulttuurihistorialtaan ja maisemalli-

sesti arvokkaat perinnemaisemat kertovat aikansa maankäyttötavoista. (Maa- ja metsätalousministeriö 1997, 2-3; Maisema-alue työryhmän mietintö I – Maisemanhoito 1993, 48–49.)

Vaikka perinnemaisemien merkitys ihmisille ja kulttuurille on kautta aikojen ollut vahvassa asemassa, perinnemaisemien määrä laskee koko ajan. Muuttuneet maankäyttötavat, kuten laiduntamisen väheneminen ja kaskeamisen harvinaistuminen, ovat johtaneet siihen, että arvokkaat perinnemaisemat kasvavat umpeen ja metsittyvät. Suurimmillaan Suomen niittyala oli 1800-luvun puolivälissä. Tuolloin niittyä oli noin 1,6 miljoonaa hehtaaria ja peltoa noin 0,8 miljoonaa hehtaaria. Nykyisin luonnonniittyjä ja laidunmaita on enää alle 125 000 hehtaaria. Tällä hetkellä viljelymaata on noin 2,4 miljoonaa hehtaaria eli vain kahdeksan prosenttia maamme pinta-alasta. (Maa- ja metsätalousministeriö 1997, 2–4; Maisema-alue työryhmän mietintö I – Maisemanhoito 1993, 89.)

3.2 Maisemakuva

Maisemakuva on maisemarakenteen optisesti havaittava ilmiö eli näköaistilla tekemämme ympäristöhavainto, joka koostuu maiseman visuaalisista ominaisuuksista. Eri alueiden maisemakuvien vertailua vaikeuttavaa se, että alueiden luonnon- ja kulttuuripiirteet ovat hyvin vaihtelevia ja niiden arvottaminen riippuu maiseman tarkastelijasta itsestään. Maisemakuvan tarkastelua voidaan tehdä tutkimalla maiseman fyysisiä rakenteita tai kiinnittämällä huomio maiseman herättämiin mielikuviin. Maisemakuva muuttuu ajan kuluessa, joten katsojan hahmottama kuva maisemasta ei ole koko totuus maisemasta. Maiseman eheys ja yhtenäisyys, vaihtelevuus eli monipuolisuus, visuaaliset yksityiskohdat, elementtien jäsentyneisyys, toistuvuus, vastakohtaisuus, vyöhykkeisyys sekä intensiteetti eli vaikuttavuus sopivassa suhteessa muodostavat mielenkiintoisen ja arvokkaan maisemakuvan. Usein maisemakuvaa käytetään maiseman synonyyminä, vaikka se on maiseman muutosprosessien tietyn vaiheen näkyvä ilmenemismuoto. (Heikkilä 2000, 55; Rautamäki 1989, 11.)

3.3 Maisemarakenne

Maisema rakentuu omasta säännönmukaisesta rakenteesta, aivan kuten kaikki elolliset organismit tai ihmisen rakentamat laitteet. Maisemarakenteen perusosia ovat kallio- ja maaperä, vesi ja ilma. Näitä osia kutsutaan ekosysteemin elottomiksi osiksi. Nämä perusosat luovat kullekin alueelle sen oman kasvupaikkatyypin ja siihen sopeutuvan kasviyhdyksunnan. Perusosat yhdessä tarjoavat elinympäristön erilaisille eläimistöille. Vuosien aikana ihminen on toiminnallaan muuttanut ja muokannut maisemarakenteen eri osia monella eri tavalla. Muutoksia on sekä hyviä että huonoja, eikä niiden kaikkia vaikutuksia voida vielä nähdä. Se kuitenkin tiedetään, että muutos yhdessäkin maisemarakenteen perusosassa vaikuttaa pitkänä ja monimutkaisena ketjuna myös muihin perusosiin. Jotta voisimme hallita ja ennakoida ympäristössä tapahtuvia muutoksia, maisemarakenteen perusosien vuorovaikutussuhteiden tunteminen on erittäin tärkeää. (Rautamäki 1989, 9.)

3.4 Muinaisjäännökset

Kulttuurimaisemamme arvokkaita yksityiskohtia ovat vanhoilla laitumilla, peltosaarekkeissa tai muuten maisemallisesti keskeisillä paikoilla sijaitsevat muinaisjäännökset. Näitä ihmisen toiminnan synnyttämiä jäänteitä ja rakenteita ovat maan päälle näkyvät kalmistot, muinaispellot, raivausröykkiöt, kivilautiset asuinpaikat, kalliomaalaukset, linnavuoret ja uhrikivet. Vanhimmat muinaisjäännökset ovat 10 000 vuoden takaa ja nuorimpina pidetään maailmansotien aikaisia linnoituslaitteita. (Lehtinen 1997, 16; Maisema-aluetyöryhmän mietintö I – Maisemanhoito 1993, 127.)

Koska vain osa kiinteistä muinaisjäännöksistä erottuu selvästi maisemasta, tulee muinaisjäännösten ympäristö pitää avoimena ja hoidettuna. Pusikoituminen ja metsittyminen ovat vakavia uhkia muinaisjäännöksille, sillä sitä kautta niiden ymmärrettävyys ja arvo laskevat. Muinaisjäännöksien turvaamista varten kaikki jäännökset ovat rauhoitettuja muinaismuistolain (295/63) mukaan. Laki ei kuitenkaan ta-

kaa, että muinaisjäänökset säilyisivät. (Maisema-aluetyöryhmän mietintö I – Maisemanhoito 1993, 127–128.)

3.5 Arvokas maisema-alue

Vuonna 1995 valtioneuvosto teki periaatepäätöksen valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista. Valtakunnallisiksi maisema-alueiden valitsemiseksi käytettiin apuna kulttuurimaisemien arvoja ja piirteitä kuvaavia tekijöitä. Lopullinen valinta tehtiin maisemamaakuntajaon avulla. Valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita on nimetty kaikkien maisemamaakuntien ja -seutujen alueelta yhteensä 156 ja niiden pinta-ala on yhteensä 730 000 hehtaaria. Päätös velvoittaa kehittämään ja tukemaan alueiden maisemanhoitoa sekä ottamaan ne huomioon alueiden käytön suunnittelussa, kuten maakuntakaavoissa. Suurin osa alueista sijaitsee Etelä- ja Länsi-Suomen viljelyseuduilla. (Heikkilä 2000, 64–67.)

Arvokkaat maisema-alueet on jaettu kahteen ryhmään, jotka ovat arvokkaat maisemakokonaisuudet ja maisemanähtävyydet. Arvokas maisemakokonaisuus on maaseudun viljelymaiseman edustava ja yhtenäinen kokonaisuus. Maisemanähtävyys on luonteeltaan historiallisesti tunnettu näköalakohte tai matkailukohte, jonka arvo voi perustua myös luonnonpiirteisiin. (Heikkilä 2000, 67.)

Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue määritellään kulttuuri- ja luonnontekijöiden muodostamaksi erityisen kauniiksi, eheäksi ja koko Suomen maaseudun kulttuurimaisemia edustavaksi kokonaisuudeksi. Kulttuurivaikutuksista kertovat alueen muinaisjäänökset ja hyvin hoidetut vanhat rakennukset. Uusi rakennuskanta sijoittuu luontevasti maisemaan. Alueen vanhat pellot ovat edelleen viljelyksessä ja maaseutumaisemaa monipuolistavat esimerkiksi laiduntava karja, metsäsaarekkeet, niityt, puukujanteet ja myllyt. Maisemakuvallisesti alue on eheä ja hyvin hahmottuva kokonaisuus. (Muhonen 2009, 14.)

Maisema-aluetyöryhmä listasi myös 171 maakunnallisesti arvokasta maisema-alueita. Niitä ei mainita valtioneuvoston periaatepäätöksessä, eikä niille ole tehty

rajauksia. Muutamat maakuntien liitot ovat valmistaneet selvityksiä maakunnallisesti ja paikallisesti arvokkaista maisema-alueista. Maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet edustavat maakunnalle tyypillistä tai erityistä kulttuurimaisemaa. Vaikka alueet eivät ole yhtä monimuotoisia ja edustavia kuin mitä valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet, ne kuitenkin ilmentävät oman maakuntansa identiteettiä ja monimuotoisuutta. (Muhonen 2009, 14; Heikkilä 2000, 67.)

4 KULTTUURIMAISEMAN KEHITYS HOLLOLASSA

4.1 Esihistoriallinen aika

Hannu Olavi Takalan tutkimusten mukaan Lahden Ristolassa asuttiin jo noin 10 100 vuotta sitten. Hollolassa lienee sen perusteella ollut jo noina aikoina vaeltavaa asutusta, sillä alue tarjosi metsineen ja järvineen hyvät metsästys- sekä kalastusolosuhteet. Metsästys- ja keräilykulttuurin aikana pienet ruokakunnat vaelsivat laajoilla alueilla riistan perässä ja näistä ajoista ovat todisteina lukuisat kivikautiset esinelöydöt ja muinaisjäännökset. Länsi-Hollolan alueelle sijoittuu kaksi muinaista asuinpaikkaa ja lisäksi muun muassa Järventaustasta Kauppilan talon pellosta löydettiin 1900-luvun alussa tuleniskentäkivi. (Turun yliopisto 2005; Kuusi 1980, I, 3–10, 14.)

4.2 Historiallinen aika

Hollolan kylistä alkaa löytyä kirjallista tietoa 1300-luvulta lähtien, vaikka muun muassa vanhimmat kirkon arkistot ovat aikojen saatossa tuhoutuneet. Hollola mainitaan ensimmäisen kerran eräässä maanvaihtoasiakirjassa vuonna 1329 ja seuraavan kerran 1400-luvulla erinäisissä asiakirjoissa. Sairakkalan ja Toivolan kylien rajakiistaa käsitellään raja-asiakirjassa vuodelta 1432, Hatsina esiintyy ensimmäisen kerran Hollolan syyskäräjien yhteydessä vuonna 1458 ja Kastarissa pidettiin laamanninkäräjät vuonna 1461. Vanhimmat tiedot Järventaustasta ovat vuodelta 1467, jolloin Hollolan kesäkäräjillä oli mukana lautamies Hemming Järwentaka. (Kuusi 1980, I, 46–57.)

KUVIO 2. Carta Marina vuodelta 1539 kertoo Hollolan olleen jo tuohon aikaan merkittävä keskus (Wikipedia 2010)

Vuoden 1539 koukkuluettelossa on vanhan Suur-Hollolan alueet jaettu Asikkalan, Hollolan ja Tennilän pitäjiin, jotka jakautuivat edelleen neljänneskuntiin. Lisäksi on ollut kaksi erillistä neljänneskuntaa, Ruuhijärvi sekä Elimäki. Länsi-Hollolan kylät jakautuvat Etolan ja Uskilan neljänneskuntiin siten, että Etolaan kuuluivat Järventausta, Toivola ja Kastari ja Uskilaan Hatsina, Sairakkala ja Vihattu. Koukkuluettelon mukaan vuonna 1539 Sairakkalassa oli taloja 10 tai 11, Toivolassa 9, Hatsinassa 10 tai 11, Kastarissa 6, Järventaustassa 4 ja Vihatussa 2 kappaletta. 1500-luvun loppupuolella monet talot autioituivat ja niistä on tehty kruununtaloja. (Kuusi 1980, I, 44–45, 183.)

Kylät olivat Hollolassa tiiviitä ryhmäkylä, joissa talot rakennettiin kiinni toisiinsa. Pihapiirit olivat ahtaita, karjapiha oli asuinrakennuksen edessä, eikä ruohopihattoa ollut ollenkaan. Myöhemmin taloja siirrettiin kauemmaksi maiden uudelleenjärjestelyjen myötä. (Kuusi 1980, I, 193.)

4.2.1 Kaskiviljely

Kaskiviljely oli historiallisina aikoina yleistä myös Hollolan seudulla, mutta se ei vielä merkinnyt maan pysyvää omistusta tai asutusta. Ihmisten lisääntyessä ja riistan sekä polttomaan vähentyessä otettiin käyttöön kiinteä maanviljely. Peltoviljelyn myötä maasta tuli omaisuutta ja alueelle syntyi myös pysyvää asutusta, jota arvelaan jossain määrin Hollolassa olleen jo vuoden 500 jKr. tienoilla. (Kuusi 1980, I, 12, 15, 65.)

Vielä keskiajalla oli suurin osa viljelyalasta kaskiviljelyksiä, jotka useimmiten olivat yhden talon kaskia, mutta toisinaan myös usean talon yhteisiä huhtia. Kaskia raivattiin perinteisesti alkukesästä etenkin tiheäkasvuisiin rinteisiin siten, että puiden latvat osoittivat alarinteeseen. Kasken annettiin sitten kuivahtaa vuosi ja se poltettiin vasta seuraavana keväänä poutasäällä niin, että kaura- ja ohrakasket poltettiin toukokuussa ja nauris- ja ruiskasket kesäkuussa. Mikäli kevät oli ollut sateinen, voitiin ruiskasket jättää heinä- tai elokuuhunkin. Yleisenä sääntönä kaskiviljelyssä oli ottaa yksi tai kaksi satoa, jonka jälkeen maan annettiin palautua luonnontilaan. Seuraavan kerran sama alue voitiin kasketa vasta kahdenkymmenen vuoden kuluttua. Kaskiviljely oli yleistä vielä ainakin 1700-luvulla. (Kuusi 1980, I, 65, 89–90; Kuusi 1980, II, 122–123.)

4.2.2 Sarkajako

Talojen muodostamisen ja jakamisen seurauksena olivat kylien viljelysmaat olleet pahasti pirstaloituneet ja sekavat. Tämän seurauksena syntyi sarka- eli aurinkojako, joka perustuu Ruotsin maakunta- ja maalakeihin sisältyneisiin ohjeisiin. Periaatteenä oli jakaa kullekin talolle kyläosuutensa mukaan suorakaiteen muotoiset sarat niin, että jokaiselle on annettu sekä hyvää että huonoa maata. Myös niittyjä, metsiä ja takamaita jaettiin samaan tapaan. (Kuusi 1980, I, 191, 204.)

Vanhimmat merkinnät sarkajaosta Hollolassa ovat 1500-luvulta, mutta niiden perusteella voidaan olettaa sarkajakoa toteutettaneen jo aiemmin. Hollolassa sarkaja-

ko on toteutunut etenkin kylien lähipelloilla ja 1500-luvulla ainakin tärkeimmissä kylissä. Sarkapelloille ominaista oli sarkojen ohella vaha-aidoiksi kutsutut aidat, jotka jakoivat pellot kahtia. Toinen puoli oli viljelyssä ja toinen kesannolla. Sarkojen mittaukseen käytettiin niin kutsuttuja tankoja, joiden mukaan peltojakin nimitettiin tankopelloiksi. Sarat olivat pysyviä, tai ne voitiin jakaa vuosittain uudestaan. (Kuusi 1980, I, 202–205, 225.)

Asukasmäärän lisääntyessä peltoalaa oli pakko raivata lisää. Jokaisella maanomistajalla oli alun perin ollut oikeus raivata peltoa tai niittyä kylän yhteismaille, jos kaikilla oli siihen samat mahdollisuudet. Uutta peltoalaa raivattiin usein lähimmille takamaille ja rintapelloja lähinnä pyöristeltiin ja täydennettiin viljelemättömien välikaistaleiden raivauksella. Myöhemmin näitä raivioitakin alettiin jakaa tangolla järjestyksen ja tasapuolisuuden vuoksi ja viimeistään isojaossa niiden omistus meni usein uusiksi. (Kuusi 1980, I, 210–211.)

Metsien jaon taustalla oli usein metsien liikakäyttö ja pula kaskimaista. Tankojaolla pyrittiin saamaan maat oikeudenmukaisemmin palvelemaan koko yhteisöä. Myös Länsi-Hollolan alueella jaettiin 1600-luvulla metsiä sarkoihin. Kaskiviljelyn, tervanpoltton ja muun käytön laajuudesta kertoo eräs dokumentti vuodelta 1741, jossa kauppakollegian asessori Ulrik Rudenschöld kirjoittaa Vesijärven ympäristön metsän heikentymisestä runsaan käytön vuoksi. (Kuusi 1980, I, 213–215.)

4.2.3 Maanviljely sarkajaon aikaan

Maanviljely oli sarkajaon vallitessa pääelinkeinona ja sen ohessa harjoitettiin karjanhoitoa, metsästystä sekä kalastusta. Maanviljely jakautui kiinteään peltoviljelyyn sekä kaskiviljelyyn. Viljan, yleisimpänä ohra, lisäksi viljeltiin pelloilla ja kaskimailla muun muassa naurista, kaalia ja papuja. 1680-luvulla tehtyjen ratsutilojen pöytäkirjojen mukaan Sairakkalan, Hatsinan, Järventaustan sekä Vihatun pellot olivat kehoja ja hallanarkoja ja kylät köyhiä. Kastarin ja Toivolan pellot olivat paremmat ja Toivolalla oli lisäksi jonkin verran pellava- ja hampumaita. (Kuusi 1980, I, 220–224, 232.)

Viljelystavat olivat tänä aikana hyvin perinteiset eikä uudistuksia juuri tehty. Ominaisinta viljelysmaisemassa olivat erilaiset aidat ja aitaukset. Toisin kuin nykyisin, oli maanviljelijän vastuulla aidata viljelyksensä, jotta eläimet eivät päässeet tekemään tuhojaan. Laidunmaat olivat avarampia kuin viljelysmaat, joten tämä oli kaikkien edun mukaista. Kenties suurimpia uudistuksia oli ojittamisen aloittaminen 1600-luvulla ja ojien ansiosta myös suoviljelyksiä pystyttiin perustamaan. (Kuusi 1980, I, 226–230.)

4.2.4 Isojako ja uusjako

1700-luvulla Ruotsi-Suomessa alettiin pyrkiä kohti valtakunnan nousua samalle tasolle, jossa se oli aiemmin ennen 1600–1700-lukujen vaihteen ankaria oloja ollut. Teollisuuden ja kaupankäynnin ohella haluttiin kehittää myös maataloutta, minkä seurauksena syntyivät isojaon pääperiaatteet ja vuoden 1757 isojakoasetus. Sen mukaan maat luokiteltiin laatunsa mukaan siten, että parempaa maata saanut sai maata vähemmän, kuin heikompilaatuisen maan saaja. Asetus pyrki hajauttamaan tiiviitä kyliä ja sijoittamaan talot niin, että kunkin talon maat sijaitsisivat sen ympärillä. Vasta vuoden 1775 asetuksessa varsinaisesti kehoitettiin talojen siirtämiseen kyläkeskuksista. Isojaossa siirtyi myös ennen kylille kuulunutta metsää kruunulle muun muassa uudisasutustarkoitukseen. (Kuusi 1980, II, 96–98.)

Hollolassa aloitettiin isojako jakokunnittain 1760-luvulla ja Sairakkalan-Vihatun lohkokuntaa alettiin jakaa 1770-luvun lopussa. Suurin osa Hollolan isojaosta oli suoritettu vuosisadan loppuun mennessä, mutta riitatapausten takia joidenkin alueiden jako viivästyi jopa 1800-luvun puoliväliin saakka. Uusjakolait tulivat voimaan vuonna 1848 ja ne jatkoivat isojaon linjaa kylärakenteen hajauttamiseksi. (Luostarinen 1997, 60; Kuusi 1980, II, 99.)

Talojen siirtoihin ryhdyttiin pääosin tilanpuutteen ja suuren tulipalovaaran vuoksi jo 1700-luvun lopulla, jolloin syntyi muun muassa Metsä-Tikkalan talo Hatsinan, kun Kaapo Aataminpoika Tikkala siirtyi kahden kilometrin päähän kylästä. Suurin osa siirroista kuitenkin sijoittui ajalle vuoden 1848 asetuksen jälkeen ja jatkuivat 1800-

luvun loppuun saakka. Syynä siirtoihin oli usein myös ihanteellisempi peltojen sijoittuminen ja usein siirtoihin annettiin jonkinlaista avustusta. (Kuusi 1980, II, 106–113.)

4.2.5 Maanviljely 1800-1900-lukujen vaihteessa

1800-luvulla peltoviljely syrjäytti lopullisesti kaskiviljelyn ja teollistumisen seurauksena metsiä alettiin hyödyntää uusilla tavoilla. Rautateiden rakentaminen maailmalla mahdollisti muun muassa amerikkalaisen viljan tulon Euroopan markkinoille, mikä laski rajusti viljan hintaa. Tämän seurauksena Euroopassa alettiin keskittyä enemmän karjatalouteen ja teolliseen kehitykseen. (Heikkinen 1975, 41.)

Riihimäen-Pietarin rautatien rakentaminen 1860-luvun lopulla ja Päijänteen vesiliikenne toivat uusia mahdollisuuksia Hollolan seudulle. Puutavaraa meni ensin rata-pölkyiksi ja valmis rautatie mahdollisti edulliset kuljetukset puutavaran arvonnousussa. Hollolasta muodostui tärkeä rahtaus- ja sahauspaikka myös Päijänteen varsilta tulleelle puutavaralle, jota alettiin viedä myös rautateitse Pietariin. Suurkaupungin huolto vaati laajat maatalousalueet, joten maa- ja metsätaloustuotteiden vienti Venäjälle kasvoi. (Heikkinen 1975, 41–42.)

Hollolan metsät olivat tuohon aikaan kaskiviljelyn seurauksena keskenkasvuisia ja niiden pinta-ala oli vähentynyt huomattavasti peltoviljelyn laajenemisen takia. Alettiin keskustella Päijänteen ja vesijärven yhdistävästä kanavasta, jonka kautta saataisiin tuotua täysikasvuista metsää. Myös karjan tila oli heikko laidunmaiden huonon hoidon takia. Niityillä kasvoi vesakkoa ja kaskiviljelyn lopettamisen seurauksena kasvavat metsät tukahduttivat heinänkasvun. Karja näki nälkää, minkä vuoksi voita saatiin vähän ja sen laatu oli huonoa, lantaa ei riittänyt pelloille ja osa karjasta kuoli nälkään talven aikana. Pellot olivat usein hyvin hoidettuja, mutta metsäkaupan käytössä vilkkaana talonpojat laiminlöivät viljelyksiään ja Päijänteen sekä Vesijärven rantojen tukkipuumetsät alkoivat huveta. (Heikkinen 1975, 42–44.)

1800-luvun loppua kohti viljeltyjen lajien painotus muuttui. Ruis ja kaura nousivat viljoista eniten viljellyiksi ja niiden rinnalla kasvatettiin yhä lisääntyvässä määrin perunaa ja hernettä. Rukiin hinnan ollessa Venäjältä tuodun viljan seurauksena alhainen, korostui kauran tärkeys erityisesti karjarehuna, mutta myös suurimpana vientituotteena Venäjälle. Merkittävässä asemassa Hollolassa oli myös pellavan kasvatusta, joka lisääntyi vuosisadan loppua kohden. (Heikkinen 1975, 62–63.)

1800-luvun loppupuolen heikkojen satovuosien seurauksena erityisesti suurtiloilla alettiin tutkia uusia menetelmiä sadon parantamiseksi. Ojia alettiin parantaa, uusia viljalajikkeita testata ja viljelytapa alkoi muuttua kolmivuoroviljelystä kiertoviljelyksi. Uusia välineitä ja työkaluja maanmuokkaukseen, kuten rulla- ja jousikarhit sekä rautainen kääntöaura, otettiin käyttöön. 1890-luvulta eteenpäin maataloudellinen suunnittelu alkoi vahvistua suurtilallisten ohella myös talonpoikasten viljelijöiden keskuudessa ja näin siirryttiin viljelyssä tuoton järkipäraseen lisäämiseen. (Heikkinen 1975, 64–65.)

4.2.6 Karjatalous 1800-1900-lukujen vaihteessa

Ennen 1800-luvun puolivälin murroskautta karjatalouden merkitys maataloudessa oli lähinnä viljelyä ja muuta taloutta tukevaa. Lantaa käytettiin pelloilla, vuotia muun muassa jalkineisiin, navetasta saatiin vähäisesti voita, lihaa ja talia ja lampaista niukasti villaa omiin tarpeisiin. Suuren lannantarpeen takia karjaa saattoi olla runsaasti, mutta ruuan puutteen vuoksi eläimet näkivät talvisin nälkää ja toiminta sai eläinräkkäyksen piirteitä. Tämä vahvisti 1800-luvun lopulla eläinsuojelutoimintaa karjatalouden merkityksen noustua. (Heikkinen 1975, 66–68.)

Viljanviljelyn kannattavuuden vähenemisen seurauksena alettiin 1800-luvun puolivälistä eteenpäin siirtyä pikku hiljaa karjatalouteen. Karjatuotteita vietiin runsaasti Hollolasta Venäjälle ja siellä erityisesti Pietariin. Myös kasvava Lahti tarvitsi maataloustuotteita enenevässä määrin. Karjataloustuotteiden arvo nousi ja karjan määrä kasvoi nälkävuosien jälkeen vuosisadan loppua kohden, vaikka 1800-luvun alussa karjan määrä olikin ollut jopa suurempi. (Heikkinen 1975, 67–68.)

Tuotannon kasvattaminen edellytti ruokinnan tehostamista ja siis rehun tuotannon lisäämistä. Usein rehua haettiin metsistä ja järvien rannoilta, vaikka niittyjä olisi ollut lähempänä. Niittyjä myös turmeltiin laiduntamalla, minkä estämiseksi annettiin vuonna 1865 asetus tilusten aitaamisesta. Vielä 1870-luvulla kirjoitettiin Hollolan niittyjen heikosta tilasta ja karjan nääntymisestä nälkään. Niittyjä raivattiin pelloiksi ja kylvöheinää alettiin viljellä pelloilla rehuksi enenevässä määrin. (Heikkinen 1975, 68–69.)

Karjatalouden tuotannon kasvattamiseen tähdättiin myös karjanjalostuksen avulla. Valtion toimesta oli jo vuosisadan alkupuolella tehty kokeiluja maatiaiskarjalla sekä ayshirekarjalla. Laitilan kartanossa suoritettiin menestykseltään latteita kokeita ayshirekarjalla 1850-luvulla ja sieltä myytiin karjaa pitäjään jonkin verran. Karjanjalostustoiminta alkoi kehittyä merkittävästi Hollolassa vasta 1920–30-luvuilla. (Heikkinen 1975, 69–70.)

Karjasuojat olivat aiemmin vaatimattomia ja niitä ei talvisin juuri siivottu ja tyhjenetty. Karjatalouden tehostamisen myötä alettiin rakentaa uusia ja tilavia navettoja ja talleja, jotka vuosisadan lopulla rakennettiin usein kivistä ja olivat asuinrakennuksia huomattavasti suurempia. Myös meijereitä alettiin rakentaa 1870-luvulta lähtien tuotannon kasvun seurauksena. (Heikkinen 1975, 70.)

4.2.7 Pihat ja puutarhat

Länsi-Suomessa pihapiirit olivat suljettuja ja koostuivat monista eri rakennuksista. Pihaa rajasivat asuinrakennukset, aitat, navetat, riihet, liiterit, saunat ja tallit. Pailonarat rakennukset kuten saunat pyrittiin sijoittamaan kauemmaksi muista rakennuksista. Rakennusten määrä kertoi yleensä talon varallisuudesta ja parhaimmillaan rakennuksia saattoi olla jopa 50. Rakennukset ryhmiteltiin säännölliseen muotoon osittain sarkajaon vaikutuksesta. Muita syitä olivat suljetun pihan turvallisuus petoja vastaan sekä linnojen ja pappiloiden antamat esimerkit. Usein rakennukset ryhmittivät siten, että miespihaa ja karjapihaa rajasi joko rakennus, aita tai sitten ne olivat yhtä tilaa. Hollolassa pihojen välillä ei useinkaan ollut mitään rajaavaa tekijää

1800-luvun loppupuoliskolle asti. Koska rakennukset sijaitsivat tiiviisti, koko kylän tuhoavat tulipalot olivat yleisiä. Vuonna 1855 sattui Toivolan kylän palo, jossa 15 taloa paloi kokonaan, neljästä talosta saatiin pelastettua ruokaa ja kaksi taloa säilyi kokonaan. Samana vuonna paloi myös osa Hatsinan kylää, jossa kolme taloa paloi kokonaan ja muutama osittain. (Kotikontu kuntoon 1992, 25; Kuusi 1980, II, 311, 314.)

Vielä 1900-luvun alussa sääty-yhteiskunta näkyi maaseudun pihoissa ja elinympäristöissä. Vain pappiloiden ja kartanoiden pihoilla kasvoi koristekasveja, marjapensaita ja hedelmäpuita. Talonpoikien avarista pihoista löytyi vastaavasti humalatarhoja ja aidattuja peruna-, kaali- ja lanttumaita. 1900-luvulle tultaessa väestön voimakkaan kasvun vuoksi erityisesti perunoiden ja juuresten viljely pihoissa lisääntyi. Samalla vihannesmaat yleistyivät ja laajenivat maaseutujen pihapiireissä. Samalla erityisesti naisia opastettiin hyötykasvien viljelyssä. (Oma koti – omakotiasuminen Suomessa 2004, 26–27; Kuusi 1980, II, 314–315.)

1920-luvulla syntyi lukuisia uusia pientiloja. Tämän seurauksena talojen ympäristöön muokattiin uusia laitumia ja peltoja. Tuolloin juurikasvit, pellava sekä hamppu yleistyivät ja ensimmäiset kukkapenkit perustettiin talon seinustalle. Koivuista alettiin istuttaa taloon johtavan tien varteen koivukujia ja kuusista kuusiaitoja. Omenatarhatkin yleistyivät ja ensimmäiset puutarhakeinut ilmestyivät talojen pihoihin. Esimerkkiä otettiin kartanopuutarhoista ja pappiloista. Kanat saivat juoksentella pihapiirissä vapaana ja vasikkaa pidettiin narun päässä pihanurmea syömässä. Piha säilytettiin kuitenkin avarana ja käytännöllisenä työpihana. Elinolojen parantuminen, puutarhaneuvonnan tehostuminen ja koristekasvien yleistyminen johtivat pihojen monikäyttöön, niin että pian jokaisessa pihassa oli omenapuita ja syreenejä. (Oma koti – omakotiasuminen Suomessa 2004, 26–28.)

KUVIO 3. Puutarhaa 1930-luvulla (Länsi-Hollolan kyläkirja 2002. Jouko Piekkari)

Elintason kohotessa toisen maailmansodan jälkeen pihajärjestelyissä ja istutuksissa alkoi tapahtua muutoksia. Lipputangot ja metalliset keinut yleistyivät pihoiissa. Pihanurmen tilalle tuli ruohonleikkureilla siistityt kylvönurmet. Kasvivalikoima monipuolistui orapihlaja-aitojen, akileijojen ja liljojen yleistyessä. Kasvimaiden määrä puolestaan väheni. Pihasta tuli enemmän harrastus, kuin työkenttä. Vastavasti uusille koneille tarvittiin isompia tiloja, ja pihat ja ajotiet piti perustaa koneita kestäviksi. (Oma koti – omakotiasuminen Suomessa 2004, 30; Ranta 2003, 69, 98.)

Nykyiset maatalojen pihapiirit voidaan jakaa kahteen ryhmään. Pihat ovat joko yksinkertaisia ja selväpiirteisiä tai sattumanvaraisia ja hajanaisia. Hajanaiset pihapiirit ovat yleisiä varsinkin suurilla tiloilla, joita on uudistettu ja rakennettu runsaasti viime vuosikymmenien aikana. Asuinrakennuksesta etäämmälle sijoitetut konehallit ja navetat muodostavat oman talous- tai konepihan. Asuinpihana toimii entinen miespiha. Muotikasveja 1990-luvulla olivat esimerkiksi terijoensalava ja pylväsharpa. (Ranta 2003, 97; Alanko 1997, 106.)

4.2.8 Pihapiirien rakennukset

Varhaisin asuinmuoto Suomessa oli yksihuoneinen savupirtti. Asumisen lisäksi pieni savupirtti toimi usein myös saunana, riihenä ja jopa eläinten suojana. 1300–1500-luvuilla riihet, navetat ja saunat erkaantuivat savupirtistä omiksi rakennuksiksi. Savupirtit rakennettiin hirrestä ja katteena käytettiin turvekattoa. Ikkunat olivat

pieniä luukkuja, kunnes 1700-luvun puolivälissä lasi-ikkunat yleistyivät myös Hollolassa. Hollolassa savupirttejä käytettiin yleisesti vielä 1700-luvun lopulla. (Kuusi 1980, I, 334–336, 340; Kuusi 1980, II, 304–305.)

Talonpoikaistalon perustyyppi eli hirrestä valmistettu paritupa omaksuttiin käyttöön 1700-luvulla. Yksikerroksinen, pitkänomainen ja harjakattoinen paritupa koostui nimensä mukaisesti kahdesta tuvasta ja niiden välisestä eteisestä. Katemateriaalina käytettiin pärettä, ja ikkunat olivat moniruutuisia lasi-ikkunoita. Myöhemmin 1700-luvulla paritupaan alettiin veistää lisää huoneita. Myös pienet ja vaatimattomat karjasuojat rakennettiin hirrestä ja ne olivat lähes ikkunattomia. (Ranta 2003, 22–23, 31; Kuusi 1980, I, 334–336.)

1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa karjasuojat, aitat ja asuinitilat muutettiin omiksi rakennuksiksi. Tämä vähensi huomattavasti pihapiirin rakennusten määrää ja kasvatti yksittäisen rakennuksen kokoa. Hirsinavetoiden tilalle alkoi nousta kivinavettoja, joiden yläosa tehtiin hirrestä. Erityisesti 1900-luvun alussa uusien asuinhuoneiden tarve kasvoi, minkä seurauksena paritupia alettiin laajentaa rakentamalla siipiosia ja vinkkeleitä. Myös sähkö- ja puhelinlinjoja sekä vesijohtoja alettiin vetää taloihin. Päärakennuksen lisäksi pihassa oli usein asuinrakennuksia myös palvelusväelle tai tilan vanhalle isännälle ja emännälle. Navettojen yhteyteen rakennettiin erityisesti 1940- ja 1950-luvuilla tuorerehun säilyttämistä varten tarkoitetut rehusiilot. Siilot rakennettiin alussa puusta tai betonitiilestä, mutta myöhemmin betonista tai kevytsoraharkoista. (Ranta 2003, 22–23, 31, 91.)

Maaseudulla rakennettiin toiseen maailmansotaan saakka pääsääntöisesti hirrestä. Katemateriaalina päreen rinnalle yleistyivät huopa, pelti ja tiili. Lautavuorausta käytettiin vain vauraissa taloissa jo 1800-luvun alussa. Hirsien peittäminen lautavuorauksella alkoi yleistyä 1900-luvun loppupuolella ja samanaikaisesti rakennusten maalaaminen. Sotien jälkeen maaseudullakin uudet rakennukset alettiin tehdä runkorakenteisina tai puu korvattiin muilla materiaaleilla, kuten tiilellä. Karjasuojien rakennusmateriaalina alettiin käyttää sementtitiiltä. (Ranta 2003, 25, 32, 45.)

Jälleenrakennuskaudella puolitoistakerroksiset vaaleat rintamamiestalot olivat sen ajan talotyyppiä. Valloilla oli myös suuri purkamis- ja rakentamisinto. Tämän seurauksen vanhoja arvokkaita rakennuksia purettiin uusien modernien rakennusten tieltä tai kunnostettiin yrittäen tehdä uuden kaltaista. 1950-luvulla tyyppitalon perustukset päällystettiin rappauksilla ja liuskekivillä. 1960- ja 1970-luvuilla tiiliset, matalat ja loiva- tai tasakattoiset päärakennukset yleistyivät. Tuolloin oli myös yleistä rakentaa vanhan asuinrakennuksen yhteyteen uusi taloussiipi. Niin sanottu elintasosiipi tehtiin asuinrakennusta matalammaksi ja usein eri materiaalista. 1960-luvulla maaseudun maisemaan ilmestyivät suuret pihatot sekä elementti- sikalat ja -kanalat. Tallit muuttuivat koneiden suuretuessa suuriksi halleiksi. (Ranta 2003, 27, 38, 61, 111.)

Nykyisin asuinrakennuksia suunnitellaan mittatilaustyönä ja puu on suosituin rakennusmateriaali. Suuret maisemaa hallitsevat karjasuojat rakennetaan tavallisesti harkoista tai valmiselementeistä. Lanta kerätään kuiva- tai lietelantajärjestelmällä. Tornimaiset rehusiilot ja kuivurit ovat pelti- tai teräskuorisia. (Ranta 2003, 28, 46, 52.)

4.2.9 Tiestön muutokset

Alussa kyliä ja taloja yhdistivät jalkapolut. Niistä kehittyi ratsasteitä ja vähitellen rattain kuljettavia maanteitä. Maaperä, topografia sekä vesistöt määräsivät teiden suuntauksen. Pohjoismaissa pidemmät matkat tehtiin varhaisimpina aikoina yleensä vesireittejä pitkin. Porvoonjokea, Vesijärveä ja Päijännettä pitkin tehtiin matkoja niin kesällä kuin myös talvella. (Kuusi 1980, I, 254–255; Kuusi 1980, II, 413–414.)

Vielä 1600-luvullakin hallinnollisia keskuksia yhdistävillä valtateillä kuljettiin jalan tai ratsain, ja niitä käyttivät pääsääntöisesti hallintovirkamiehet ja sotilaat. Talonpojat käyttivät vesi- ja talviteitä. Tiet olivat kapeita ja huonokuntoisia ja ne olivat pääsääntöisesti liikenteen itsensä auki pitämiä. Kaakkois-Hämeen kannalta tärkein liikennereitti oli Hämeenlinnan ja Viipurin välinen niin sanottu Ylinen Viipurintie. Ylinen Viipurintie kulki Hämeenlinnasta Lammin kautta Hollolan kirkolle ja sieltä

Kankaantaan kautta Lahteen, mistä se jatkui Salpausselkää pitkin Lappeelle ja sieltä Viipuriin. Ylinen Viipurintie on Päijät-Hämeen yksi vanhimmista yleisistä teistä ja se lienee tehty jo 1290-luvun jälkeen tarkoituksena vahvistaa Karjalan liittämistä Ruotsin valtakuntaan. Jo 1400-luvun alkupuolella tie oli kuljettavissa hevosella. Suurempien teiden lisäksi oli pieniä kirkkoteitä, käräjäteitä, kyläteitä, myllyteitä ja sorkkateitä. Teiden ja siltojen rakentamisesta ja hoitamisesta vastasivat maanomistajat heidän verolukunsa mukaisessa suhteessa. Jos kunnossapitovelvollisuutta oli rikottu tai teiden rakentaminen liian hidasta, siitä saatettiin rangaista sakoilla. Vaikka vaatimukset teiden kunnosta olivat varsin vaatimattomat, alettiin niitä kuitenkin 1600-luvulla parantaa rattaita varten. Maanomistajien rasitusta lisäsi valtateiden varsilla ylläpidettävät majatalot ja niistä ajettavat kyydit. 1500–1600-luvuilla ei juurikaan raivattu uusia teitä Päijät-Hämeessä. (Heinonen 1997, 98–100; Kuusi 1980, I, 254–255, 411–413.)

Isovihan jälkeen 1700-luvun alkupuoliskolla tehtiin laajoja vesikulkuteiden kehittämissuunnitelmia Päijät-Hämeen alueella. Ne eivät kuitenkaan merkinneet minäkäänlaista edistystä Hollolan oloissa. Myöskään maantieyhteyksissä ei tapahtunut suuria muutoksia, vaan tyydyttiin parantelemaan entisiä teitä. Vuoden 1734 laki edellytti maanteiltä 10 kyynärän eli noin kuuden metrin leveyttä. Muille yleisille teille riitti kuusi kyynärää. Sama laki edellytti teiden rakentamisen kuperiksi ja ojitttaviksi. (Heinonen 1997, 155–156; Kuusi 1980, II, 157.)

1800-luvun alussa teitä alettiin parantaa ja kehittää oikeiksi maanteiksi. Esimerkiksi vanha ja huonokuntoinen Vainiosta Helsinkiin kulkeva tie muutettiin rattain kuljettavaksi maantiekseksi. Myös kunnossapidossa otettiin edistysaskel, kun teitä alettiin päällystää kivimurskan ja saven seoksella. Erinomaisen sijaintinsa ansiosta Hollolan kauttakulkuliikenne oli hyvin vilkasta vanhalla Turun-Hämeenlinnan-Viipurin valtiellä sekä Päijänteiden-Suomenlahden linjalla. 1800-luvun puolivälissä Hollolan liikenneoloissa sattui merkittävä mullistus, kun uudenaikaiset kulkuneuvot ilmestyivät kuvaan. Päijänteellä alkoivat liikennöidä ensimmäiset höyrylaivat ja vuonna 1869 valmistui Riihimäen-Lahden rautatie. Tämän seurauksena Hollolan elinkeinoelämälle avautui aivan uuden näköalat. (Kuusi 1980, II, 159–160, 162–166.)

KUVIO 4. Werner Holmbergin maalaus Maantie Hämeessä 1860 (Wikipedia 2010)

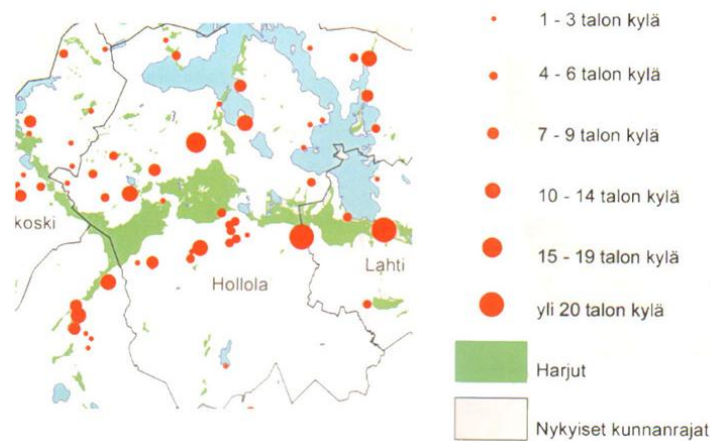
1900-luvun alussa ilmestyivät teille ensimmäiset autot ja moottoripyörät. Maaseudulla niiden vastaanotto ei aina ollut hyvää, sillä moottoriajoneuvoja pidettiin pelottavina kapistuksina. Teitäkään ei ollut vielä kunnostettu moottoriajoneuvoja varten. Aikaisemmin maanomistajien vastuulla ollut teiden rakentaminen ja kunnostus alkoi puhuttaa asukkaita. Teiden käyttö oli lisääntynyt ja monipuolistunut, joten myös kustannukset olivat kasvaneet. Kustannuksia vaadittiin suoritettavaksi julkisista varoista. Vaatimus toteutui vuonna 1921. Samalla vuosikymmenellä autokanta lähti todelliseen kasvuun teiden kunnan parantumisen ansiosta. Myös maanomistajat vapautettiin majataloista ajettavista kyydeistä. 1930-luvulla rakennettiin Päijät-Hämeessä runsaasti uusia teitä ja vanhoja teitä kunnostettiin autoille kestäviksi. (Heinonen 1997, 426–428; Heikkinen 1975, 283–286, 409–410.)

Sotien aikaan uusia teitä ja vanhojen teiden kunnostuksia tehtiin erittäin vähän. Myös talvikunnossapito rajoitettiin pienimpään mahdolliseen. Kuitenkin pian sotien jälkeen alettiin keskittyä teiden perusparannus- ja päällystystöihin. Myös kestopäällystetöitä jatkettiin. Yksi merkittävimmistä tiehankkeista Hämeen alueella oli valtatie 12:n rakentaminen Tampereelta Lahteen 1960-luvun aikana. 1960-luvulla alettiin kiinnittää huomiota tieympäristöjen maisemanhoito ja –somistuskysymyksiin. Myös teiden ja tienpidon ympäristövaikutukset koettiin ensimmäistä kertaa tärkeiksi asioiksi. (Masonen & Hänninen 1991, 122, 132, 144, 173–175.)

Tieverkon laajuus ei tulevaisuudessa tule muuttumaan juuri lainkaan, vaan pääpaino on tieverkon palvelutason ja turvallisuuden ylläpitämisessä. Varsinkin talvihoito ja päällysteiden uusiminen tulevat viemään suurimman osan varoista. Tiestön ikääntyminen ja liikenteen kasvaminen edellyttävät yhä suurempaa panosta teiden hoitoon ja kunnostamiseen. (Masonen & Hänninen 1991, 178.)

4.2.10 Väestön kehitys

Kaakkois-Hämeessä ensimmäinen asutuskeskus oli Pääjärven ja Vesijärven välinen seutu. 1500-luvun alussa alue oli asutukseltaan tihein ja Hollola oli Päijät-Hämeen pitäjistä merkittävin. Jo vuonna 1539 Länsi-Hollolan asutus oli melko vankkaa. Sairakkalassa sekä Hatsinassa oli molemmissa 11 taloa. Vastaavasti Lahdessa, joka oli sen ajan suurimpia kyliä, oli 23 taloa. Luotettavia väkilukutietoja 1500-luvulta ei ole, vaan ne perustuvat todennäköisyytlaskelmiin. Näiden laskelmien mukaan nykyisen Hollolan alueella oli vuonna 1599 noin 2 700 asukasta. (Kuusi 1980, I, 59, 161–172.)

KUVIO 5. 1560-luvun kyläasutus Länsi-Hollolassa (Päijät-Hämeen maisemaselvitys 2006)

1500–1600-lukujen aikana Suomea piinasivat sodat, rutot ja nälkä. Vuosina 1695–1697 suurien kuolonvuosien seurauksena kuoli Hämeen väestöstä noin kolmannes, asutus harventui ja autiotilojen määrä kasvoi. Isovihan aikaan vuosina 1713–1721 Hollolan kylistä lähti sotaväkeen paljon miehiä. Tämän seurauksena autiotilojen

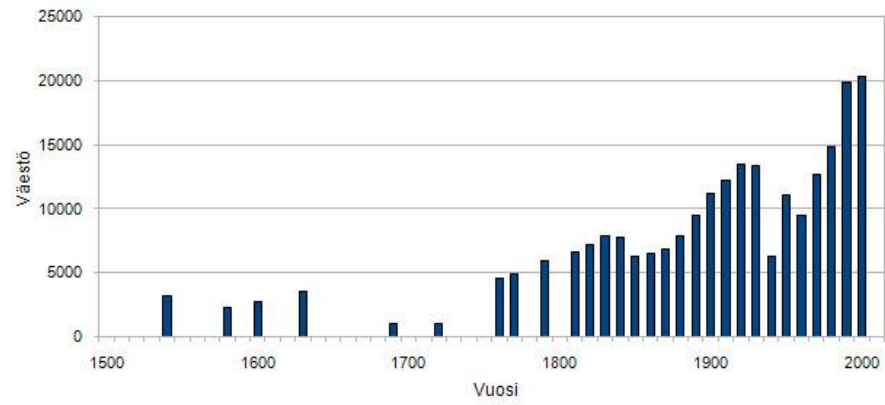
määrä kasvoi entisestään, viljelmät jäivät vaille hoitoa ja taudit ja nälkä lisääntyivät. Taisteluiden päätyttyäkin oli kuolleisuus suuri ja syntyvyys pieni. Pian isovihan jälkeen 1700-luvun puolivälissä alkoi uudisraivauksen merkeissä voimakas väestönkasvu, joka tasaantui 1800-luvulle tultaessa. (Heinonen 1997, 77; Kuusi 1980, I, 424–441.)

1800-luvulla väkiluvun lisäys ei ollut enää niin voimakasta kuin 1700-luvun lopussa. Vuonna 1848 siirrettiin Hollolasta Asikkalaan viisi suurta kylää, joiden mukana lähti 1 966 asukasta. Tämä vähensi Hollolan väkilukua merkittävästi. 1860-luvulla koko Suomea koettelivat huonot viljavuodet. Täydellinen kato sattui vuonna 1866, jonka seurauksena nälkä ja taudit levisivät. Hollolassa kuolleiden määrää vielä entisestään lisäsi Riihimäen-Lahden rautatien rakennustyö. Suurten kuolonvuosien jälkeen alkoi ripeä väestönkasvu. (Kuusi 1980, II, 75–80; Heikkinen 1975, 17–20.)

Vuonna 1905 Lahti irtaantui Hollolasta ja vei 3 500 asukasta. Tämä ei kuitenkaan muuttanut väestönkasvun suuntaa. Hollolan väkiluku oli kasvanut sekä luonnollisesti että muuttovoiton ansiosta ennen ensimmäistä maailmansotaa, kunnes 1930-luvulla Hollolasta liitettiin Lahteen useita kyliä. Näiden alueiden mukana Hollola menetti yhteensä 8 960 asukasta. Talvisodan jälkeen vuonna 1941 Hollolaan sijoitettiin 1 467 siirtolaista Karjalan kannakselta. Tämä lisäsi Hollolan asukasmäärää 19.5 %. Hollolan väkiluku ottamatta huomioon siirtolasiväkeä pysytteli koko sota-ajan suurin piirtein samana. (Heikkinen 1975, 180–192, 346–352, 447–448.)

Sotien jälkeen Hollolassa ja kuten koko Suomessa alkoi voimakas väestönkasvu. Asukasmäärää lisäsi myös Hollolaan sijoitettu siirtoväki. Vuonna 1950 Hollolassa oli siirtoväkeä reilut 2 200 henkeä. Nousukauden jälkeen Hollolan asukasmäärässä tapahtui selkeä notkahdus, kun vuonna 1956 Lahteen liitettyjen alueiden mukana siirtyi 2 535 asukasta kunnasta toiseen. Tämän jälkeen väestönmäärä on jatkanut hurjaa nousua kunnes se tasaantui 2000-luvulle tultaessa. (Heikkinen 1975, 448.)

TAULUKKO 1. Hollolan väestön kehitys

5 LÄNSI-HOLLOLAN MAISEMAN NYKYTILANNE

5.1 Maisemamaakuntajako

Vuonna 1980 ympäristöministeriön Maisema-aluetyöryhmän laati maisemamaakuntajaon, jossa Suomi jaettiin kymmeneen luonnonpiirteiltään yhtenäiseen maisemamaakuntaan (KUVIO 6). Maisemamaakuntajaon tarkoituksena on auttaa saamaan kokonaiskuva kulttuurimaisemien koko kirjosta ja tekemään vertailuja eri alueiden välillä. Jaon tekeminen ei ollut lainkaan helppoa, sillä Suomen luonnonolot ja kulttuuripiirteet ovat hyvin samankaltaiset tai korkeintaan vaihtuvat hitaasti. Yksityiskohtat kuitenkin tekevät Suomen maisemista vaihtelevat. Jakoa tehdessä otettiin tarkasteluun maisemakuvaan vaikuttavia olennaisimpia luonnonpiirteitä ja niiden vaihteluita. Näitä ovat muun muassa maanpinnan muodot, maaperä, kasvillisuus, sekä maan ja veden alueellinen jakautuminen. Toiseksi tarkasteltiin perinteisiä erityisesti maaseutumaisemassa ilmeneviä kulttuuripiirteitä. Maisemamaakunnat jakautuvat vielä edelleen pienempiin alueisiin, seutuihin, joita on yhteensä 40. Jaossa kiinnitettiin erityistä huomiota luonnon- ja kulttuuripiirteiden yksityiskohtien vaihteluun. (Heikkilä 2000, 60; Maisema-aluetyöryhmän mietintö I – Maisemanhoito 1993, 15–16.)

KUVIO 6. Maisemamaakuntajako. (Ympäristöministeriö 2010)

5.1.1 Hämeen viljely- ja järvimaa

Länsi-Hollolan valtakunnallisesti arvokas maisema-alue kuuluu Hämeen viljely- ja järvimaiseman maisemamaakuntaan (3). Hämeen viljely- ja järvimaisema on osa maantieteellisesti varsin yhtenäistä Järvi-Suomea. Hämeen laajemmat ja viljavammat viljelyalueet, pysyvän asutuksen pidemmät juuret, kulttuuriperinteen erilaisuus ja vesistöjen vähäisempi määrä erottaa Hämeen Järvi-Suomesta. Alueelle tyypillisiä tuntomerkkejä ovat matalat vesistöt, etelän- ja keskiosan maisemallisesti hyvin erottuvat harju- ja reunamuodostumat sekä laajat ja viljavat savialueet. Suot ovat sen sijaan harvinaisempia maisemassa. Monipuolisten luonnonpiirteiden ja eri kas-

villisuustyyppien vuoksi kasvisto ja eliölajisto ovat rikkaita. (Maisema-
aluetyöryhmän mietintö I – Maisemanhoito 1993, 23.)

Kasvillisuusvyöhykkeeltään Hämeen viljely- ja järvimaa kuuluu eteläboreaaliseen kasvillisuusvyöhykkeeseen. Tälle vyöhykkeelle tyypillistä on karujen ja viljavien metsien vaihtelevuus. Tavallisia ovat kuusisekametsät, mäntykankaat ja kanervakankaat. Lehtoja ja lehtomaisia kankaita on yleensä vähän. Ilmastoltaan alue on melko leuto. (Maisema-aluetyöryhmän mietintö I – Maisemanhoito 1993, 23.)

Vesistöjen varsille keskittynyt asutus saapui Hämeen viljely- ja järvimaahan rautakaudella. Myös maata otettiin pysyvään viljelykäyttöön varhaisessa vaiheessa. Alueen kylät rakentuivat perinteisesti rivimuotoon kylänraitin varteen. Harjurinteiden selänteet ja harjanrinteet sekä savikkoisilla alueilla kumpare- ja ryhmäkylät ovat yleisiä. (Maisema-aluetyöryhmän mietintö I – Maisemanhoito 1993, 23.)

5.1.2 Päijänteen seutu

Päijänteen seudun (3.3) yksi hallitsevimpia tekijöitä on Päijänne, jonka kallioiset rannat ovat usein korkeita ja kivikkoisia. Korkeuserot voivat olla suuria ja pinnanmuodot ovat vaihtelevia. Päijänteen seutu on erittäin metsäistä ja metsät ovat usein melko karuja. Poikkeuksena ovat komeat kuusikot. Soita on vähän. (Maisema-
aluetyöryhmän mietintö I – Maisemanhoito 1993, 25–26.)

Useat rautakautiset asuinpaikkalöydökset todistavat seudun olevan asutushistoriallisesti arvokasta aluetta. Elinkeinot ovat kautta aikojen olleen monipuolisia. Maanviljelyksen tukena ovat olleet karjanhoito, metsätalous ja kalastus. Nykyinen asutus sijoittuu rantojen sijaan lahdenpohjien laaksoihin sekä järven ja vesireittien solmu-
kohtiin. (Maisema-aluetyöryhmän mietintö I – Maisemanhoito 1993, 26.)

5.2 Päijät-Hämeen maisematyypit

Päijät-Hämeen maisemaselvityksessä valtakunnallista maisemamaakuntajakoa on tarkennettu määrittelemällä ja rajaamalla Päijät-Hämeen maakunnalliset maisematyypit (KUVIO 7). Tunnusomaisten luonteenpiirteiden ja niiden muokkaamien maankäyttömuotojen sekä erilaisen maisemakuvan perusteella Päijät-Häme on jaettu kolmeentoista maisemalliseen osa-alueeseen. Jaottelua tehdessä on otettu huomioon maisemarakenne, asutuksen ja maankäytön historia, kulttuuripiirteet, luonto- ja maisema-arvot, nykyinen maankäyttö ja rakentaminen sekä maisemakuva. (Aarrevaara, Uronen & Vuorinen 2007, 38.)

KUVIO 7. Päijät-Hämeen maisematyypit (Päijät-Hämeen maisemaselvitys 2006)

5.2.1 Vesijärven laakso

Länsi-Hollolan valtakunnallisesti arvokas maisema-alue kuuluu suurimmalta osin Salpausselkien väliin sijoittuvaan Vesijärven laaksoon (KUVIO 8), joka koostuu ranta-alueista sekä niitä reunustavista selännteistä. Rannat ovat savivaltaisia, tasaisia ja alavia peltomaisemia ja selännteet sekametsien ja kumpuilevia viljelyksien vuorottelua. Pyhäniemi-Kirkonseutu-Sairakkalan maisemakokonaisuus kuuluu Vesijärven laakson edustavimpiin viljelymaisemiin. (Aarrevaara ym. 2007, 38.)

Alueen varhaisesta asutuksesta kertovat kalmistot ja Hämeen muinaislinnaketjuun liittyvät linnavuoret. Hollolan kirkonkylällä sijaitsee Kapatuosian linnavuori. Vesijärven rannoille keskittyi Hämeen vanhin pysyvä asutus ja keskiaikaiset kylät syntyivät viljavimmille paikoille. Suur-Hollola oli keskiajalla seudun tärkein hallintopitäjä. Vesireitti on ollut alueelle erittäin tärkeä, josta todisteina ovat vilkkaat satamat ja sahat. (Aarrevaara ym. 2007, 38.)

KUVIO 8. Kohdealueen sijoittuminen Vesijärven laaksoon ja I:seen Salpausselkään (Päijät-Hämeen maisemaselvitys 2006)

5.2.2 I Salpausselkä

Ensimmäisen Salpausselän alueeseen kuuluu Länsi-Hollolasta osia Sairakkalan ja Vihatun kylistä (KUVIO 8). Maisemakokonaisuus koostuu mäntyisen reunamuodostuman ydinalueesta ja sen eteläpuolelle syntyneistä lievealueista. Salpausselkä toimii tärkeänä vedenjakajana. Alueen muinaisjäännökset ovat pääasiassa rautakautisia hautapaikkoja. Keskiajalla rakentunut Ylinen Viipurintie kulkee Salpausselän harjulla ja rautakautiset kylät ovat sijoittuneet harjujen hietaisille lievealueille. Hollola, Lahti ja Nastola muodostavat yhteen kasvavan nauhataajaman, jonne suurin osa maakunnan väestöstä ja teollisuudesta keskittyy. Hollolan Salpausselän mutkassa sijaitsee alueen laajin rakentamaton metsäselänneosuus. Alueen valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä ovat muun muassa Voistion ja Tennilän kulttuurimaisemat Hollolassa, Lahden ydinkeskusta sekä Hennalan kasarmialue Lahdessa. (Aarrevaara ym. 2007, 43.)

5.3 Suunnittelutilanne

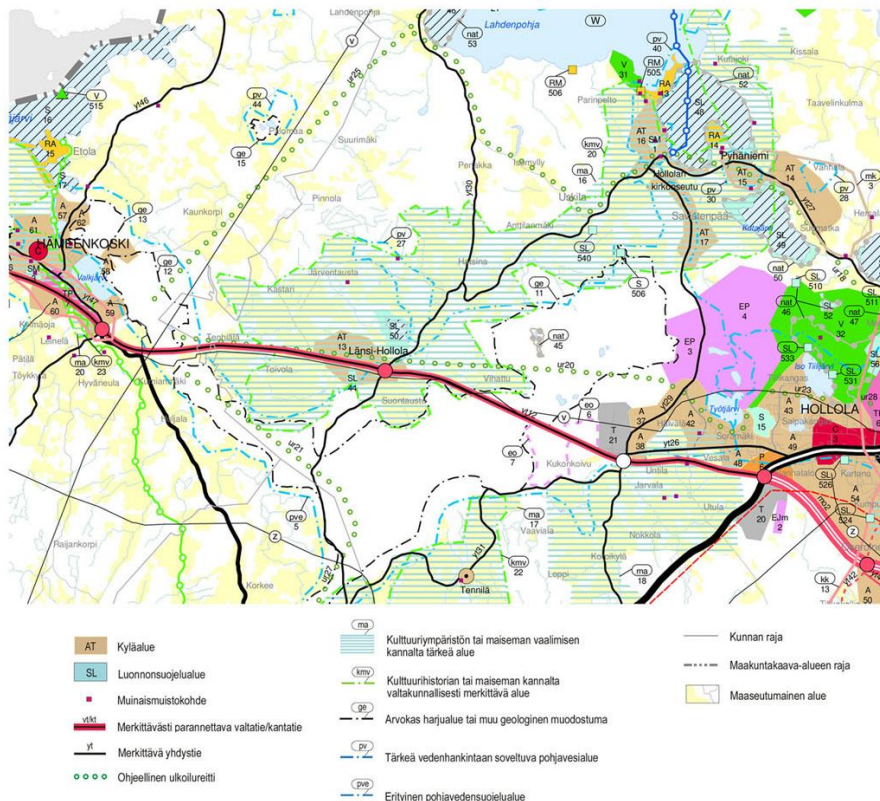
Maakuntakaavassa 2006 (KUVIO 9) Länsi-Hollolan aluetta hallitsevat Kastarin, Hatsinan, Kutajoen ja Hollolan kirkonkylän valtakunnallisesti arvokas maisema-alue sekä valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö, johon kuuluu kartanoympäristöjä maatalousmaisemineen (kmv 20). Tiivistä kyläaluetta (AT 13) löytyy Sairakkalanjärven eteläpuolelta. Länsi-Hollolan kyläalue sijaitsee kulttuuriympäristön ja maiseman vaalimisen kannalta tärkeällä alueella (ma 16).

Alueen eteläpuolella kulkee laaja yli 5000 hehtaarin kokoinen Kukonkoivun ja Hatsinan erityinen pohjavesialue (pve 5), joka tarkoittaa luonnontilaista ja riskitöntä aluetta tulevaisuuden ylikunnallista vedenhankintaa varten. Hatsinan ja Järventaustan välillä on Perunavuoren tärkeä vedenhankintaan soveltuva pohjavesialue (pv 27). (Päijät-Hämeen maakuntakaavan kaavaselostuksen liiteosa 2006.)

Alueen halki itä-länsi suunnassa kulkee merkittävästi parannettava valtatie 12. Parannettava tieosuus alkaa Hollolan kuntakeskuksen jälkeen ja jatkuu aina Hä-

meenkoskelle saakka. Valtatie 12:n mukailleen kulkee suuri vedensiirtolinja. Lounas-koillis-suunnassa alueen halkaisee kyläverkoston tai ylikunnallisten yhteyksien kannalta tärkeä Sairakkala-Viitailan yhdystie. Luonnonsuojelualueita alueelta löytyy kaksi kappaletta. Sairakkalassa sijaitsee vanhojen metsien suojeleohjelmaan kuuluva Pavunsuonmetsä (SL 44) sekä lintuvesiensuojeluohjelmaan kuuluva Sairakkalanjärvi (SL 50). Alueelta löytyy kaksi muinaismuistolain rauhoittamaa muinaisjäännösalueita. Hiidenlähde on ajoittamaton kultti- ja tarinapaikka ja Järventaustanjärvi I on kivikautinen asuinpaikka. Alueen eteläpuolella kulkee laaja valtakunnalliseen harjunsuojeluohjelmaan kuuluva I:n Salpausselän Lahden mutka (ge 11). (Päijät-Hämeen maakuntakaavan kaavaselostuksen liiteosa 2006.)

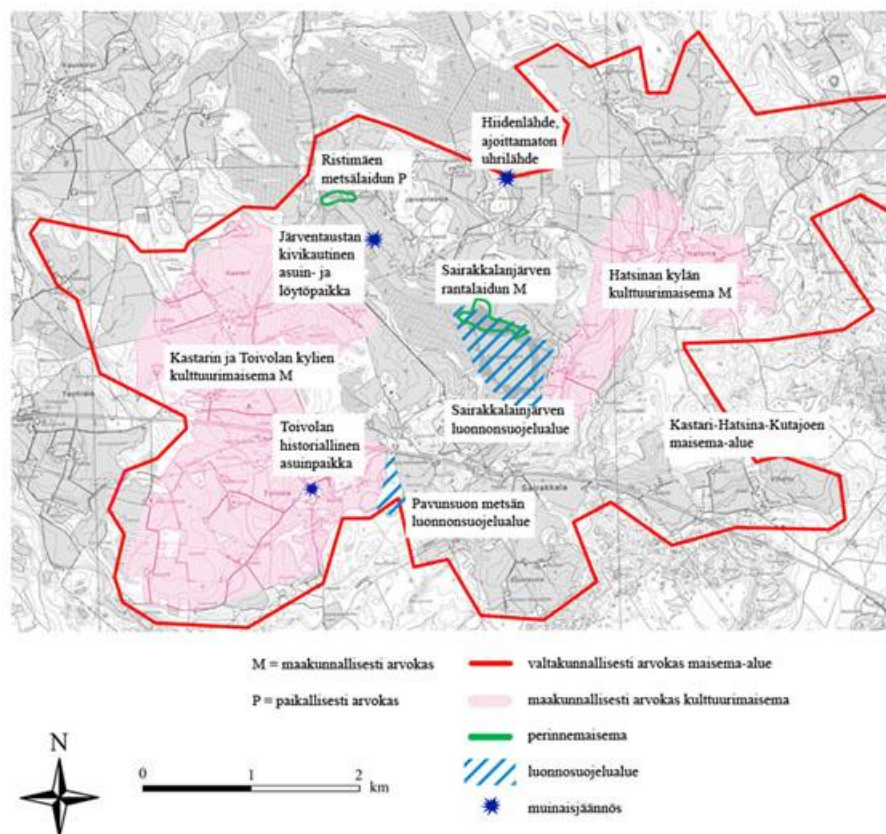
Länsi-Hollolan alueella ei tällä hetkellä ole voimassa olevia oikeusvaikutteisia osayleiskaavoja tai vireillä ja suunnitteilla olevia osayleiskaavoja (Kaavoituskatsaus 2009).

KUVIO 9. Ote maakuntakaavasta 2006 (Maakuntakaava)

5.4 Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristöt sekä suojelualueet

Kohdealueelle sijoittuu runsaasti erilaisia arvokkaita maisema-alueita ja yksittäisiä kohteita (KUVIO 10). Laajin alueista on Kastari-Hatsina-Kutajoen valtakunnallisesti arvokas maisema-alue, joka jatkuu Hollolan kirkonkylälle saakka. Maakunnallisesti arvokkaita kulttuurimaisemia ovat Kastarin ja Toivolan kylien kulttuurimaisema sekä Hatsinan kylän kulttuurimaisema. Arvokkaita perinnemaisemia edustavat paikallisesti arvokas Ristimäen metsälaidun sekä maakunnallisesti arvokas Sairakkalanjärven rantalaidun. Todisteina alueen muinaisesta asumisesta ovat Hiidenlähden ajoittamaton uhrilähde, Järventaustan kivikautinen asuin- ja löytöpaikka sekä Toivolan historiallinen asuinpaikka. Luonnonsuojelualueita ovat Sairakkalanjärven sekä Pavunsuon luonnonsuojelualueet. Kohteita käsitellään tarkemmin työn myöhemmässä vaiheessa.

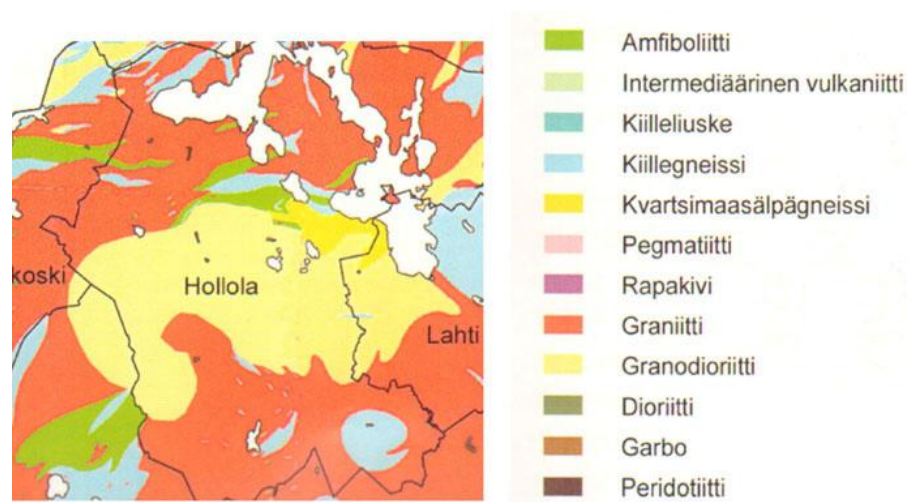
KUVIO 10. Länsi-Hollolan arvokkaat kulttuuriympäristöt ja suojelualueet

5.5 Maisemarakenne

5.5.1 Kallioperä

Lähes tasaiseksi kulunut peruskalliomme on maailman vanhinta kallioperää. Kallioperä muodostaa maiseman perusrungon ja kallioperän kivilajit sen muodon, rytmin, suuntautuneisuuden ja mittasuhteet. (Rautamäki 1989, 17.)

Länsi-Hollolan alueelta löytyy kallioperältään kolmea eri kivilajia (KUVIO 11). Hallitsevina kivilajeina ovat etelässä sijaitseva granodioriitti-alue ja pohjoisessa sijaitseva graniitti-alue. Granodioriitti ja graniitti ovat yleisimpiä kivilajejamme, ja ne ovat olemukseltaan happamia, kovia ja heikosti rapautuvia. Näiden kahden alueen raja kulkee koillis-lounais-suunnassa halkoen Sairakkalanjärven. Lisäksi alueen pohjoisosasta löytyy amfiboliittia. Amfiboliitti on emäksinen kivilaji, joten sillä on edullinen ravinnevaikutus. (Rautamäki 1989, 17.)

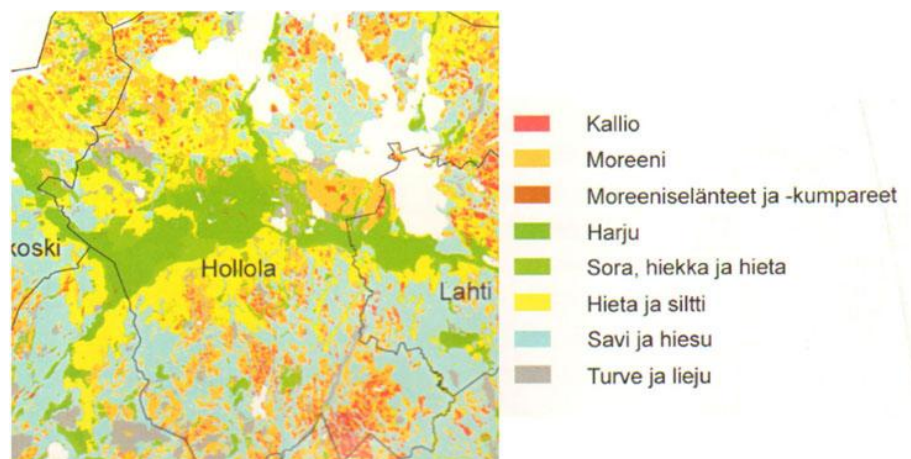
KUVIO 11. Hollolan kallioperä (Päijät-Hämeen maisemaselvitys 2006)

5.5.2 Maaperä ja pinnanmuodot

Maaperän eri maalajit ja niiden ominaisuudet vaikuttavat siihen miten eri alueet soveltuvat eri maankäyttömuodoille. Maaperän muodot myös kertovat paikan geo-

logisesta historiasta. Maaperän tuleekin olla maankäytön suunnittelun sekä miljöosuunnittelun lähtökohtana. (Rautamäki 1989, 19.)

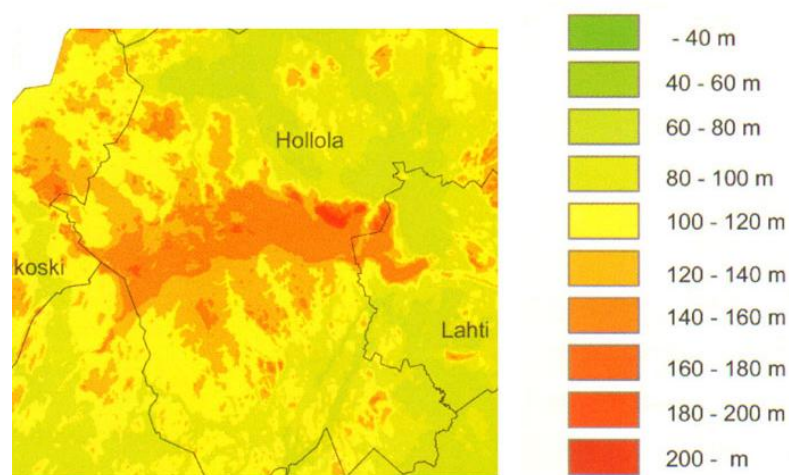
Päijät-Hämeen yleisin maalaji on moreeni. Sitä ei Länsi-Hollolan alueelta kuitenkaan löydy laajoina alueina. Sen sijaan hallitsevimmat maalajit ovat hietta ja siltti, joita esiintyy Kastarin, Järventaustan, Hatsinan ja Toivolan kylien alueilta (KUVIO 12). Hietamaat ovat edullisia viljelyn kannalta. Rakentamiseen ne soveltuvat moreenimaita huonommin, koska hietamaat ovat routivia ja sijaitsevat usein pohjaveden purkautumisalueella tai lähellä pohjaveden pintaa. Länsi-Hollolan eteläpuolella kulkee laajana alueena ensimmäisen Salpausselän harjumuodostuma, jonka delta-alue tekee Hollolassa leveän mutkan. Tämä niin sanottu Lahden mutka on yksi Suomen suurimmista hiekka- ja soramuodostumista ja se on syntynyt useiden jäätikköjokien yhtymäkohtaan. Maisemallisesti arvokkaat harjut ja Salpausselät ovat olleet alueita, joihin asutus ja tiet ovat usein ensimmäisenä sijoittuneet. Harjujen liepeet, hiekka- ja hietavyöhykkeet on raivattu viljelykäyttöön ensimmäisinä. Sairakkalanjärven lähiympäristö sekä Pinnolansuo erottuvat rakentamiseen soveltumattomiksi turve- ja liejualueiksi. Hyviä multa- ja hietamaita on alueella suhteellisen vähän. (Aarrevaara ym. 2007, 26, 67; Rautamäki 1989, 21–22.)

KUVIO 12. Hollolan maaperä (Päijät-Hämeen maisemaselvitys 2006)

Päijät-Häme on pinnanmuodoiltaan pääosin mäkimaastoa, jossa korkeuserot ovat 20–50 metriä (KUVIO 13). Maanpinnan korkeus kasvaa etelästä pohjoiseen kuljettaessa. Yleisin perustaso I Salpausselän pohjoispuolella on +90 - +100 ja selänne-

alueet kohoavat tasolle +150 - +200. Maakunnan ja samalla koko Etelä-Suomen korkein kohta on Hollolan Tiirismaa, joka kohoaa 223 metriin. (Aarrevaara ym. 2007, 30.)

KUVIO 13. Maaston korkeuserot (Päijät-Hämeen maisemaselvitys 2006)

5.5.3 Vesistöt ja pohjavedet

Länsi-Hollolan valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen suurin ja samalla ainut järvi on Sairakkalanjärvi. Maisemaa hallitseva järvi on kooltaan noin 20 hehtaaria, ja se kuuluu valtakunnalliseen lintuvesien suojeluohjelmaan. Osa järven ympäristöstä on maakunnallisesti arvokasta perinnemaisemaa. Järvi on tunnettu runsaista sudenkorentolajeista ja muuttoaikoina levähtävistä vesi- ja kahlaajalinnuista. Sairakkalanjärvi kuuluu Kokemäenjoen vesistön Teuronjoen valuma-alueeseen kuuluvaan Luhdanjoen osavaluma-alueeseen. Tummavetinen järvi on suo- ja sarakasvustoreunainen. Aikoinaan järvi jatkui Järventaustan kylää kohti Järventaustanjärvenä. Järventaustanjärvi laskettiin tyhjäksi 1920-luvulla, ja nykyisin järvi on upottavaa suota. Myös Sairakkalanjärveä laskettiin 1920- ja 1940-luvuilla yhteensä noin metrin verran. Matalan ja korkeintaan vain noin 70 senttimetrin syvyisen järven soistuminen on jo pitkällä, ja se etenee hitaasti kohti järven keskustaa. Myös rehevöityminen uhkaa järven tulevaisuutta. Sairakkalanjärven eteläpäähän on talkoovoimin tehty pengertämällä uimalammikko. (Sairakkalanjärvi 2010; KYLÄ-Kyllä! – Länsi-Hollolan maankäyttösuunnitelma 2005.)

KUVIO 14. Sairakkalanjärvi 2009

Suomen runsaimmat pohjavesivarat sijaitsevat Salpausselillä, joiden tuntumaan Länsi-Hollolan maisema-alue sijoittuu. Länsi-Hollolan eteläpuoli kuuluu laajaan I-luokan Kukonkoivu-Hatsinan pohjavesialueeseen. Järventaustan kylässä on kaksi pienempää pohjavesialuetta, jotka ovat II-luokan Ristimäen ja III-luokan Perunavuoren pohjavesialueet. (Hollolan pohjavesialueet 2010; Aarrevaara ym. 2007, 28.)

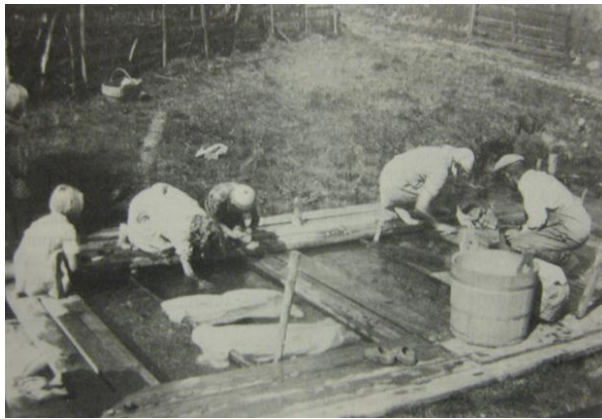
Runsas pohjavesivarat purkautuvat alueen useissa lähteissä, kuten Kiikunmäen lähteissä. Sairakkalan ja Hatsinan rajapisteinä toimivat Patolähde on Hollolan yksi merkittävimmistä luonnonnähtävyyksistä. Patolähteessä on useita pulppuvia silmäkkeitä, joissa hieno hiekka aivan kuin kiehuu veden voimakkaasta virtauksesta johtuen. (Uotila & Helén 2009, 23–24; KYLÄ-Kyllä! – Länsi-Hollolan maankäyttösuunnitelma 2005.)

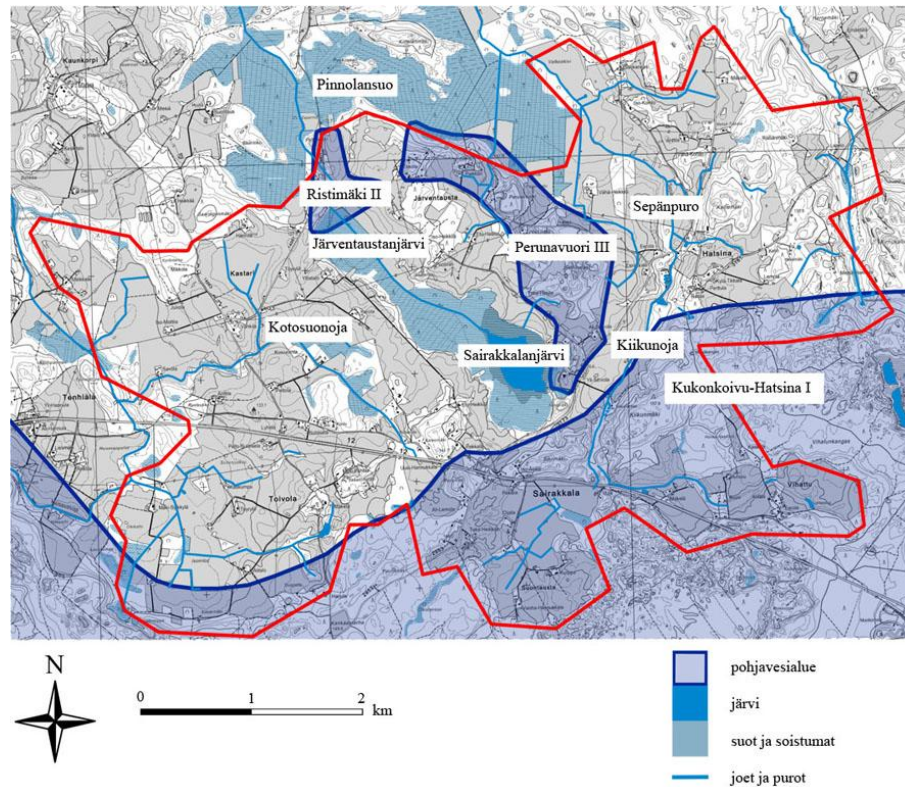
KUVIO 15. Patolähde (KYLÄ-Kyllä! – Länsi-Hollolan maankäyttösuunnitelma 2005)

Kohdealuetta rajaa pohjoisessa laaja Pinnolansuo. Sairakkalanjärven ja Järventaustanjärven suoalueet sekä Multasuo ovat alueen ainoat suuret suot. Näiden lisäksi alueelta löytyy pienempiä soita tai soistumia.

Suuria jokia alueella ei kulje lainkaan. Sen sijaan suuria oja ja puroja alueelta löytyy. Niistä suurimmat ovat Kiikunoja, Kotosuonoja sekä Sepänpuro. Kiikunoja saa alkunsa Sairakkalan Kiikunlähteeltä. Oja virtaa kohti pohjoista, ja Hatsinan jälkeen se muuttuu Sepänpuroksi. Runsasvetinen Sepänpuro antoi aikoinaan vesivoimaa usealle myllylle. Sepänpuron niin sanottu Joenpolvi on aikoinaan ollut tärkeää niityaluetta. (Uotila & Helén 2009, 23–25; KYLÄ-Kyllä! – Länsi-Hollolan maankäyttösuunnitelma 2005.)

KUVIO 16. Pyykinhuuhtelua Kiikunojalla vuonna 1955 (Hollolan kotiseutukirja IV 1990)

KUVIO 17. Kohdealueen vesistöt ja pohjavedet

5.5.4 Ilmasto ja kasvillisuus

Päijät-Häme sijoittuu ilmastoltaan mereisen rannikon ja mantereisemmän sisämaan välialueelle. Salpausselkä vaikuttaa ilmastoon niin, että sen eteläpuolella talvet ovat leutoja sekä vesi- ja räntäsateisia. Pohjoispuolella vallitsee hiukan kylmempi ja lumisateisempi talvi kuin mitä etelässä. Päijät-Hämeessä vuoden keskilämpötila on noin +4 astetta ja vuotuinen sademäärä 600–650 millimetriä. Kasvukauden pituus vaihtelee 165 ja 168 vuorokauden välillä. (Aarrevaara ym. 2007, 30; Hovi 2000, 11.)

Päijät-Häme kuuluu pääosin eteläboreaaliseen metsäkasvillisuusvyöhykkeeseen sekä Etelä-Hämeen eliömaakuntaan. Yleisesti ottaen lajiluku pienenee kuljettaessa lounaasta koilliseen. Länsi-Hollolan maisema-alueen metsät ovat pääsääntöisesti kuusivaltaisia ja luontaisia koivikoita ei ole. Kangasmaat ovat tuoreita tai reheviä kankaita. Avokalliot ja karut kankaat ovat alueella harvinaisuus. (Aarrevaara ym. 2007, 30; KYLÄ-Kyllä! – Länsi-Hollolan maankäyttösuunnitelma 2005, 14.)

KUVIO 18. Länsi-Hollolan tienvarsikasvillisuutta

5.6 Väestö ja elinkeinot

Länsi-Hollolan asukasmäärä on kokenut viimeisen 20 vuoden aikana niin laskuja kuin myös nousuja. Vuonna 1990 asukkaita oli vielä 410. Tuon jälkeen määrä lähti laskuun, kunnes vuonna 2007 väestömäärä lähti jälleen nousuun. Vuonna 2008 asukkaita Länsi-Hollolassa oli 384. Vastaavasti koko kunnan väestömäärä on kasvanut melkein kahdella tuhannella asukkaalla viimeisen 20 vuoden aikana. (Hollola 2010b.)

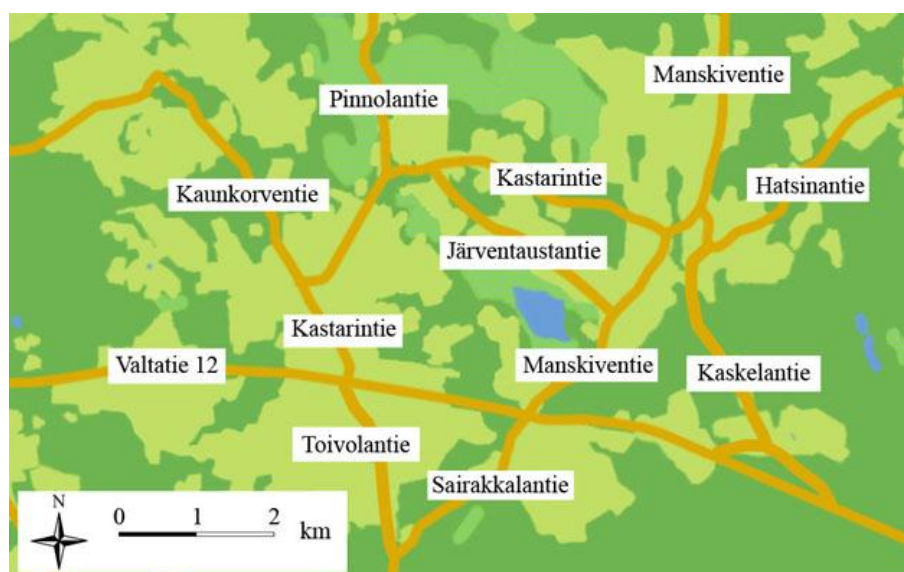
Voimakkaan syntyvyyden ja kohtalaisen muuttoliikkeen seurauksena, Hollolan ikärakenne on suhteellisen tasainen. Eniten on kuitenkin 25–65-vuotiaita, joiden osuus väestöstä on yli puolet. Yli 65-vuotiaiden määrä tulee kasvamaan suhteessa eniten. Ikärakenteen muutoksesta johtuen, asumisen helppoutta ja palvelujen läheisyyttä tullaan arvostamaan entistä enemmän. Väestön odotetaan keskittyvän lähinnä Salpakankaan alueelle. (Hollolan kunnan asuntostrategia 2006.)

Maa- ja metsätalous on aina ollut Länsi-Hollolassa merkittävin elinkeino. Alueella on noin 30 maatalousyrittäjää, joiden joukossa on sekä päätoimisesti että sivutoimisesti maataloutta harjoittavia. Alueella on pääsääntöisesti maito- ja sikatiloja, mutta myös hevos- ja lammastiloja. Pelloilla tuotetaan muun muassa leipä- ja siemenviljaa, mallasohraa, öljykasveja, sokerijuurikasta, kuivakukkia, kuivaheinää ja rehunurmea. (Länsi-Hollolan kyläsuunnitelma 2007.)

5.7 Tiestö

Länsi-Hollolasta on matkaa Lahteen noin 20 kilometriä ja Hämeenlinnaan noin 45 kilometriä. Hollolan kuntakeskukseen matkaa kertyy 13 kilometriä. Vaikka etäisyydet ovat suuria, aluetta halkova Tampereen valtatie 12 tarjoaa erinomaiset kulkuyhteydet palvelujen pariin. Valtatie 12 muodostaa valtakunnallisesti merkittävän poikittaisen päätieyhteyden Hämeenlinnasta Kouvolaan. Hyväkuntoinen maantie Manskiventie no 3173 vie Asikkalaan ja Hatsinantie 3161 Hollolan kirkonkylälle. Hoidettuja paikallisteitä ovat Kastarintie no 14067, Kaunkorventie no 14063 ja Pinnolantie no 14069. Vihatuntie ja Kastari-Kivikoskentie ovat hyviä paikallisliikenteen kokoomateitä. (KYLÄ-Kyllä! – Länsi-Hollolan maankäyttösuunnitelma 2005, 5–6.)

Valtatie 12 tulee kokemaan muutoksia tulevien vuosien aikana, mikä osaltaan vaikuttaa myös Länsi-Hollolan maisemaan. Tietä olisi tarkoitus laajentaa ja Länsi-Hollolan alueelle tulisi uusia keskikaiteisia ohituskaistoja. Lisäksi suunnitelmissa on rakentaa eritasoliittymiä, riista- ja meluaitoja sekä pohjavesisuojuuksia. Näiden elementtien sijoittaminen kauniiseen maalaismaisemaan ei tule olemaan helppoa. Aihetta käsitellään tarkemmin työn myöhemmässä vaiheessa. (Länsi-Hollolan kyläsuunnitelma 2007.)

KUVIO 19. Länsi-Hollolan suurimmat tiet

5.8 Palvelut

Länsi-Hollolan alueelta löytyy yllättävän paljon erilaisia erikoispalveluita. Esimerkiksi suuria juhlia varten voi vuokrata seuratalon sekä kahvi- ja ruoka-astiat. Omalta kylältä onnistuu myös saada erilaiset kukka-asetelmat ja ruuaksi esimerkiksi kokonaisen sian. Puutuotteita myyviä yrityksiä löytyy useampia. Merkittävin yritys Länsi-Hollolan alueella oli vuosina 1926–1962 toiminut Toivolan saha. (KYLÄ-Kyllä! – Länsi-Hollolan maankäyttösuunnitelma 2005, 8.)

Peruspalveluita alueelta ei valitettavasti löydy. Kastarin koulu lakkautettiin vuonna 2006, joten tällä hetkellä lähin koulu on Uskilan koulu, joka sijaitsee vajaan 10 kilometrin päässä Kastarin koulusta. Myöskään päiväkoteja tai esiopetusta ei Länsi-Hollolan alueelta löydy. Terveyspalvelut löytyvät Salpakankaalta ja neuvolapalvelut Hollolan kirkonkylästä ja Salpakankaalta. (Hollola 2010c; KYLÄ-Kyllä! – Länsi-Hollolan maankäyttösuunnitelma 2005, 8.)

Aikaisemmin useissa kylissä oli oma kauppa ja niiden yhteydessä toimivat myös postipalvelut. Nykyisin niitäkään ei enää ole. Sairakkalan kauppa lopetettiin kyläkaupoista viimeisimpänä. Valtatie 12:n varrella ja pohjavesialueella sijaitsevan bensa-asemankin kohtalo on vaakalaudalla, sillä se toimii väliaikaisen luvan turvin. Myös valtatie tuleva laajennus saattaa uhata asemaa. Lähimmät päivittäispalvelut löytyvät Salpakankaan kuntakeskuksesta, Hollolan kirkonkylästä tai Hämeenkosken kirkonkylästä. (KYLÄ-Kyllä! – Länsi-Hollolan maankäyttösuunnitelma 2005, 8.)

KUVIO 20. Toivolan myymälä 1983 (Länsi-Hollolan kyläkirja 2002)

Jo 1930-luvulla alueella alkoi toimia linja-autoliikenne. Nykyisin pysäkkejä on sijoitettu valtatie 12:n varteen, mitä kautta kulkevat linjat Lahden ja Tampereen suunnille. Esimerkiksi Sairakkalasta Lahteen kulkee yhden päivän aikana jopa yli 30 yhteyttä. (Matkahuolto 2010; KYLÄ-Kyllä! – Länsi-Hollolan maankäyttösuunnitelma 2005, 8.)

6 MAASEUDUN KEHITYKSEEN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ

6.1 Perinteisen maa- ja karjatalouden päätyminen

1900-luvulla alkoi perinteinen maanviljely teollistumisen ja elinkeinorakenteen muutoksen seurauksena muuttaa muotoaan. Torppareiden vapauttamisen jälkeen 1920-luvusta 1950-luvulle saakka elettiin maaseudulla voimakasta nousukautta. Traktorit ja muut koneet alkoivat tulla ihmistyövoiman avuksi ja metsäteollisuuden merkitys alkoi kasvaa. Tavoitteina oli turvata elintarvikeomavaraisuutta ja raaka-
puunhankintaa. Maaseudulle alkoi kehittyä myös palveluja, kuten kouluja ja seka-
tavarakauppoja, ja viljelijöiden kesken syntyi erilaisia osuuskuntia osuusmeijereistä
osuuskassoihin. Sodan jälkeen Etelä- ja Länsi-Suomeen asutettiin runsaasti Karja-
lasta tulleita siirtolaisia lohkomalla heille maanhankintalain mukaisesti omia tiloja.
Usko maaseudun tulevaisuuteen oli luja. (Luostarinen 1997a, 61.)

Suurten ikäluokkien tullessa aikuisikään 1960-luvun puolivälissä maaseudun työ-
voiman tarjonta oli suurimmillaan. Samaan aikaan kuitenkin maatalouden koneis-
tuminen vähensi työvoiman tarjontaa, mikä aiheutti niin kutsutun maaltapaon ja
kaupungistumisen aikakauden. Ihmisiä muutti paljon teollisuus- ja palvelualojen
töiden perässä Etelä-Suomen kasvukeskuksiin ja myös Ruotsiin. Maaseudun asut-
tamisesta siirryttiin uuteen rakennepolitiikkaan, jonka tarkoituksena oli kasvattaa
tilakokoja ja helpottaa uuden teknologian käyttöönottoa sekä taata tärkeimpien
maataloustuotteiden omavaraisuus ja tasapainottaa kotimainen tuotanto ja kulutus.
Maapohjan verotus vaihtui tuloverotukseen, tuotteiden menekki- ja hintariskit pois-
tuivat, mikä aiheutti osaltaan ylituotantoa. Erot Etelä- ja Lounais-Suomen isojen
tilojen sekä Itä- ja Pohjois-Suomen pientilojen välillä alkoivat näkyä. Tehomaatalo-
utta tukeva politiikka aiheutti vakavia taloudellisia ja sosiaalisia ongelmia etenkin
sodan jälkeen raivatuilla uudisalueilla ja osa maaseudusta alkoi rappeutua. (Luosta-
rinen 1997a, 62–63.)

1970-luvun tehostettu aluepolitiikka pyrki etsimään keinoja toimeentulon turvaamiseksi, mutta se käytännössä kuitenkin vain kiihdytti syrjäseutujen autioitumista. Aluksi aktiivinen kylätoiminta sammui vähitellen tiedon ja taidon puutteen sekä erityistä aiheutuneen passiivisuuden vuoksi. Ongelmien syvyys johtui osittain muutosten nopeudesta maatalousvaltaisuudesta teollisuusvaltaisuuteen, mikä taas johtui sotien jälkeisen talouden painottumisesta yksinomaan elintarviketeollisuuden varaan teollistumisen tarpeen rajusti kasvaessa. Maaseudun ja maatalouden vaikeuksiin vaikuttivat myös vahvasti tuotannon tehostuminen, ylituotanto, elintarvikkeiden hinnat, maatalouden tukijärjestelmät sekä maatalouspolitiikan ristiriidat. EU:hun liittymisen pelättiin aiheuttavan maaseudun lopullisen rappeutumisen. (Luostarinen 1997a, 63.)

Maanviljelykulttuurin muutos aiheutti muutoksia perinteisessä viljelysmaisemassa. Talojen jäädessä tyhjiilleen ne alkoivat rappeutua, tarpeettomia peltoja metsitettiin tai ne alkoivat itsestään kasvaa umpeen ja pajut alkoivat vallata niittyjä. Toisaalla taas suojavyöhykkeitä ja ojanpientareita raivattiin pelloksi ja näin hävitettiin lajistoltaan rikkaita ympäristöjä. Etelä-Suomen tiuhaan asutuissa kunnissa on peltomaalle rakennettu kokonaisia asuinalueita. Kulttuurimaiseman muutoksiin alettiin havahduttaa varsinaisesti 1980-luvulla, kun itsestäänselvyytenä pidetyt perinnemaisemat alkoivat pikkuhiljaa kadota. Jo silloin maisematoimikunta ja maisemasuojelun kehittämistoimikunta laativat mietintöjä, joita seurasivat 1990-luvun alussa maisema-alue työryhmän mietinnöt sekä lukuisat kulttuuriympäristön ja maiseman hoito-ohjelmat ja -projektit. (Rautamäki 1997, 13.)

6.2 Maatalouden ympäristötukijärjestelmä

Suomeen syntyi maataloustukijärjestelmä Suomen liittyessä Euroopan unioniin vuonna 1995. EY:n asetusten mukaan jokaisen jäsenmaan tukijärjestelmiin tulee liittyä maaseudun kehittämisohjelma, johon on sisällytettävä ympäristö- ja luontoystävällisten viljelymenetelmien taloudellisen tuen järjestelmä. Tuki jakautuu perustoimenpidetukeen ja erityistukiin. Perustoimenpidetuki on tarkoitettu kaikille viljelijöille edellyttäen tiettyjä perustoimenpiteitä sekä tilakohtaisia toimenpiteitä. Va-

paahtoisin erityistukiin liittyy tehokkaampia ympäristönsuojelu- ja hoitotoimia. Tuet toimivat kannustimena viljelijöille ympäristön- ja luonnonsuojelua edistävien toimenpiteiden toteuttamiseen. Suomessa tukijärjestelmän tavoitteisiin kuuluvat maaperän- sekä ilmansuojelu, maatalousympäristön luonnon monimuotoisuuden ja maisema-arvojen säilyttäminen sekä vesiensuojelu, johon tuki on meillä erityisesti painottunut. Vuoteen 2002 mennessä vajaa 94 % viljelijöistä ja suunnilleen 98 % peltoalasta oli liitetty tuen piiriin. (Keski-Suomen ympäristökeskus 2009; Kuussaari, Tiainen, Helenius, Hietala-Koivu & Heliölä 2004, 4, 11.)

6.3 Maatalouden ympäristötuen maisemavaikutukset, niiden seuranta sekä tuen kehittäminen

Ympäristötukien vaikutuksien tutkimiseksi perustettiin seurantatutkimus MYTVAS 1 jo ensimmäiselle tukikaudelle vuosiksi 1995–1999. Siinä keskityttiin erityisesti vesiensuojelukysymyksiin sekä ohessa luonnon ja maiseman monimuotoisuuteen. Toisella tukikaudella vuosina 2000–2006 MYTVAS 2:ssa painottui aiempaa enemmän luonnon ja maiseman monimuotoisuuden tutkimus. Tavoitteena näissä tutkimuksissa oli saada tietoa tukijärjestelmän arvioinnin ja kehittämisen pohjaksi. (Kuussaari ym. 2004, 11.)

MYTVAS 2 jakautuu kahteen osaan, niin sanottuihin Vesi-Mytvakseen, joka keskittyy maatalouden vesistökuormitukseen, sekä Luonto-Mytvakseen, jonka pääpainona on luonnon monimuotoisuus ja maisema. Luonto-Mytvaksen tutkimuksen osia olivat perustoimenpiteiden vaikutusten tutkiminen satunnaisruutututkimuksella, johon sisältyi kasvi-, perhos- sekä mesipistiäislajistojen seuranta, erityistukien vaikutusten tutkiminen, maiseman visuaalinen seuranta, tuen vaikutukset visuaaliseen maisemaan, viljelijäkysely sekä asiantuntijakysely. Tuloksena saatiin tärkeitä havaintoja eri toimien vaikutuksesta monimuotoisuuteen ja sitä kautta suorilla ehdotuksia tuen parantamistoimenpiteiksi. (Kuussaari ym. 2004, 11–14.)

Suomen Ympäristökeskuksen raportissa ”*Maatalouden ympäristötuen merkitys luonnon monimuotoisuudelle ja maisemalle – MYTVAS-seurantatutkimus 2000–*

2003” esitetään, että tutkimusten tärkeimpiä havaintoja olivat erilaisten pientareiden ja aurinkoisten metsänreunojen, muiden suojavyöhykkeiden sekä perinnebiotooppien olemassaolon ja hoidon merkitys lajiston monimuotoisuudelle. Tutkimuksessa kävi myös selville, että enää vain noin 5 % tutkittujen maatalousmaiden pinta-alasta oli niin kutsuttua ekstentiivistä eli potentiaalisesti lajirunsasta aluetta ja että maatalousmaiseman monimuotoisuus oli selvästi vähentynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana. Lisäksi havaittiin myös, että useat tavanomaisten maatalousalueiden lajirikkaimmista ja arvokkaimmista alueista eivät kuulu nykyisellään tuen piiriin. Erityistukien vaikutus monimuotoisuuteen osoittautui tutkimuksessa vaikutukseltaan perustoimenpidetukea huomattavasti suuremmaksi. (Kuussaari ym. 2004, 11–14.)

Viljelijäkyselyllä selvitettiin maanviljelijöiden ajatuksia ympäristötukijärjestelmästä ja luonnonsuojelusta yleisesti. Kävi ilmi, että he kokevat perustoimenpiteisiin kuuluvien toimenpiteiden määrittelyn vaikeaksi ja vastauksissa esiintyi myös selkeitä väärinkäsityksiä toimenpiteisiin liittyen. Luonnonsuojeluun suhtauduttiin kuitenkin varsin positiivisesti. (Kuussaari ym. 2004, 14.)

Asiantuntijakyselyn vastauksissa korostui selkeästi perinnebiotooppien hoidon erityistuen merkitys luonnon monimuotoisuudelle maatalousympäristössä. Myös pientareiden, suojakaistaleiden ja laaja-alaisen karjatalouden säilyttäminen sekä luonnonmukaisen viljelyn tukeminen mainittiin erittäin tärkeinä toimenpiteinä. (Kuussaari ym. 2004, 14–15.)

Tutkimusten pohjalta laadittiin neliosainen kehittämistoimenpidelista, johon kuuluvat tavallisten maatalousympäristöjen arvokkaiden luontokohteiden saaminen tuen piiriin, peltoluonnon ja maiseman monipuolistaminen, piennar- ja metsänreunaympäristöjen hoito ja monipuolistaminen sekä perinnebiotooppien ja muiden laaja-alaisen arvokkaiden luontokohteiden määrän kasvattaminen. Näiden kohtien pohjalta jaettiin maatalousympäristöjen luonnon monimuotoisuuden edistämistoimenpiteet kolmeen osaan: tuotantopanoksia peltomailla vähentävät toimenpiteet, pientareiden ja metsänreunusvyöhykkeiden vaaliminen ja hoito sekä muiden laaja-alaisen ja arvokkaiden luontokohteiden vaaliminen ja hoito. (Kuussaari ym. 2004, 15–16.)

Raportissa esitettiin myös konkreettisia toimenpiteitä tukijärjestelmän kehittämiseksi enemmän tarkoitustaan vastaavaksi. Esimerkiksi tavallisten maatalousympäristöjen arvokkaiden luontokohteiden saamiseksi tuen piiriin ehdotettiin muun muassa perustoimenpiteiden tuen laajentamista peltojen ulkopuolisille, avoimena pidettäville alueille sekä monimuotoisuuskohteiden ylläpidon täsmentämistä tilakohteisilla hoitosuunnitelmissa. Peltoluonnon monimuotoisuuden kehittämiskeinoiksi mainittiin monivuotisten viherkesantojen, syysviljelyn ja viljelykierron monipuolistamisen tukeminen sekä karjatalouden ja luomukotieläintuen ehtojen kehittäminen kannustavammiksi. Hoidettujen perinnebiotooppien ja muiden arvokkaiden luontotyyppien pinta-alojen kasvattamiseksi ehdotettiin esimerkiksi tuen maksimikaton korottamista tai poistamista kokonaan ja lisäämällä hoidon toteutusta ja laatua tukevaa koulutusta ja neuvontaa. (Kuussaari ym. 2004, 15–16.)

6.4 Ympäristölainsäädäntö

6.4.1 Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet

Valtioneuvosto päätti valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista vuonna 2000 ja marraskuussa 2001 päätös tuli voimaan. Tavoitteita tarkistettiin vuonna 2008. Tavoitteet jakautuvat sisältönsä perusteella kuuteen kokonaisuuteen, joita ovat toimiva aluerakenne, eheytyvä yhdyskuntarakenne ja elinympäristön laatu, kulttuuri- ja luonnonperintö sekä virkistyskäyttö ja luonnonvarat, toimivat yhteysverkostot ja energiahuolto, Helsingin-seudun erityiskysymykset sekä luonto- ja kulttuuriympäristöinä erityiset aluekokonaisuudet. (Rajala 2009, 7.)

6.4.2 Luonnonsuojeluun vaikuttava lainsäädäntö

Luonnonsuojelulaille (1096/1996) ja -asetuksella (160/1997) pyritään ohjaamaan luonnonsuojelua ja maiseman suojelua ja hoitoa. Niiden tarkoitus on lisätä ja ylläpitää luonnon monimuotoisuutta, vaalia luonnonkauneutta ja maisema-arvoja, tukea

luonnonvarojen ja luontoympäristön kestävästä käytöstä, edistää luontotutkimusta ja luontoharrastusta sekä lisää luonnontuntemusta. Lajien rauhoittamiseen liittyvät säännökset koskevat myös talousmetsiä, mutta pääosin metsien käyttö- ja hoito-toimenpiteisiin sovelletaan uutta metsälakia. (Ympäristöministeriö 2009.)

Luonnonsuojelulaki määrittelee luonnonsuojelualueita koskevan lainsäädännön ja sen mukaan voidaan perustaa maisema-alueita suojelemaan, säilyttämään ja hoitamaan luonnon- tai kulttuurimaiseman erityisarvoja. Koskiensuojelulaki (35/1987) suojaa arvokkaimmat kosket ja ulkoilulaki (606/1973) ohjaa valtion retkeilyalueiden perustamista ja muuta niihin liittyvää toimintaa. EY:n määrittämiä luonnonsuojelua koskevia direktiivejä ovat lintudirektiivi (79/409/ETY) ja luontodirektiivi (92/43/ETY), joiden sisältö määritetty EY: tuomioistuimen tekemien ratkaisujen perusteella. (Ympäristöministeriö 2009; Ympäristöministeriö 2008.)

Muita luonnonsuojeluun liittyviä lakeja ovat erämaalaki (62/1991), joka suojelee Lapin erämaita, maa-ainelaki (555/1981), Valtionasetus maa-ainesten ottamisesta (926/2005), laki valaiden ja arktisten hylkeiden suojelusta (1112/1982) sekä maastoliikennelaki (1710/1995), jonka tavoite on minimoida moottoriliikenteen aiheuttamat haitat ja vahingot ympäristössä (Ympäristöministeriö 2009).

Jokamiehenoikeudet on pohjoismaalainen käytäntö, jonka mukaan jokaisella on oikeus liikkua luonnossa ilman maanomistajan lupaa noudattaen tiettyjä tapoja ja sääntöjä ja aiheuttamatta vahinkoa luonnolle (Ympäristöministeriö 2009).

6.4.3 Maankäytön ja rakentamisen lainsäädäntö

Vuonna 2000 voimaan tullut maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999) on tärkein maankäyttöä ja rakentamista ohjastava laki, jota käytetään alueiden suunnittelun, käytön ja rakentamisen pohjana. Lakia tarkentaa maankäyttö- ja rakennusasetus (895/1999), joka sisältyy Suomen rakentamismääräyskokoelmaan. Asetus velvoittaa kaavan vaikutuksia selvittäessä tutkimaan myös sen välillisiä ja välittömiä vaikutuksia muun muassa kaupunkikuvaan ja maisemaan. Kuntien vastuu ja velvol-

lisuus on säädelly maankäyttöä ja rakentamista kaavoituksella, rakennusvalvonnalla sekä rakennusjärjestyksellä. (Ympäristöministeriö 2010b; Ympäristöministeriö 2008.)

Rakennusperinnön ja kulttuurimaiseman hoitoon ja suojeluun liittyviä lakeja ovat maankäyttö- ja rakennuslain ohella myös muun muassa rakennussuojelulaki (60/1985), muinaismuistolaki (295/1963) ja luonnonsuojelulaki (1096/1996). Rakennussuojelulailla suojataan kansalliseksi kulttuuriperinnöksi katsottavia rakennuksia, rakennusryhmiä tai rakennettuja alueita, jotka tavalla tai toisella liittyvät kulttuurikehitykseen tai historiaan. Sillä ei kuitenkaan voida suojella laajoja kokonaisuuksia tai maisemaa. Lakia uudistetaan lähiaikoina. (Ympäristöministeriö 2008.)

Maa-aineslaki (555/1981) ottaa huomioon kauniin maisemakuvan tai kaupunkimaiseman säilymisen ja rajoittaa maa-ainesten hyödyntämistä sen aiheuttaessa maisemakuvan tai erikoisten luonnonesiintymien turmeltumista. Teiden suunnittelun, rakentamisen ja käytön haittoja ympäristössä pyritään minimoimaan maantielaila (503/2005). Merkittävien ympäristöön vaikuttavien hankkeiden kohdalla sovelletaan lakia ympäristövaikutusten arviointimenettelystä (468/1994). Kaikki ennen vuotta 1917 rakennetut evankelisluterilaiset ja ortodoksiset kirkkorakennukset ja hautausmaat sekä niihin liittyvät kiinteät rakennukset on suojeltu kirkkolain (1054/1993) sekä lain ortodoksisesta kirkosta (985/2006) nojalla ja sitä uudempien kirkollisten rakennusten suojelusta on vastuussa Kirkkohallitus ja ortodoksinen Kirkollishallitus. (Ympäristöministeriö 2008.)

6.4.4 Vesivarainlainsäädäntö

Maa- ja metsätalousministeriö valmistelee parhaillaan yhdessä oikeusministeriön kanssa vesitaloutta käsittelevää lainsäädäntöä. Laki tulee sisältämään ohjeistusta ainakin vesihuoltoon, patoturvallisuuteen, peruskuivatukseen ja vesistöjen käyttöön liittyen. Olemassa olevia säädöksiä ovat muun muassa vesilaki (264/1961), vesi-

huoltolaki (119/2001), laki vesihuollon tukemisesta (686/2004) ja vesiasetus (282/1962). (Maa- ja metsätalousministeriö 2008; Ympäristöministeriö 2008.)

6.4.5 Ympäristönsuojelulainsäädäntö

Ympäristönsuojelua koskevaa lainsäädäntöä pyritään jatkuvasti parantamaan ja sopeuttamaan yhteiskunnan muutoksiin ja tarpeisiin. Siihen vaikuttaa vahvasti myös EY:n lainsäädäntö. Vuonna 2000 tuli voimaan ympäristönsuojelulaki (86/2000), joka on pilaantumisen torjunnan yleislaki ja siihen sisältyy esimerkiksi ympäristön pilaantumisen ehkäisy ja pilaantumisen aiheuttamien vahinkojen vähentäminen, monimuotoisen, turvallisen, luonnontaloudellisesti kestävä ja viihtyisän ympäristön turvaaminen sekä kansalaisten ympäristölainsäädäntöä koskevien vaikutusmahdollisuuksien parantaminen. Se ei kuitenkaan vaikuta ympäristön fyysiseen muuttamiseen tai rakenteelliseen pilaamiseen, mutta edellyttää pilaantumisvaaraa aiheuttavalta toiminnalta ympäristölupaa. Ympäristönsuojelua ohjaa myös ympäristönsuojeluasetus (196/2000), jossa määritellään tarkemmin ympäristölupaa tarvitsevat elinkeinot ja toiminnot sekä luvanvaraisuutta. (Ympäristöministeriö 2007.)

7 LÄNSI-HOLLOLAN MAISEMAN VISUAALINEN TARKASTELU

7.1 Länsi-Hollolan kartta-aineisto ja muu käytetty materiaali

Maiseman visuaalisessa tarkastelussa on käytetty pohja-aineistoina kirjallisia lähteitä, vanhoja karttoja sekä valokuva- ja ilmakuvamateriaalia eri aikakausilta. Vanhin kartta on vuoden 1705 maakirjakartta ja uusin on vuonna 2009 päivitetty peruskartta. Tiedot kartoista sekä niiden sijainneista on listattu lähdeluettelon yhteyteen.

Ongelmia karttamateriaalin kanssa oli useita. Materiaalin löytäminen ja hankkiminen oli yllättävän hankalaa, sillä kartat sijaitsevat monessa eri paikassa ja useat vanhat kartat ovat aikojen saatossa tuhoutuneet. Karttojen kattavuudessa oli myös puutteita, sillä osa niistä ei kata koko tarkastelualueita. Työstövaiheessa haasteita asetti vanhojen karttojen suhteiden ja mittojen virheellisyys. Kuninkaankartan pelto- ja niittykuvioiden tulkinnassa on käytetty hyväksi MARY-tietokantaa.

Ilmakuvamateriaalia ja viistokuvia löysimme Hollolan kunnan arkistoista ja lisää erinäisistä kirjallisista lähteistä. Valokuvia olemme käyneet itse ottamassa alueella loppukesällä ja syksyllä 2009 sekä keväällä 2010. Omaa materiaalia täydentämään olemme poimineet kirjallisista lähteistä valokuvia eri aikakausilta, ja niiden lähteet on merkitty kuvatekstin yhteydessä.

7.2 Käytetyt menetelmät

Vanhoja peltoja, niittyjä ja teitä on tutkittu asettamalla vanhat kartat nykyaikaisen kartan päälle siten, että ne olisivat mahdollisimman yhteneväiset. Pelto- ja niittykuviot ja tiestöverkko on jäljennetty silmämääräisesti Photoshop-ohjelmaa käyttäen niin, että ne olisivat mahdollisimman vertailukelpoisia uuden kartan kanssa. Tämän jälkeen peltokartoista on luotu teemakartat vuosilukujen mukaan vanhemmasta päästä uudempaan siten, että vuoden 2009 kartan päällä näkyy kerrallaan aina tietyn vanhan kartan mukaiset pelto- ja niittykuviot. Tiestön muutokset on koottu

samaan teemakarttaan siten, että vanhimmat tiet on osoitettu tummimmalla viivalla ja poistuneet tiet näkyvät katkoviivoina.

Iso osa vanhoista kartoista käsittää vain lähinnä Toivolan, Järventaustan, Hatsinan, Sairakkalan ja Vihatun kylät, joten karttatarkastelu keskittyy lähinnä tähän ydinalueeseen ja Kastarin osalta erityisesti tuotettu pelto- ja niittyaineisto on osin puutteellinen. Muutoinkin tässä opinnäytetyössä esitetty teemakartta-aineisto on viitteellinen, sillä kuvioden luomiseen ei ole käytetty paikkatieto-ohjelmistoa.

Asutuksen sijaintia tutkittaessa eri aikakausien karttojen perusteella, paikannettiin silmämääräisesti rakennusten sijainnit ja kyläkeskukset. Saatu tieto sijoitettiin teemakarttoihin, jotka ilmentävät kulloisenkin aikakauden olemassa olevaa rakennuskantaa. Asutuksen jatkuvuutta kuvaamaan luotiin teemakartta, josta näkee rakennuspaikkojen pysyvyyden sekä eri aikakausien rakentamisen sijoittumisen. Kartta ei kerro tonteilla sijaitsevien rakennusten ikää, sillä etenkin vanhemmille tonteille on voitu rakentaa uudisrakennuksia. Vanhoja ja uusia karttoja on käsitelty esimerkiksi päälle piirtämällä ja rinnastamalla keskenään tiettyjen asioiden havainnollistamiseksi.

Karttojen lisäksi visuaalisessa tarkastelussa käytettiin hyväksi ilmakuvia sekä vanhoja valokuvia. Ilmakuvia tarkastellessa kuvat muun muassa rinnastettiin eri aikakausien karttamateriaaliin, joka käännettiin ja rajattiin ilmakuvan osoittaman alueen mukaiseksi. Eri aikakausien ilmakuvia ja valokuvia on myös vertailtu keskenään. Rakentamisen ohjaus osiossa on käytetty pohjatietoina edellisissä kohdissa tuotettua materiaalia alueen historiasta, vanhimmista elementeistä sekä selvityksiä maiseman yleisistä arvoista ja kohdealueen erityisarvoista. Pohjatietojen perusteella on piirretty teemakartta, joka ilmentää eriasteisia vyöhykkeitä lisärakentamisen suhteen.

7.3 Maisemakuva

7.3.1 Maiseman solmukohdat

Maiseman solmukohdassa useat voimakkaat maiseman perustekijät leikkaavat tai kohtaavat (Rakennusperintö 2008). Länsi-Hollolan alueelta löytyy neljä maisemallisesti tärkeää solmukohtaa, jotka ovat jakautuneen tasaisesti eri kylien kesken.

Alueen merkittävin solmukohta sijaitsee Sairakkalassa Sairakkalantien ja Manskiventien sekä Valtatie 12:n risteyksessä. Risteyksen eteläpuolella sijaitsee toistaiseksi toiminnassa oleva huoltoasema ja käyttöä vailla oleva tyhjä asfalttikenttä. Vastakohtana valtatie toisella puolella näkyy kaunista maaseutumaisemaa rakennuksiin ja kumpuilevine peltoineen. Toinen Valtatie 12:n varrella sijaitsevista solmukohtista on Kastarintien ja Toivolantien risteyksessä. Tästä pisteestä näkee Länsi-Hollolan vanhinta, mutta samalla myös uusinta rakennuskantaa. Näiden lisäksi tieltä avautuu laajat peltomaisemat.

Manskiventien ja Hatsinantien risteykseen muodostuu alueen kolmas solmukohta. Manskiventien länsipuolelta avautuvat laajat ja monipuoliset peltomaisemat ja Hatsinantielle noustessa maisema muuttuu puoliavoimeksi. Solmukohtaa korostaa risteyksessä sijaitseva punatiilinen muuntamo sekä Hatsinan vanha kansakoulu.

Kastarin kylän solmukohta sijoittuu Kastarintien ja Kaunkorventien risteykseen. Solmukohdassa eri aikakausien asutus ja rakennukset ovat sijoittuneet tiiviisti peltojen ympäröimälle metsäsaarekkeelle. Kohdassa on edelleen havaittavissa vanhan raittikylän tyypillisiä piirteitä.

7.3.2 Maiseman erityiskohteet

Länsi-Hollolan maiseman erityiskohteiksi on valittu maisemassa selkeästi erottuvia elementtejä, jotka lisäävät kulttuurimaiseman arvoa ja tunnistettavuutta.

Järventaustantien varrelta löytyy maisemallisesti merkittävä puu (KUVIO 21). Tämä neulasensa pudottanut ja kelottunut mänty näkyy tielle erinomaisesti Sairakkalasta päin tultaessa. Merkittävä erityiskohde löytyy myös Hatsinantien varresta. Kohteessa puut muodostavat tien reunassa pystysuoran seinämän, joka näyttää siltä, kuin metsänreuna olisi veitsellä leikattu poikki (KUVIO 22). Tämä johtuu tien ja metsän välillä kulkevasta sähkölinjasta, jonka vuoksi puiden oksia on jouduttu karsimaan. Kolmas kasvillisuuden muodostama maiseman erityiskohde löytyy Kastarintien varrelta Töyrylän talon vierestä. Tässä lehtipuut muodostavat tien yli kulkevan kaaren, joka erottuu maisemasta varsinkin kesällä (KUVIO 23). Sairakkalassa Vanha-Hannukkalan tilalle johtaa vanha koivukuja (KUVIO 24).

KUVIO 21. Järventaustan maisemapuu

KUVIO 22. Puuseinä

KUVIO 23. Kasvillisuuskaari

KUVIO 24. Vanha-Hannukkalan puukuja

Eräs rakennettu erityiskohde on Manskiventien ja Hatsinantien risteyksessä sijaitseva punatiilinen muuntamo (KUVIO 25). Tätä tornimaista rakennelmaa on vaikea ohittaa. Muuntamo selkeästi vaikeammin havaittava kohde löytyy Järventaustasta. Eskolan talon läheisyydessä sijaitsevan metsän ja hakkuualueen rajalla sijaitsee vanha kivimuuri (KUVIO 26). Erityisen selvästi muuri näkyy juuri hakkuualueen ja metsän rajalla, mutta myös Kastarintien rajalta löytyy jäänteitä muurista. Muurin

läheisyydessä on autoituneita vanhoja rakennuksia ja muurin länsipuolella kasvava tiheä metsä on istutettu. Vuoden 1935 pitäjänkartasta voidaan havaita, että kiinteistörajojen muodostamassa itäpuoleisessa kulmassa kasvaa metsää ja Eskolan tilan lisäksi ainoat rakennukset sijaitsivat Kastarintien eteläpuolella. Pitäjänkartassa vuodelta 1949 kiinteistörajojen itäpuoleiseen kulmaan on ilmestynyt rakennuksia, jonka yhteyteen on raivattu metsästä pieni pala pelloksi. Tämän pellon raivauksen yhteydessä kivimuuuri on luultavasti muodostunut. Vuoden 1988 peruskartassa raivattua peltoa ei enää ole olemassa ja se on istutettu takaisin metsäksi.

KUVIO 25. Punatiilinen muuntamo

KUVIO 26. Kivimuuuri

KUVIO 27. Muurin sijainti sinisellä kartoissa vuosilta 1935, 1949 ja 1988 (Hollolan kunta 2009)

Vihatussa Kaskelantiellä peltöjen läpi kulkee Luhtapassista alkunsa saava oja. Maasto laskee ojan kohdilla erittäin voimakkaasti muodostaen kauniisti kumpuilevaa peltomaisemaa (KUVIO 28). Sairakkalassa Taka-Heikkilän tilan vieressä on erikoinen perinnemaiseman näköinen peltokaistale (KUVIO 29). Kaistaleella kasvaa muutama havupuu sekä lehtipuu-ryhmä. Merkittävän alueesta tekee sen niittymäinen kasvillisuus, laiduntavat lehmät sekä suuret kivet.

KUVIO 28. Vihatun peltomaisemaa

KUVIO 29. Sairakkalan perinnemaisemaa

7.3.3 Näkymät

Länsi-Hollolasta löytyy runsaasti hyviä näkymiä. Hyväksi näkymäksi olemme määritelleet avoimen, monipuolisen, vaihtelevan, eheän ja edustavan näkymän. Kaikkien miellyttävien näkymien kartoittamien alueelta olisi mahdoton työ, joten tarkastelemme tässä niistä keskeisimpiä ja tunnetuimpia.

Erityisesti Sairakkalanjärven ympäristöstä avautuu kauniita näkymiä jopa parin kilometrin päähän (KUVIO 30). Järventaustantieltä järvelle avautuu näkymä, jossa järven takana kumpuilevat havupuuvaltaiset metsät. Järven etupuolella näkyy maanmittausarvokasta perinnemaisemaa laiduntavine lehmineen. Järvellä saattaa nähdä joutsenia tai muita kauniita vesilintuja.

KUVIO 30. Näkymä Sairakkalanjärvelle

Toinen huomattava hyvien näkymien tihentymä löytyy Kastarista alueelta, jossa Kotonsuonoja kulkee Kastarintien ali. Maasto ja laajat pellot laskeutuvat kohti ojaan luoden vaihtelevan ympäristön. Kastarin laajoja ja kumpuilevia peltoalueita rajaavat monipuoliset metsäalueet. Peltojen lomassa on metsäsaarekkeita ja pieniä puroja. Nämä piirteet luovat erinomaisen ympäristön alueella elävälle linnustolle. Alue onkin erinomainen paikka tarkkailla esimerkiksi peippoja, kiuruja, teeriä, sepelkyykkyä ja petolintuja (KUVIO 31). (Päijät-Hämeen lintutieteellinen yhdistys ry 2010.)

KUVIO 31. Joutsenia Kastarin pelloilla

7.3.4 Merkittävät rakennukset

Länsi-Hollolassa ei ole kartanoita, eikä alueella ole juurikaan ollut torppia. Merkittävimpiä rakennuksia ovat vanhat koulut ja seurantalo sekä vanhimmat asuinrakennukset ja jotkin vanhat talousrakennukset. Vanhaa rakennuskantaa on säilynyt Länsi-Hollolassa huomattavan paljon ja suurin osa rakennuksista on hyvässä kunnossa. Alueella olisikin lähitulevaisuudessa hyvä suorittaa kattava rakennusinventointi. Tässä luvussa esitellään vain joitakin keskeisillä paikoilla sijaitsevia vanhoja rakennuksia ja pihapiirejä ja valotetaan hieman niiden historiaa.

HATSINA

Hatsinan entinen kansakoulu sijaitsee Manskiventien ja Hatsinantien risteyksen viereisellä mäellä, Kalliomäen etelärinteellä. Se valmistui vuonna 1912 ja toimi kyläkouluna vuoteen 1969, jonka jälkeen se myytiin yksityisasunnoksi. Aluetta kutsutaan edelleen koulumäeksi. (Uotila & Helén 2009, 41.)

KUVIO 32. Hatsinan koulu (Hollolan rakennusinventointi 2006. Teija Ahola)

Hatsinan kylässä sijaitsee kolme vanhaa tilaa, Rasila, Perttula ja Tikkala. Rasilan kantatilan historia ulottuu 1600-luvun alkuun, josta eteenpäin tila oli vuokraviljelyssä sekä jonkin aikaa myös autiona, kunnes se siirtyi nimismies Gestrin Rasilalle vuonna 1723. Vuonna 1864 tila ostettiin perintötilaksi, ja se selvisi vahingoittumattomana vuoden 1898 kylän palossa. Vuonna 1970 Rasila myytiin Metsähallitukselle puiden siementuotantotilaksi. Perttolan eli Perttulan tila on erotettu vuonna 1860 kantatilastaan Raskilasta (Braskila), ja tila on ollut siitä lähtien saman suvun omis-

tuksessa. Talo on kylän palosta ja isojaon täydennyksestä huolimatta säilynyt keskeisellä paikalla Hatsinan kylässä. Vanha tie, jota on kutsuttu Perttulanmutkaksi, on nykyisin talon pihatie. (Uotila & Helén 2009, 78, 82.)

KUVIO 33. Perttulan talo loppukesällä 2009

SAIRAKKALA

Pekaran kantatilan isännät mainitaan jo ensimmäisessä maakirjassa vuonna 1539. Tilaa viljeltiin 1700-luvun alussa yhdessä Ojalan kanssa, jota myös kutsuttiin Pekaraksi. Nämä tilat erotettiin vielä saman vuosisadan aikana. 1890-luvulla isojakoa täydennettäessä Pekaran talo siirrettiin Ylikylän kylämäeltä miesvoimin vierittämällä hirret uudelle tontille maantien eteläpuolelle Suontaustantien ja Lahti-Hämeenlinna-tien risteykseen. Vuonna 1945 talo myytiin karjalaisille ja siitä erotettiin samalla Vierumäki-niminen osa. (Uotila & Helén 2009, 242.)

KUVIO 34. Pekaran tila kevättalvella 2009

KASTARI

Kastarin kansakoulu on perustettu vuonna 1893 ja sen piiriin kuuluivat alun perin Kastarin, Toivolan, Sairakkalan, Järventaustan, Vihatun, Pinnolan ja Tenhiälän kylät. Toimittuaan ensimmäisen vuoden vuokratiloissa, sai koulu oman rakennuksen Naatturista lohkotulle Haukantöyryn palstatilalle. Osa koululaisista siirtyi myöhemmin Hatsinan kansakouluun. Kastarin koulu lopetti toimintansa vuonna 2006. (Uotila & Helén 2009, 160.)

KUVIO 35. Kastarin koulu kesällä 2009

Nuorisoseurantalo Toivolan virallinen nimi on Toivonahjo ja seura perustettiin vuonna 1904. Naatturin kantatilasta vuonna 1911 Kotkantöyry-nimellä lohkotulle tontille valmistui vuonna 1915 seurantalo, joka on yhä nuorisoseuran omistuksessa. (Uotila & Helén 2009, 190.)

KUVIO 36. Nuorisoseura Toivolan talo maaliskuussa 2010

Kastarin kylän keskuksessa seisova Vähkilän talo on Naatturin kantatilan osa ja entinen ratsutila. Uusjaossa ainoastaan Vähkilän talo jäi kylätontille ja se peri

Heikkilän talon navetan Heikkilän siirtyessä Kaunkorventien varteen. (Uotila & Helén 2009,191.)

KUVIO 37. Vähkilän talo maaliskuussa 2009

TOIVOLA

Lyhelä on syntynyt kahden lohkomisen seurauksena Suloiselan kantatilasta 1700-luvun lopulla. Rakennukset siirrettiin isojaon seurauksena Ylisen Viipurintien ja Kastariin menevän tien risteuksen eteläpuolelle. Nykyisin talon eteläpuolella kulkee valtatie 12. (Uotila & Helén 2009, 325.)

KUVIO 38. Lyhelän talo syksyllä 2009

Mäkelän kantatila mainitaan ensimmäisen kerran vuoden 1705 tiluskartassa ja se on perustettu jo 1600-luvun alussa Toivolan kylän autiomaalle. Tila jaettiin kahtia 1792 ja yhdistettiin jälleen 1800-luvun lopulla. Vuonna 1907 talon isäntä osti Mik-

kolan tilan ja rakensi sen tontille Mäkelän uuden päärakennuksen. Uusjaossa Mäkelä jäi ainoana talona kylätontille. 1900-luvun alussa Mäkelä oli Länsi-Hollolan suurin tila yli kahden sadan hehtaarin alallaan. (Uotila & Helén 2009, 329.)

KUVIO 39. Mäkelän pihapiiri 1950-luvun lopussa (Länsi-Hollolan kyläkirja 2002. Toini Brofeldt)

7.3.5 Maisemahäiriöt

Valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen sisältä löytyy valitettavasti myös maisemaan sopimattomia rakennuksia ja niiden pihaja. Julkisivumateriaalit, värivalinnat tai rakennustapa saattavat olla maisemaan vieraita. Myös hoitamatta jääneet tai autoituneet rakennukset pilaavat maisemaa varsinkin avoimilla alueilla.

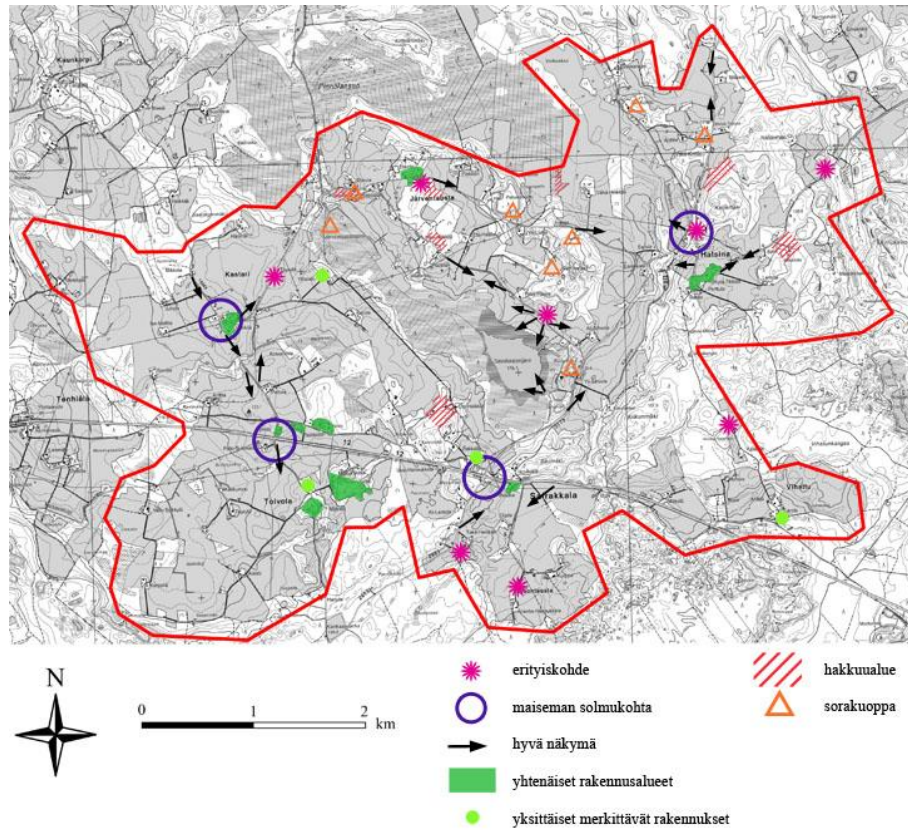
Hetkellisiä maisemavaurioita eli hakkuualueita Länsi-Hollolasta löytyy useita. Usein nämä maitohorsmaa kasvavat alueet sijoittuvat tieympäristöön ja rumentavat näin ollen ohikulkijoiden maisemaa. Sorakuoppia löytyy varsinkin kohdealueen pohjoisosasta. Useimmat niistä kuitenkin ovat piilossa tiellä kulkijoiden silmistä ja usein jo kasvillisuuden valtaamia.

KUVIO 40. Perunavuoren sorakuoppa

KUVIO 41. Kaivomäentien hakkuualue

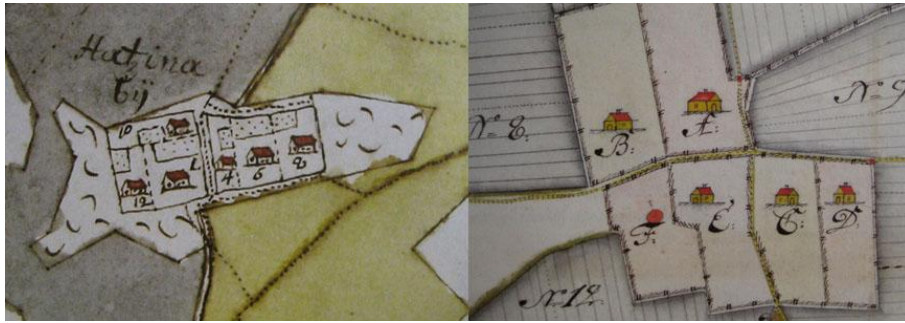

KUVIO 42. Kartta alueen erityispiirteistä

7.4 Asutuksen sijoittuminen

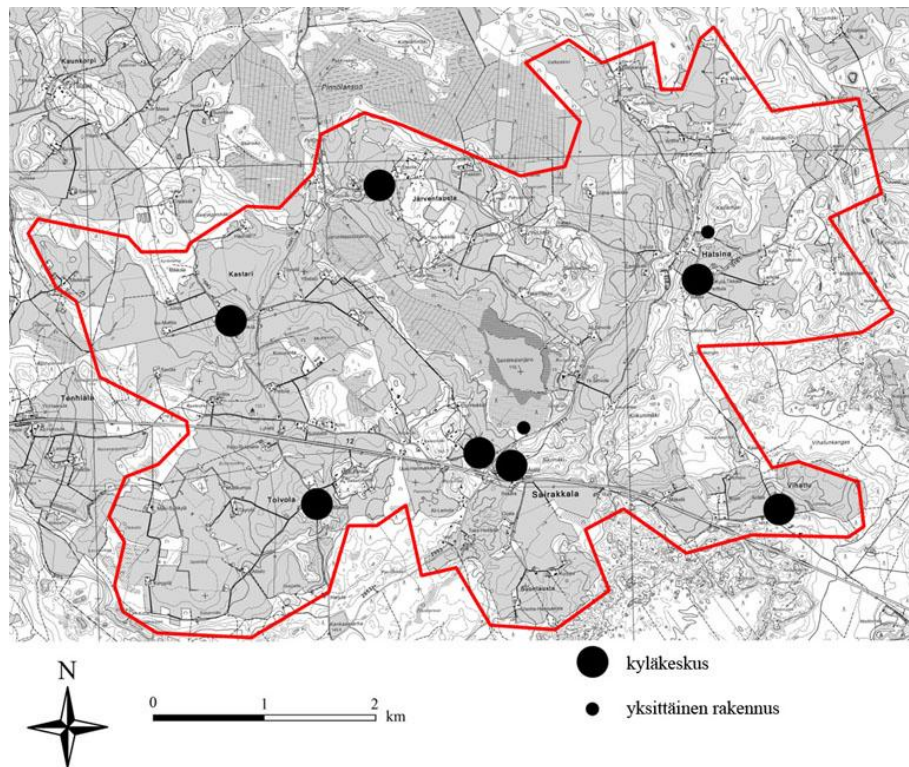
7.4.1 1700-1800-luvut

1700-luvulta aina isojakoon saakka asutus keskittyi pieniin kyläkeskuksiin. 1700-luvun alussa Länsi-Hollolan kylät koostuivat alle kymmenen tilan keskuksista ja rakennukset sijoittuivat tiiviisti kylän halki usein kulkevan tien molemmille puolille (KUVIO 43). Tiivis rakentaminen oli ennen kaikkea turvallinen mutta myös taloudellinen ratkaisu.

KUVIO 43. Hatsinan 1705 ja Järventaustan 1736 kyläkeskukset (Sulenko, Uikura ja Ävinä 2009)

Kuninkaan kartastossa vuosilta 1776–1805 asutus on keskittynyt Vihatun, Hatsinan, Järventaustan, Kastarin, Toivolan ja Sairakkalan kyläkeskuksiin. Sairakkalassa asutusta löytyy kolmesta eri kohdasta. Kartan perusteella ei kuitenkaan voida tulkitä asutuksen määrää tämän tarkemmin, sillä kyläkeskukset on merkitty kaikki samanarvoisiksi.

KUVIO 44. Asutus Kuninkaan kartaston 1776–1805 mukaan

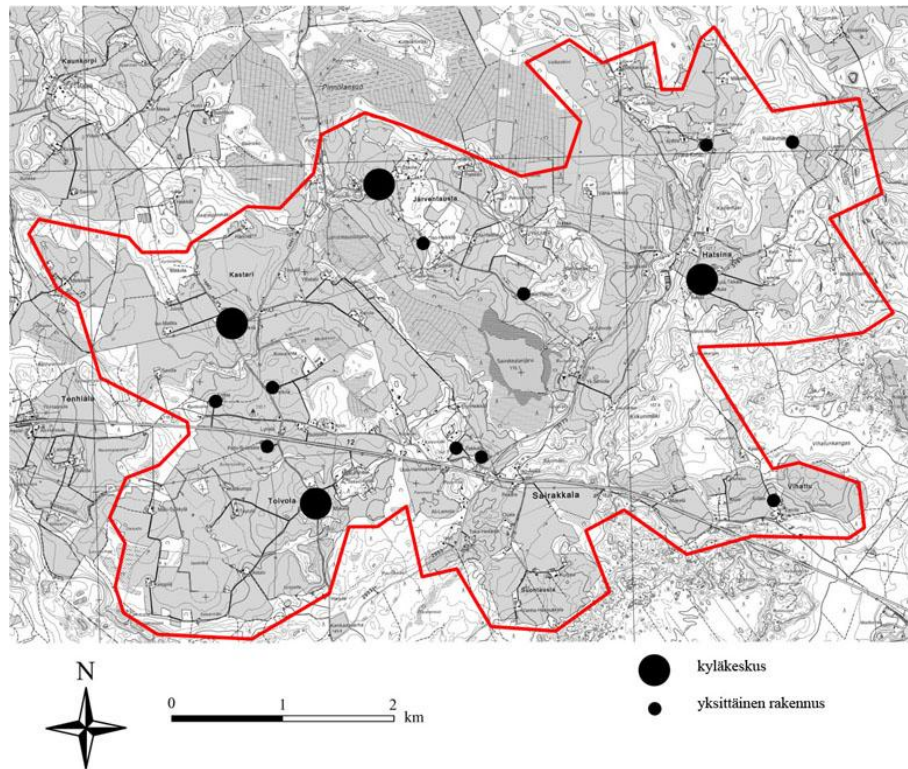
Kuninkaan kartaston kanssa samoihin aikoihin piirretyt isojakokartat kertovat myös tärkeää tietoa asutuksesta. Länsi-Hollolan isojakokartoista vuosilta 1787–1806

löytyvät samat kylät kuin mitä kuninkaan kartastosta, mutta tieto on paljon tarkempaa. Isojakokartoista voidaan havaita yksittäiset asuinrakennukset tai tilat. Tämän perusteella kyläkeskuksissa sijaitsevien tilojen määrä on yleisesti ottaen noussut 1700-luvun aikana. Esimerkiksi Toivolassa oli vuonna 1705 kuusi tilaa ja vastaavasti vuonna 1787 yhdeksän tilaa (KUVIO 45).

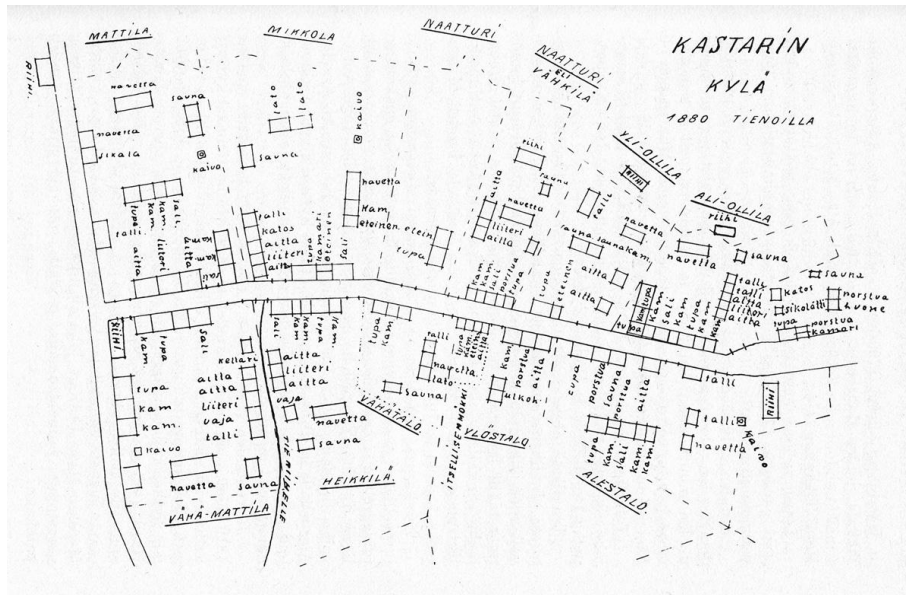
KUVIO 45. Toivolan kylä vuonna 1705 ja 1787 (Sulenko, Uikura ja Ävinä 2009 & Maanmittauslaitos 2009)

Kalmbergin kartasta vuodelta 1855 voidaan edelleenkin havaita samat kyläkeskukset kuin mitä isojakokartoista. Poikkeuksena on Vihattu, joka ei varsinaisesti ole merkitty enää kyläkeskukseksi, vaan ainoastaan yhden talon kyläksi. Kyläkeskusten lisäksi karttaan on piirretty kymmenen yksittäistä rakennusta. Varmaa tulkintaa ensimmäisten tilojen paikoista kyläkeskusten ulkopuolella ei voida sanoa, sillä kartta on mittasuhteiltaan epätarkka. Oletuksena kuitenkin on, että esimerkiksi nykyiset Taka-Hasila, Iso-Heikkilä, Peltola ja Anttila ovat vanhimpia yksittäisiä tilojen paikkoja kyläkeskusten ulkopuolella.

KUVIO 46. Asutus Kalmbergin kartan 1855 mukaan

Vielä 1800-luvun loppupuolellakin kylät olivat tiiviitä ja rakentuivat järjestelmällisesti teiden varsille. Esimerkiksi vuonna 1934 Kastarin kylästä piirretty huomioihin ja haastatteluihin perustuva piirros (KUVIO 47) kertoo tyypillisestä kylän rakenteesta 1800-luvulla. Piirroksessa asuinrakennukset on sijoitettu kiinni Kastarintiehen muiden rakennusten muodostaessa suojaisan pihan. Tämän raittikylän piirteitä voidaan edelleenkin havainnoida Kastarintien alussa. Valitettavasti Länsi-Hollolan muut raittikylät hajosivat isojaon jälkeen miltei tunnistamattomiksi.

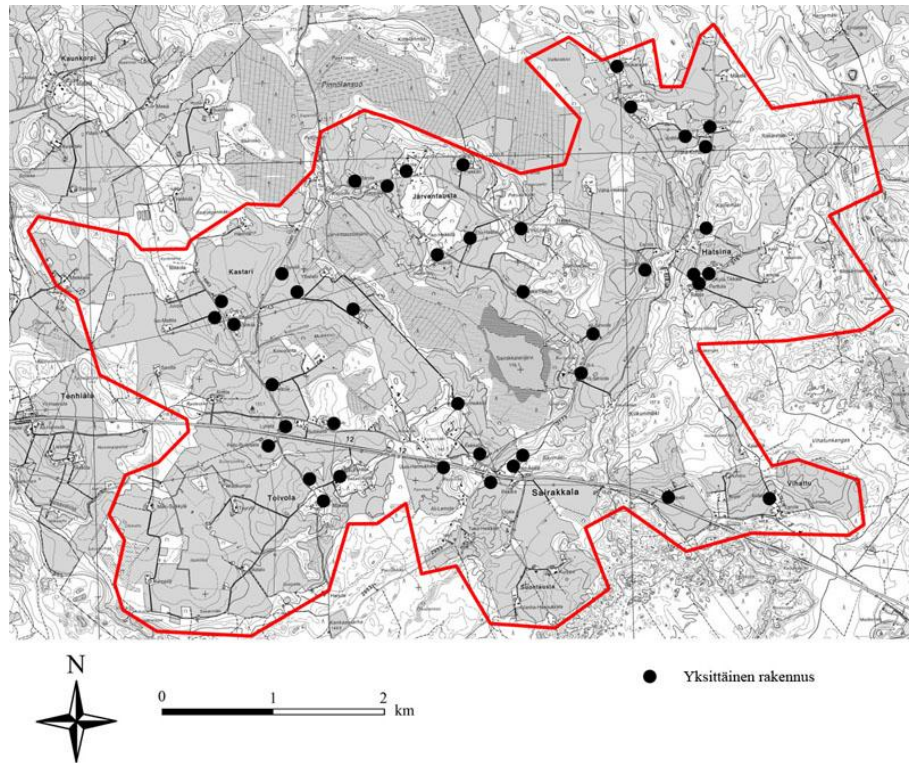
KUVIO 47. Kastarin kylä vuoden 1880 tienoilla (Hollolan pitäjän historia II)

KUVIO 48. Kastarintien punaisia rakennuksia 2010

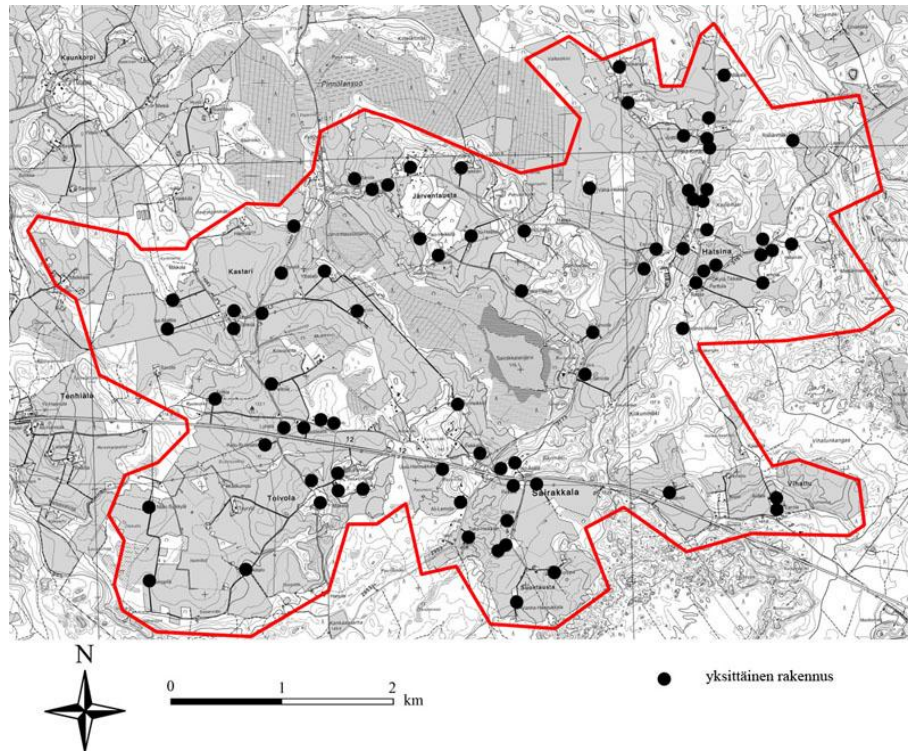
7.4.2 1900-luvulta nykypäivään

Asutus lähti leviämään koko Länsi-Hollolan alueella 1900-luvun alussa, minkä huomaa erityisesti vuoden 1914 pitäjänkartasta. Kartassa tilat ovat ensimmäistä kertaa nimettyjä. Tästä huolimatta niiden paikantaminen ei ole helppoa, sillä isojaon seurauksena tilojen paikat ja nimet saattoivat muuttua. Pääsääntöisesti uudet tilat sijaitsivat suurimpien teiden varsilla hyvine kulkuyhteyksien varrella.

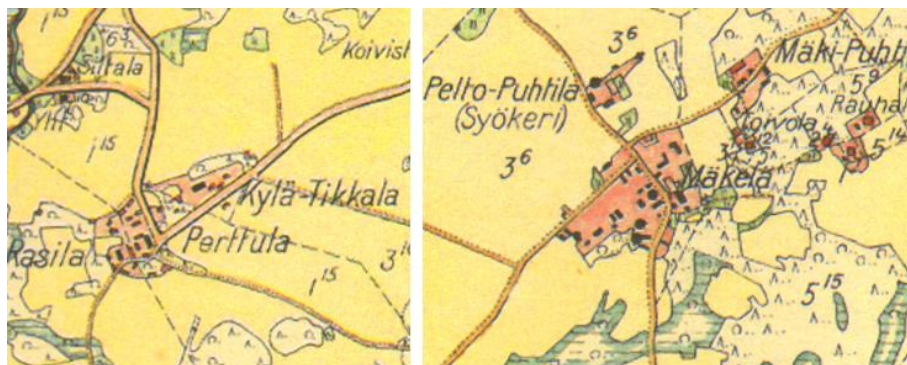

KUVIO 49. Asutus pitäjänkartan 1914 mukaan

Vuoden 1914 pitäjänkarttaa tarkempi vuoden 1935 pitäjänkartta, kertoo tarkasti tilojen nimet ja sijainnit. Parinkymmenen vuoden aikana Länsi-Hollolan alueella tilojen määrä on kasvanut runsaasti mutta samalla tasaisesti. Vaikka isojako hajotikin monet kyläkeskukset, koostuivat ne 1900-luvun alussa edelleen monista eri rakennuksista (KUVIO 51).

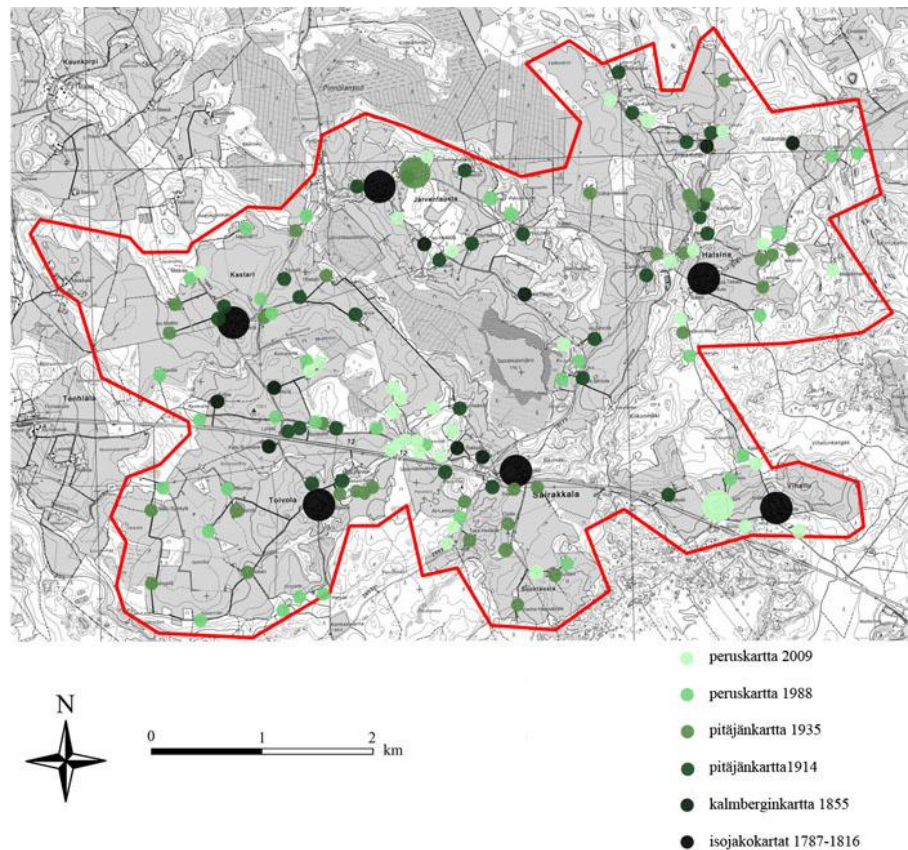

KUVIO 50. Asutus pitäjänkartan 1935 mukaan

KUVIO 51. Hatsinan ja Toivolan kyläkeskukset 1930-luvulla (Hollolan kunta)

Viimeisen 30 vuoden aikana Länsi-Hollolan alueelle on syntynyt uusia rakennuspaikkoja pitkin koko aluetta. Erityisen runsaasti asutus on lisääntynyt Sairakkalassa Kivikosken- ja Kaivomäenteillä. Tämä johtuu alueella sijaitsevasta vesijohdosta. Myös Vihatusta löytyy uusia rakennuspaikkoja.

KUVIO 52. Asutuksen jatkuvuus nykyisellä paikalla

7.4.3 Eri aikakausien rakentaminen Länsi-Hollolassa

Länsi-Hollolan rakennuskanta on melko monipuolista. Pääpaino on yhä edelleen vanhemmassa perinteikkäässä puurakentamisessa, mutta 1900-luvulla on tasaisesti rakennettu myös uutta ja uuden tyyppistä. Tässä luvussa kootaan joitakin esimerkkejä alueelle eri aikakausina muodostuneesta rakennuskannasta.

1900-luvun alkupuolella ja sitä aiemmin rakennetut talot Länsi-Hollolassa ovat yleensä suuria suorakaiteen mallisia kaksi- tai puolitoistakerroksisia puutaloja. Ne eivät ole erityisen koristeellisia, vaikka osassa on mansardikatto ja yläkerran ikkunat rakennettu ulokkeina myös talon pitkille sivuille. Väriytyksessä on suosittu pääosin hillittyjä ja luonnonläheisiä keltaisen, punaisen ja vihreän sävyjä. Maalipinnan uusimisen seurauksena osa taloista on saanut modernimman ja kirkkaamman värin pintaansa.

KUVIO 53. Taka-Heikkilän talo Sairakkalantien varressa keväällä 2010

KUVIO 54. 1920–30-luvun asuinrakennus Järventaustassa on vuorattu mineriittilevyllä

1950-luvun rakennuksia sijaitsee alueella keskeisillä paikoilla. Muun muassa Kastarintien ja Järventaustantien risteyksessä pienen talokeskittymän keskeiset rakennukset ovat vaaleat ja 1950-luvun rintamamiestalon tyyppiset. Aikakauden rakennukset ovat joko rapattuja tai puuvuorattuja rankorakenteisia taloja. Puuvuoraukset ovat usein värikkäitä.

KUVIO 55. Kastarintien ja Järventaustantien risteyksessä seisoo suuri 1950-luvun talo

KUVIO 56. Rintamamiestalo Hatsinantiellä

1960-luvulla rakennukset madaltuivat ja alkoivat muuttaa muotoaan. 1970-luvun rakennuksissa esiintyy erittäin loivaa harjakattoa, pulpettikattoa sekä tasakattoa ja parvekkeet olivat usein koko talon levyisiä. Materiaaleina suosiossa olivat punainen tiili, puu ja erilaiset levymateriaalit. 1970-luvun energiakriisin aikoihin rakentaminen hiipui, mikä näkyy myös Länsi-Hollolassa kyseisen aikakauden rakennusten vähäisessä määrässä.

KUVIO 57. 1960-luvun rakentamista Kivikoskientien varrella

KUVIO 58. Sairakkalantien alkupään jyhkeä rakennus on 1970-luvulta

1980–90-luvuilla rakentamisen tyyliä alkoi olla useampia yhtäaikaista. Muotivirtausten mukana tuli muun muassa niin sanottu käkikellotalo. 1980-luvulla rakentaminen oli runsasta, tummat värit olivat pinnalla ja talopakettit tulivat markkinoille. Taloissa oli usein todella matalat sokkelit ja pintamateriaaleina käytettiin puuvuorauksen ohella usein erivärisiä tiilivuorauksia ja rappausta tai puun ja tiilen yhdistelmää. 1990-luvulla värit vaalenivat ja alettiin siirtyä sekä uudentyypistä puutalorakentamista, että perinteistä mallia kohti. Länsi-Hollolassa on esimerkkejä niin käkikellotaloista matalaharjaisiin puutaloihin ja hirsitaloihin. Ajan rakentaminen on kohdealueella hyvin monenkirjavaa, mutta suojaosan sijoittumisensa ansiosta ne eivät häiritsevästi näy maisemassa.

KUVIO 59. 1980–90-luvun rakentamista Länsi-Hollolassa

2000-luvulla muodostunutta täydennysrakentamista on jonkin verran ja alueella on parhaillaankin useita keskeneräisiä rakennustyömaita. Vallitsevana tyylinä on koko vuosikymmenen ollut värikäs ja uusromanttinen puutalorakentaminen. Maaseutumaisemassa rakennustapa on luonteva, mutta toisinaan rakennusten kirkas väritys

voi herättää huomiota. Kohdealueella on suosittu enimmäkseen keskikokoisia ja väriykseltään suhteellisen hillittyjä taloja.

KUVIO 60. Valmistuva talo Järventaustassa kesällä 2009 ja kevättalvella 2010

7.5 Peltojen ja niittyjen kehitys

Vanhojen karttojen pohjalta piirrettyjä kuvioita tutkimalla voidaan havaita, että suurin osa alkupelloista on yhä edelleen peltokäytössä, kuten vuosisatoja sitten. Niiden ympärille on ajan myötä raivattu uusia peltoalueita, mutta jotkin pienet peltoalueet ovat jääneet myös pois viljelykäytöstä. Vanhimmat pellot sijoittuvat Hatsinan ja Kastarin ryhmäkyläen ympärille, Järventaustanjärven pohjois- ja koillispuolelle sekä Toivolankylän länsi- ja pohjoispuolelle. Vanhat niityt ovat sijainneet usein purojen ja järvien rantamilla tai kosteikkoalueilla. Alun perin käytössä olivat vain luonnonniityt. Myöhemmin niittyjä on raivattu peltokäyttöön niin, että nykykartassa niittyalueita ei ole juuri ollenkaan.

Vanhinta aikaa kuvaava teemakartta pelloista ja niityistä on Kuninkaan kartan peltoja ja niittyjä kuvaavaa MARY-aineistoa hyväksi käyttäen tehty kartta. Siinä pellot ja niityt näyttäisivät olevan suhteellisen laajoja yhtenäisiä kokonaisuuksia keskittyen Hatsinan pohjoispuolelle, Kastarin ja Järventaustankylän ympärille sekä Vihattuun. Toivolassa on kartan mukaan kaksi pienempää peltolaikkua. Aluerajaukset ovat hyvin suurpiirteisiä, minkä myöhemmät kartat tulevat osoittamaan.

Alkuperäisten peltojen sijaintien painottuminen Hatsinan ja Kastarin alueille ilmenee myös myöhemmistä kartoista, kuten isojakokartasta, mutta yhtenäiset peltoalueet ovat niissä paljon pienempiä ja hajanaisempia kuin kuninkaankartasta tulkitussa versiossa. Myös niittyalueet ovat kuninkaankartan mukaan huomattavasti suuremmat, kuin isojakokartoissa, vaikka sijaitsevatkin samoilla alueilla. Myöhempien karttojen yhteneväisyyden perustella voidaan todeta kuninkaankartasta saatu aineisto erittäin viitteelliseksi ja korkeintaan suuntaa-antavaksi.

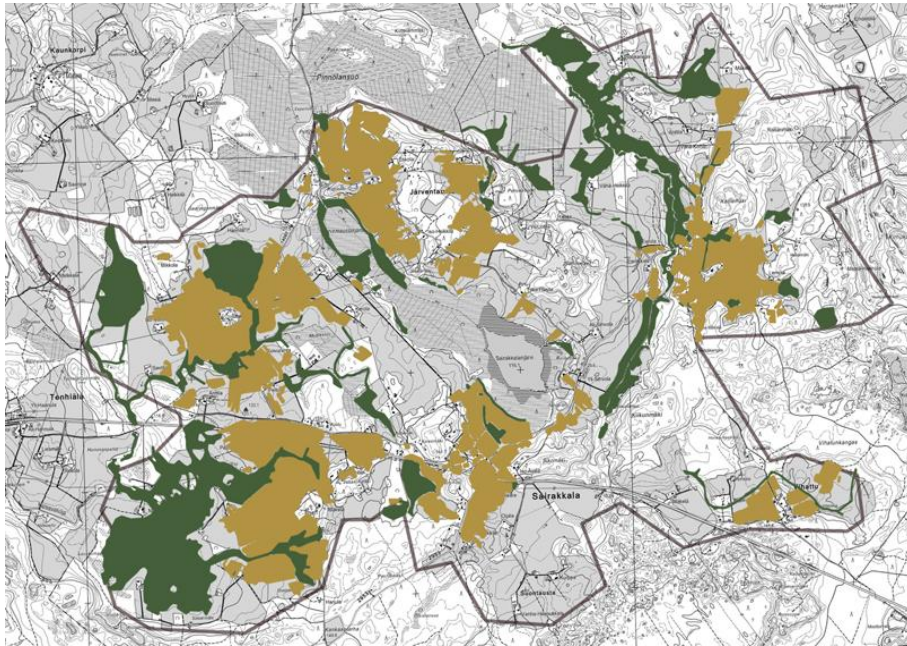

KUVIO 61. Kuninkaan kartan pelto ja niityt MARY-aineston mukaan

Isojaon karttalehdistä varhaisin on vuodelta 1787 ja myöhäisin 1816 ja ne on yhdistetty tarkastelussa yhdeksi tiettyä laajempaa aikakautta edustavaksi kartaksi. Isojakokarttoihin on merkitty muun muassa tuon ajan maanomistusolot, kylien rajat sekä niityt, joten ne ovat suhteellisen tarkkoja. Myöhemmin 1800-luvulla niitä kopioitaessa tieto on saattanut jossain määrin pelkistyä tai vääristyä

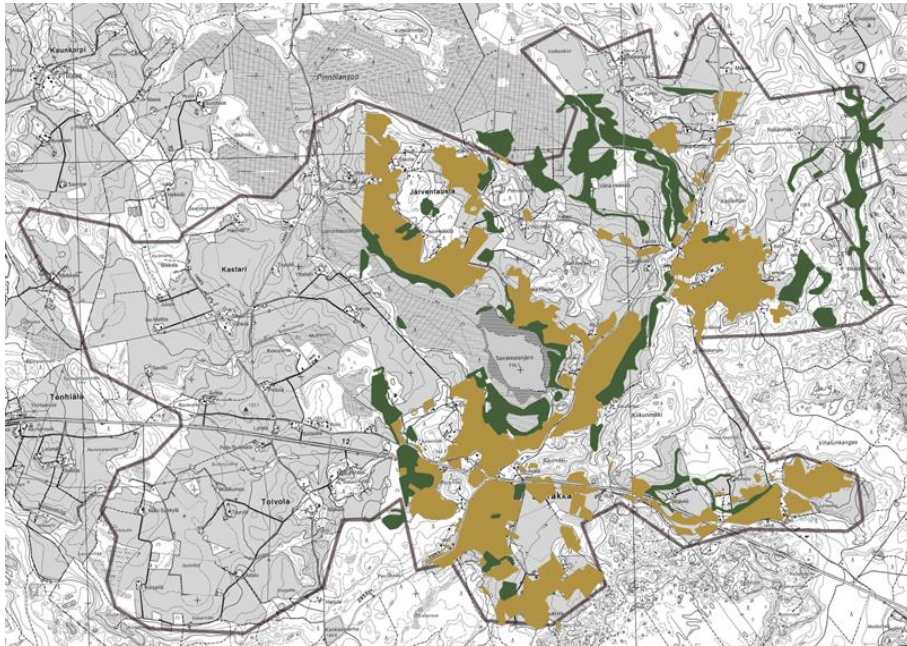
Isojakartoista laaditusta teemakartasta voidaan havaita peltojen keskittyvän lähinnä kylien välittömään läheisyyteen ja niittyjen sijoittuvan kyliä lähinnä olevien peltojen taakse ja osin niiden väliin sekä veden äärelle. Suurin yhtenäinen niittyalue sijaitsee Toivolan kylän länsipuolella.

Harvoja pieniä peltotilkkuja on raivattu kauemmaksi kylistä ja ne luultavasti eivät ole kuuluneet sarka- tai isojaon piiriin vaan peltojen raivaajille. Peltopinta-alaa näyttäisi lisäksi olevan vain vähän niittyalaa enemmän. Hatsinan kylän länsipuolitse virtaava Sepänpuro on kartassa vielä luonnollisen mutkitteleva ja Järventaustanjärvi paikallaan Sairakkalanjärven luoteispuolella.

KUVIO 62. Isojakokartan pellot ja niityt

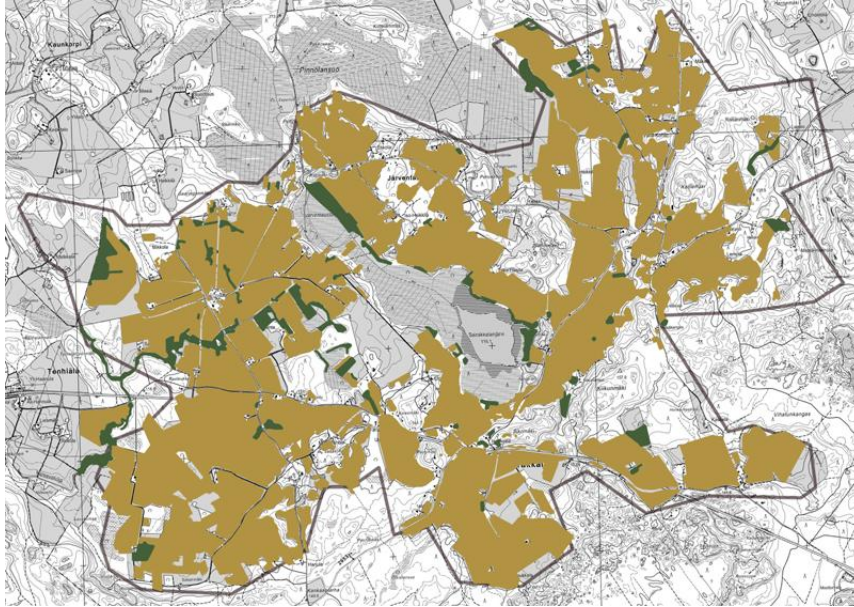
Vuoden 1842 geometrinen kartta kattaa vain kohdealueen itäpuolen eli Hatsinan, Vihatun, Sairakkalan ja suuren osan Järventaustasta. Merkittävin muutos tässä kartassa verrattuna isojakokarttoihin on peltoalan lisääntyminen erityisesti alueen kaakkoisosassa Sairakkalanjärven itä- ja pohjoispuoleisilla rannoilla sekä Sairakkalassa ja Vihatussa. Järven rannoille on muodostunut niittyalueita ja joitakin pieniä niitykaistaleita on muokattu pelloiksi. Pieniä hajanaisia peltoja on yhdistynyt ja uusia pieniä peltoja on raivattu Lahdesta Tampereelle kulkevan tien varteen Vihatun ja Sairakkalan välillä.

KUVIO 63. Geometrisen kartan mukaiset pellot ja niityt vuodelta 1842

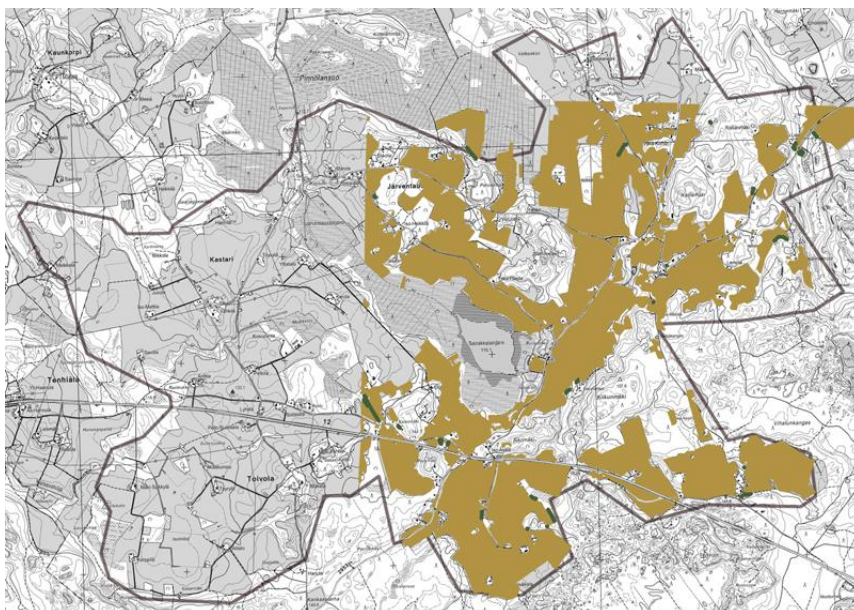
1900-luvulle tultaessa huomaa selkeästi muutoksia peltojen ja niittyjen pinta-alojen suhteessa. Niityt ovat selkeästi vähentyneet ja peltopinta-ala on lisääntynyt runsaasti. Esimerkiksi järven rantamien sekä Sepänpuron varren niittyalueet on otettu viljelykäyttöön, kuten myös Toivolan ja Kastarin laajat niittymaot, joiden käyttöönotto on tapahtunut jossain vaiheessa isojaon ja 1930-luvun välisenä aikana. Maisema on muuttunut rikkonaisesta ja pienpiirteisestä avarammaksi ja yksipuolisemmaksi maisemaksi, josta selkeästi on jo nähtävissä maatalouden tehostumisen ja koneellistumisen vaikutukset.

Väkiluvun kasvaessa taloja on tullut lisää ja sekä uusia taloja, että vanhoja tiloja on sijoitettu kauemmaksi kyläkeskuksista niiden ahtauden vuoksi. Muun muassa tämän vuoksi on syntynyt runsaasti uusia teitä halkomaan peltomaisemaa.

KUVIO 64. Pellot ja niityt vuosina 1933–35

Parinkymmenen vuoden kuluessa peltokuviot ovat täydentyneet entisestään ja pieniä niitylaikkuja esiintyy enää siellä täällä. Sairakkalaan on muodostunut yhtenäinen laaja peltoaukea ja Vihatun alueella peltoala on myös lisääntynyt. Sepänpuro ja Kiikunoja mutkittelevat vielä luonnonmuovaamissa urissaan. Maisemaa halkoo uudentyypinen moottoriliikennetie, valtatie 12 ja vanha tie on jäänyt lähinnä asukkaiden liikennöintiä varten mutkittelemaan valtatie rinnalla.

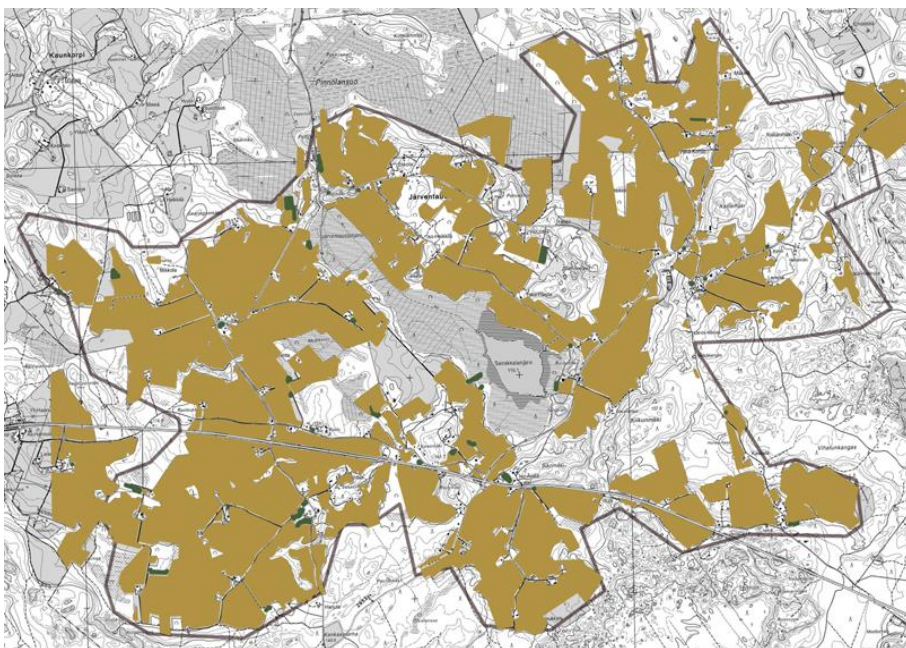
KUVIO 65. Pellot ja niityt alueen itäosassa vuonna 1964

KUVIO 66. Vihatun peltomaisemaa vuonna 1960 (Länsi-Hollolan kyläkirja. Arvo ja Seija Mäkelä)

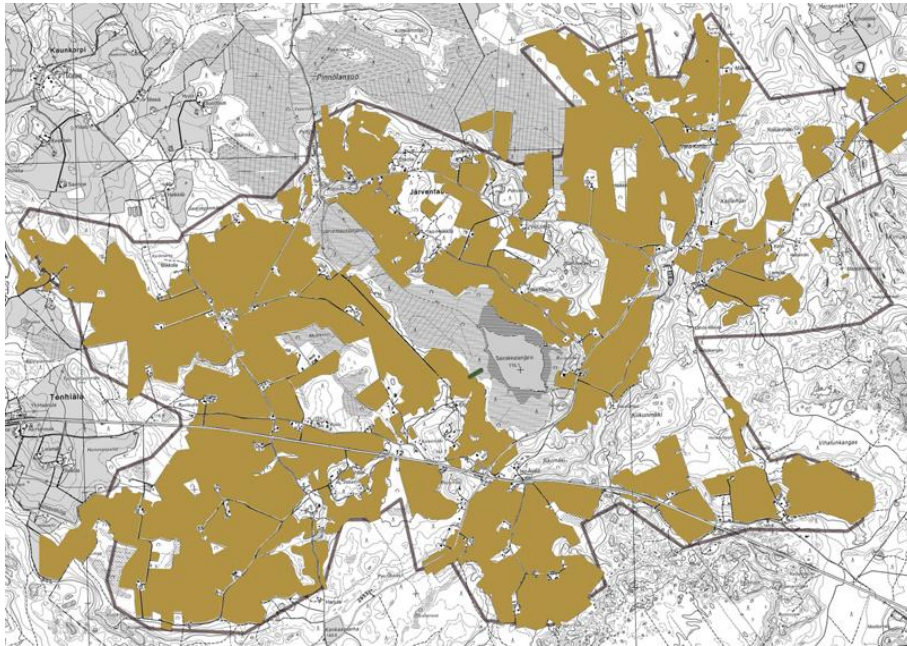
Vuonna 1983 voi havaita pienten niittyjen käyneen yhä harvinaisemmiksi. Pieniä peltolaikkuja on hävinnyt metsittämisen tai metsittymisen seurauksena. Ehkä merkittävimpiä näistä esimerkiksi Hatsinan vanhaa kyläkeskusta ympäröineitä peltoaluita on jäänyt pois viljelystä, samoin Sairakkalanjärven kaakkoispuolella sijainnut peltokaistale, jonka umpeenkasvu on sulkenut maisemia järvelle päin.

Kastarissa ja Toivolassakin niityt ovat kutistuneet rajusti 1930-luvun jälkeen ja uutta peltoalaa on syntynyt lähinnä Toivolasta Tennilän suuntaan ja täydennykseksi peltojen keskelle tai niiden jatkeiksi. Purojen uomia on paikoitellen oiottu.

KUVIO 67. Kohdealueen pellot ja niityt vuonna 1983

Kahdeksankymmentäluvun jälkeen pienetkin niitylampareet ovat hiljalleen kadonneet maisemasta peltoihin sulautumalla tai metsittymällä. Karttatarkastelun perusteella alueella on tällä hetkellä vain yksi kunnollinen niitty Sairakkalanjärven etelälaidalla. Pieniä erillisiä peltoja on poistunut viljelyksestä ja joitakin peltoja on laajennettu.

KUVIO 68. Pellot ja niityt vuonna 2009

Hatsinan kylän sijaitessa kukkulan laella on umpeenkasvu muuttanut eritoten näkymiä Manskiventieltä kylälle päin. Vielä 1970-luvulla otetussa ilmakuvassa voi havaita Manskiventien ja Hatsinantien risteyksen näkymien avoimuuden. Vuoden 2009 ilmakuvassa näkyy risteyksen viereisen entisen pellon paikalla jo sankkaa metsää. Risteyksen läheisyydessä sijaitsee vanha koulurakennus, joka vielä 1970-luvulla on näkynyt tielle. Koulun tontin ja Manskiventien välinen metsittyvä palsta on 1964 kartan mukaan ollut vielä peltoa. 1983 kartassa se ei enää ole viljelykäytössä.

KUVIO 69. Manskiventien ja Hatsinantien risteys 1970-luvulla ja 2000-luvulla (Kunnan ilmakuva-arkisto & Sulenko, Uikura ja Ävinä 2009)

Koulun edustan metsittyminen on 2000-luvulla jo pitkällä ja rakennuksen asema keskeisenä maamerkinä mennyttä. Manskiventien vieressä sijaitsevaa lampeakaan ei nykyään tiellä liikkueissa puuston seasta havaitse. Nousu Hatsinantielle kulkee tiheään metsän laitaa ja näkymät kylälle avautuvat vasta mutkan jälkeen.

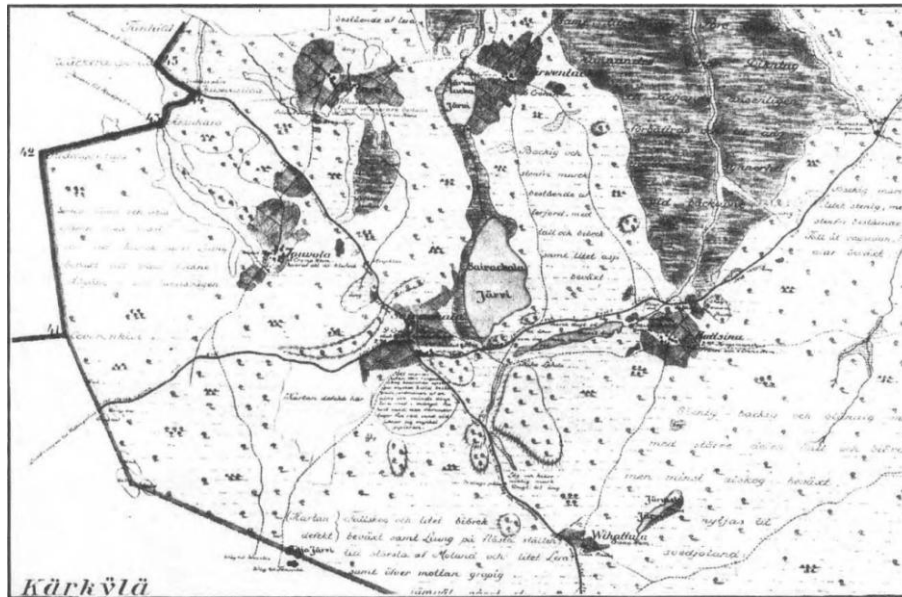
KUVIO 70. Hatsinantien risteyksessä avattiin maisemaa syksyllä 2009 (yläkuva: Google maps)

7.6 Tiestön kehitys

7.6.1 1700-luku

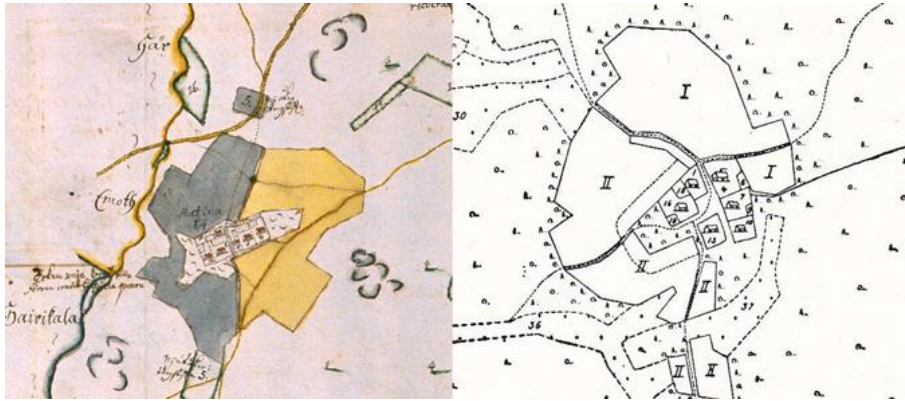
Ensimmäiset kartat Länsi-Hollolan tiestön tutkimista varten löytyvät 1700-luvulta. Tätä vanhemmista kartoista löytyy merkintöjä jo 1200-luvulla käyttöön otetusta Hämeenlinnasta Viipuriin kulkevasta Ylisestä Viipurintiestä. Koska nämä kartat ovat mittakaavaltaan suuria, niitä ei ole otettu huomioon tässä tarkastelussa.

Länsi-Hollolan maanmittari A. Colléenin kartassa vuodelta 1749 (KUVIO 71) erotuu selkeästi itä-länsisuunnassa kulkeva Ylinen Viipurintie. Ylinen Viipurintie ei kulje minkään kyläkeskuksen poikki niin, että siitä olisi muodostunut kylänraitti. Pohjois-eteläsuunnassa kulkee Kärkölästä Asikkalaan johtavat tiet eli nykyiset Sairakkalantie ja Manskiventie. Kartanpiirtäjä on piirtänyt Ylisen Viipurintien sekä Sairakkalan ja Manskiventien samanarvoisiksi, vaikka Ylinen Viipurintie on ollut liikenteen kannalta huomattavasti merkittävämpi. Ylisen Viipurintien arvellaan olleen hevosilla kuljettavassa kunnossa jo 1400-luvun alussa, mikä oli siihen aikaan harvinaisuus. Vuonna 1734 asetettiin laki, jonka mukaan maanteiden tuli olla 10 kyynärän eli noin kuuden metrin levyisiä ja ne tuli tehdä kuperiksi ja varustettava ojilla. Ylisellä Viipurintiellä ei kuitenkaan ollut ojia vielä 1760-luvunkaan alussa. Tuohon aikaan pitkät matkat pyrittiin ajoittamaan talviaikaan, koska tiet olivat keuhkaisin huonossa kunnossa. (Heinonen 1997, 156.)

KUVIO 71. Maanmittari A. Colléenin kartta vuodelta 1749 (KYLÄ-Kyllä! – Länsi-Hollolan maankäyttösuunnitelma 2005)

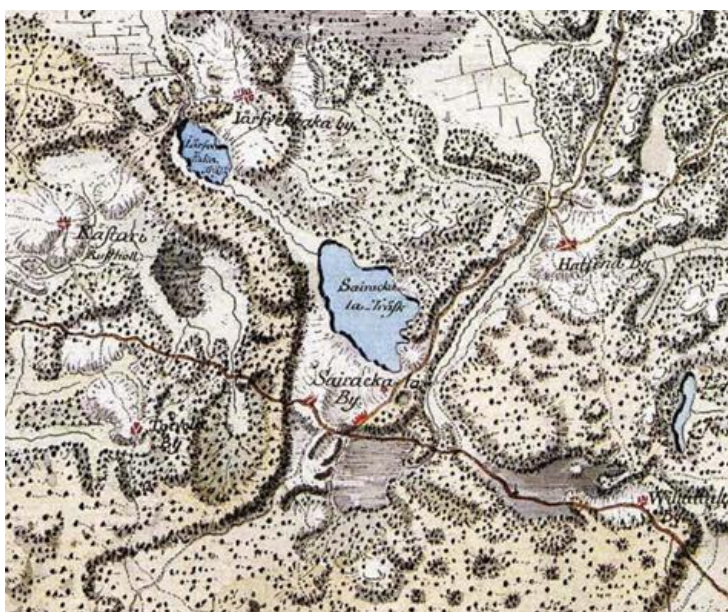
Kahden suuren maantien lisäksi kartalta löytyy runsaasti erilaisia pienempiä kyläteitä ja polkuja. Yliseltä Viipurintieltä pääsee Toivolaan ja aina edelleen Kärkölään nykyisiä Toivolan- ja Sairakkalanteita pitkin. Kastariin ja Järventaustaan pääsee nykyistä Kastarintietä pitkin. Nykyisistä paikallisteistä myös Järventaustantie ja osa Kaskelantietä olivat jo tuohon aikaan käytössä. Nykyinen Hatsinantie, joka johtaa Hatsinan kylästä Hollolan kirkonkylälle, on piirretty karttaan samanarvoiseksi tieksi kuin esimerkiksi Järventaustantie. Kylien välille muodostuu yhdistävä tieverkko, joka alkaa Vihatusta Hatsinan kautta Järventaustaan. Järventaustasta yhteys kulkee Kastarin kautta Toivolaan. Keskustana on Sairakkalan kylä. Koska asutus oli vielä tuohon aikaan varsin harvaa ja kylät tiiviitä, koostui tieverkosto vain välttämättömmimmistä teistä. Kuten Hatsinan ja Toivolan kylien kartoista vuodelta 1705 havaitaan (KUVIO 72), tiet kulkivat usein kyläkeskuksien lävitse. Varsinkin vähempiarvoiset paikallistiet olivat erittäin huonossa kunnossa, sillä niiden hoito oli ainoastaan niiden käyttäjien vastuulla.

KUVIO 72. Hatsinan ja Toivolan kylät vuonna 1705 (Virtuaaliyliopisto & Hollolan pitäjän historia I)

7.6.2 1800-luku

Kuninkaan kartastossa merkittävimmät tiet ovat Ylinen Viipurintie sekä Sairakkalasta Asikkalaan sekä Hollolan kirkonkylälle johtavat tiet. Huomattavaa on, että Sairakkalasta Kärkölään johtava tie ei Kuninkaan kartastossa ole niin merkittävä kuin mitä se on maanmittari A. Colléenin kartassa vuodelta 1749. Uusia yhteyksiä on Järventaustasta Pinnolaan sekä Kastarista Kaunkorpeen. Kartasta löytyy myös uusia oikopolkuja, joita löytyy varsinkin Kastarin kylän pohjoispuolelta. Näistä poluista ei yksikään ole nykyisessä käytössä.

KUVIO 73. Kuninkaan kartasto (Kuninkaan kartasto Suomesta 1776–1805)

Kalmbergin kartassa on yksi uusi tie, ja se on nykyisinkin tärkeä Suurenmäentie. Tämän lisäksi kartassa on muutamia uusia pieniä polkuja. Näistä merkittävin on Sairakkalasta Kastariin kulkeva polku. Tämä yhteys on nykyisin käytössä vain osittain muun muassa Kerolantienä. Hatsinantien varteen sijoitettu T-kirjain tarkoittaa torppaa.

KUVIO 74. Kalmbergin kartta (Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto)

7.6.3 1900-luvulta nykypäivään

1900-luvun alkupuolella alkoivat moottoriajoneuvot ilmestyä myös Länsi-Hollolan tiemaisemaan. Tämän johdosta teiden rakentamiseen, kunnostamiseen ja parantamiseen alettiin panostaa aikaisempaa enemmän. Länsi-Hollolan yksi ensimmäisistä autoista hankittiin Toivolan kylän Mäkelän tilalle vuonna 1925. (Helén 2002, 47.) 1920-luvulla vanhimmat ja merkittävimmät tiet eivät olleet kovinkaan leveitä ja ne mutkittelivat rakennusten välissä.

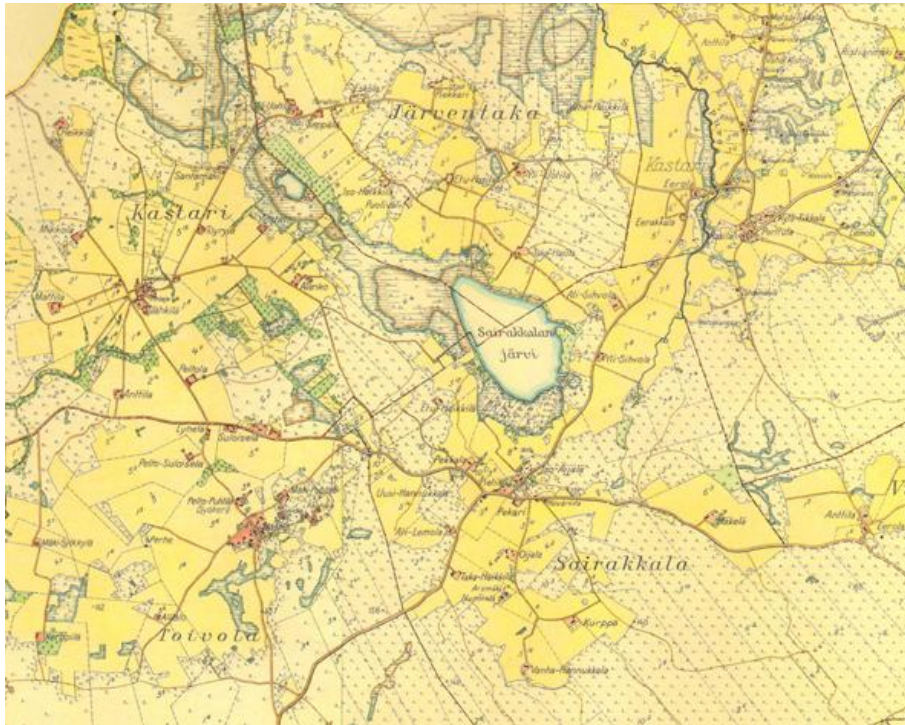

KUVIO 75. Mäkelän mäki 1924 (Länsi-Hollolan kyläkirja)

KUVIO 76. Sairakkalan tiemaiseman muutoksia 1900-luvun alusta nykypäivään (yläkuva Länsi-Hollolan kyläkirja)

Verrattuna Kalmbergin karttaan pitäjänkartassa vuodelta 1935 teiden ja polkujen määrä on lisääntynyt räjähdysmäisesti. Tähän ovat vaikuttaneet autojen ilmestyminen teille sekä isojaon aiheuttama asutuksen hajautuminen. Länsi-Hollolan alueelle on muodostunut monia uusia taloihin sekä niityille ja pelloille johtavia teitä tai polkuja. Näistä suurin osa on edelleenkin käytössä vähintään metsäpolkuina.

KUVIO 77. Länsi-Hollolan pitäjänkartta 1935 (Hollolan kunta)

Vaikka 1930-luvulla moottoriajoneuvot yleistyivätkin liikenteessä, ei liikenne maanteillä silti ollut kovinkaan vilkasta. Ajonopeudet olivat pääosin 30–40 kilometriä tunnissa. Esimerkiksi Toivolan kylässä tietä käytettiin hyväksi pelikenttänä. Ja 1950-luvulla nykyisellä Kivikoskentiellä juostiin 3-ottelun 100 metrin matkaa. 1930-luvulla suurimmat tiet olivat helposti ajettavissa autoilla ja teiden varsia koristivat sähkötolpat. Teiden kunnossapidossa oli edelleen parantamista, sillä vielä 1930-luvulla Ylinen Viipurintie oli Länsi-Hollolassa ainut yleinen tie, jota aurattiin talvisin. Talvisin peltojen kanssa samalla tasolla kulkeneen tien reunoille pystytettiin lumiaitoja lumen kasaantumisen estämiseksi tielle. Näitä aitoja käytettiin vielä 1960-luvulla. (Uotila & Helén 2009, 18–20.)

KUVIO 78. Toivolan kylän Mäkelän raitti 1930 (Länsi-Hollolan kyläkirja)

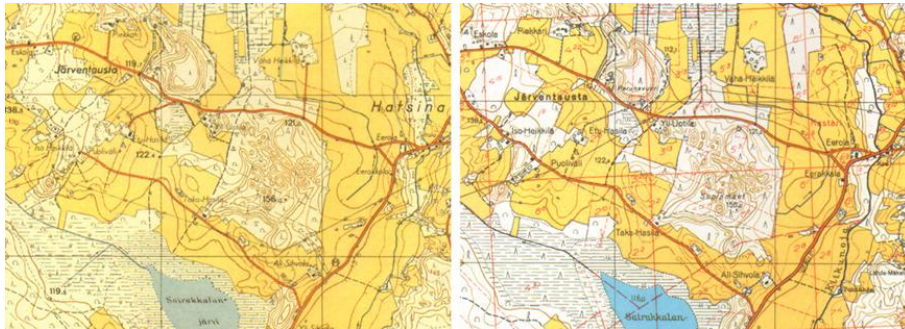
KUVIO 79. Taustalla Lahteen kulkeva tie 1930-luvulla (Länsi-Hollolan kyläkirja)

Liikenteen lisääntymisestä kertoo Sairakkalan kilvanajojen siirtäminen liikennemääriltään pienemmille teille. 1900-luvun alussa kilvanajot järjestettiin Manskiventiellä, josta ne siirrettiin Sairakkalantielle. Viimeisimpänä ne siirrettiin 1930-luvun alussa Suontaustantielle, jossa vauhtilähtö tapahtui valtatiellä. Viimeiset ajot ajettiin vuonna 1961. (Uotila & Helén 2009, 214.)

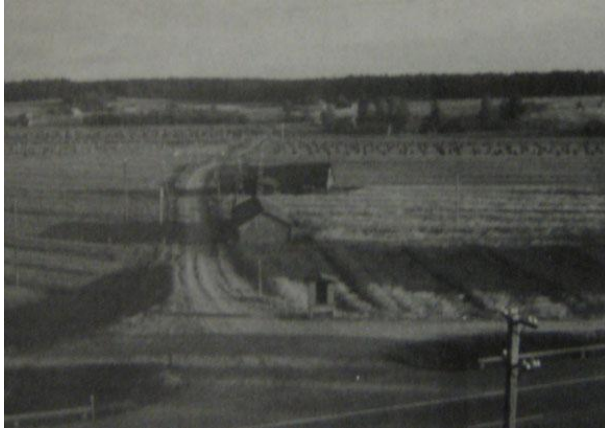

KUVIO 80. Sairakkalan kilvanajot noin vuonna 1952 (Hollolan historia III. Hollola-kokoelma)

Huomion arvoinen piirre löytyy verratessa vuosien 1949 ja 1964 peruskarttoja (KUVIO 79). Järventaustantie, joka löytyy jo vuoden 1749 kartasta ja on piirretty samanarvoiseksi koko matkaltaan, näyttää päättyvän vuoden 1949 kartassa Puolivälin tilan kohdalle. Vuoden 1964 peruskartassa tie jatkuu yhtäläisenä Järventaustan kylään asti. Tämä vertailu osoittaa, kuinka teiden merkitys ja käyttö ovat muuttuneet vuosien aikana.

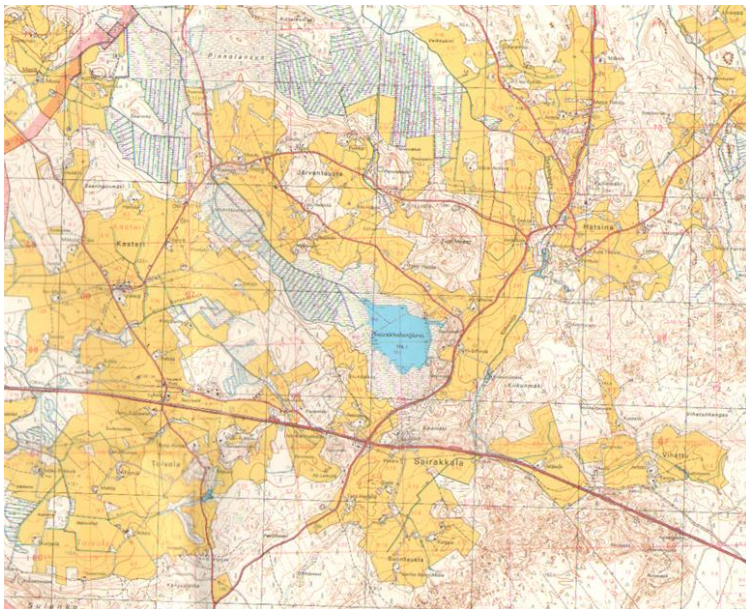

KUVIO 81. Järventaustantie vuosina 1949 ja 1964 (Hollolan kunta)

KUVIO 82. Suontaustantie vuonna 1967 (Länsi-Hollolan kyläkirja)

Vuoden 1983 peruskartassa suurin ja huomattavin muutos tiemaisemassa on valtatie 12:n ilmestyminen. Suoraviivainen ja asfaltoitu tie rakennettiin 1960-luvulla, ja se kulkee osittain samaa linjaa vanhan Ylisen Viipurintien kanssa. Tien vaikutuksesta karjan kulkureittejä katkesi, pellot pirstaloituivat varsinkin Toivolan kylässä ja muutamia taloja jouduttiin siirtämään pois tien alta. Myös ajonopeudet kasvoivat. Tie rakennettiin peltoja korkeammalle, minkä seurauksena tien reunoille ei enää tarvittu lumiaitoja. (Uotila & Helén 2009, 20.)

KUVIO 83. Peruskartta vuodelta 1983 (Hollolan kunta)

Valtatie 12:n rakentaminen vaikutti merkittävästi Sairakkalan risteuksen maisemaan. Erityisesti yhteys Hatsinasta Kärkölään on muuttunut. Vuoden 1949 perus-

kartassa tie kulki Hatsinasta Iso-Äijälän tilan kautta Yliselle Viipurintielle. Ylistä Viipurintietä kuljettiin hetki länteen, josta lähtee nykyinen Sairakkalantie kohti Kärkölää. 1970-luvun ilmakuvasta voidaan havaita tämän yhteyden osittain kadonneen ja suora yhteys kulkee nykyisin suoraan Hatsinasta Kärkölään. Vanha Iso-Äijälän kautta kulkeva tie on jäänyt yksityiskäyttöön.

KUVIO 84. Sairakkalan risteys vuonna 1949 ja 1970-luvulla (Hollolan kunta)

Valtatie 12:n rakentaminen muutti täysin Ylisen Viipurintien merkityksen. Jäännöksiä Ylisestä Viipurintiestä ovat nykyiset Kivikosken- ja Kyläkulmantiet. Nämä hyväkuntoiset tiet ovat nykyisin pieniä paikallisteitä, joita käyttävät lähinnä niiden varsilla asuvat asukkaat.

KUVIO 85. Kivikoskentie 2009

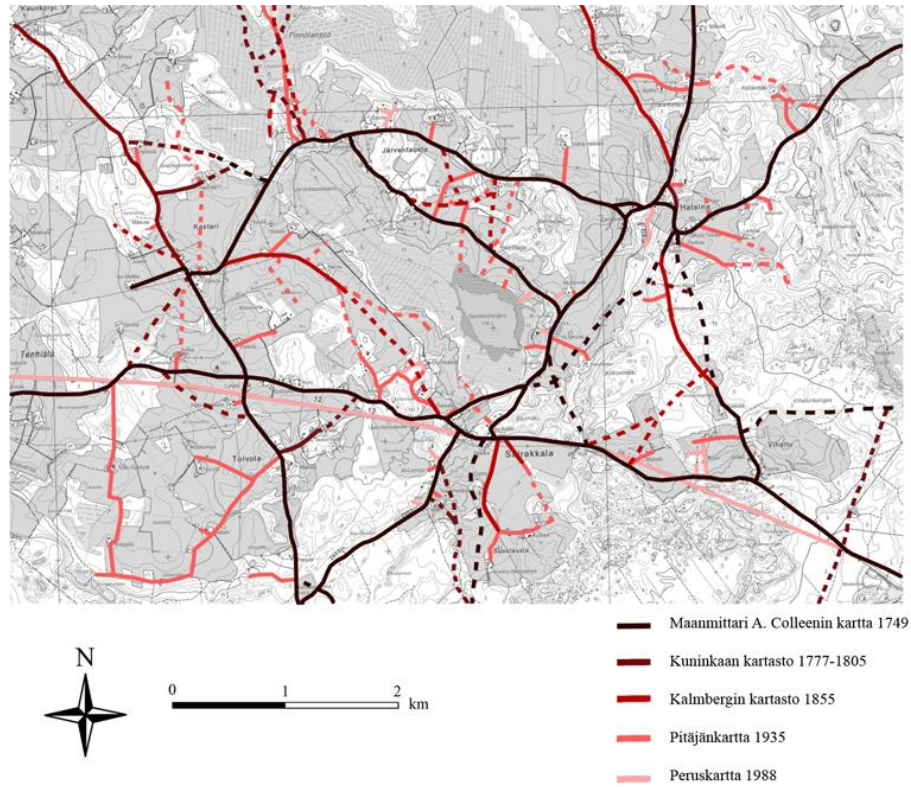
Länsi-Hollolassa Ylisen Viipurintien tien lisäksi myös muidenkin teiden merkitys ja käyttöaste ovat muuttuneet viimeisten vuosisatojen aikana. Esimerkiksi yhteys Vihatusta Hatsinaan eli nykyinen Kaskelantie on löydettävissä jo vuoden 1749 kartas-

ta. Vielä vuoden 1949 peruskartassakin tie on merkitty samanarvoiseksi kuin esimerkiksi Järventaustantie. Nykyisin Kaskelantie on osittain erittäin huonossa kunnossa.

KUVIO 86. Kaskelantie vuonna 2009

Pääpiirteissään Länsi-Hollolan tiestön perusrunko oli olemassa jo 1700-luvulla. 1800-luvun aikana ei uusia teitä juurikaan rakennettu vaan tyydyttiin enimmäkseen korjaamaan ja kunnostamaan jo olemassa olevia yhteyksiä. 1900-luku oli Länsi-Hollolan tiehistorian suurin ja merkittävin vuosisata. Sen aikana teiden määrä, koko ja merkitys maisemassa kasvoivat kaikista voimakkaimmin. Tulevaisuudessa valtatie 12:n leventäminen tuo oman vaikutuksensa alueen arvokkaaseen kulttuurimaisemaan.

KUVIO 87. Tiestön muutokset, jossa katkoviivalla merkityt tiet ovat käytöstä poistuneita

8 KULTTUURIMAISEMAN ARVOT

8.1 Maaseutumaiseman kulttuurihistorialliset arvot

Maaseudun kulttuurimaisemalla on aistillisesti havaittavan maiseman lisäksi myös muita tasoja. Se on mielikuvatodellisuuden sekä arvomaailmojen ilmentäjä, jota ihmisten kulloinenkin toiminta muokkaa ja määrittelee. Siinä näkyvät dokumentaarinen historia sekä kulttuuri, joiden varaan ihminen perustaa omaa identiteettiään. Sen vanhimmat kerrostumat ovat luonnon muovaamia, joita ihmisen rakentamat elementit eri aikakausilta värittävät. Nämä elementit ovat syntyneet ihmisen mukautuessa ympäristön asettamiin haasteisiin ja muodostavat maaseutumaiseman kulttuurihistoriallisen sisällön. (Forsius-Nummela 1997, 64–65.)

Ihmisen suhde luontoon on vaihdellut historian aikana luontoon mukautuvasta luonnon kanssa tasapainossa olemisen kautta luontoa muuttavaan. Viljelykulttuuriin siirryttäessä alettiin vasta kunnolla muokata maisemaa raivaamalla peltoalaa ja syntyi maisemassa näkyvää kulttuuria, joka elää maaseudun elinkeinojen ja ihmisten mukana. Maiseman muutoksiin ovat aikojen saatossa vaikuttaneet muun muassa lait ja määräykset, valtio- ja oikeuskäsitykset, verotus, väestömäärän vaihtelut, järvien laskut, niittyjen muuttaminen pelloiksi, karja- ja metsätalous sekä teollistuminen, jotka kaikki ovat jättäneet jälkensä maisemaan ja kulttuuriin. Maaseudun kulttuurin kokonaisvaltaisuus ja siitä aiheutuva paikan henki synnyttävät kiintymystä ja rakkautta tiettyjä paikkoja, kotiseutua ja lapsuuden maisemia kohtaan. (Forsius-Nummela 1997, 65–66.)

Perinteinen talonpoikaiseen puuarkkitehtuuriin perustuva rakennuskanta on yksi tärkeimmistä kulttuuriarvoa lisäävistä elementeistä. Vanhojen rakennusten jatkuva ylläpito on niiden säilymisen kannalta elintärkeää ja rakennussuojelua tukevat avustukset ja lainoituksin ympäristöviranomaiset, maaseutuviranomaiset sekä museoviranomaiset. (Ympäristöministeriö 1995.)

KUVIO 88. Kulttuuriarvoa nostava rakennus Hatsinassa

8.2 Maaseudun ja maiseman taloudellinen arvottaminen

Maaseudun kehitystä ohjailevat nykyään pitkälti markkinatalous sekä poliittinen päätöksenteko. Päätöksenteossa vaikuttaa usein asioiden rahallinen arvo, jota maisemalle on hyvin vaikea määrittellä. Muun muassa ympäristötaloustiede, joka on yksi taloustieteen haara, tutkii ja tuottaa tietoa ympäristöresurssien taloudellisesta arvottamisesta. Itse maalla on viljelijälle suuri taloudellinen merkitys, sillä sen avulla viljelijä tuottaa itselleen monenlaisia hyödykkeitä. (Aakkula 1997, 35, 40.)

Taloudellisessa arvottamisessa on kyse hyödykkeen kyvystä tyydyttää ihmisen tarpeita. Maaseutu ympäristön koostuminen monesta monimutkaisesta tekijästä aiheuttaa sen rahallisen arvon määrittämisen vaikeuden, sillä jokaiseen tekijään liittyy erilaisia tarpeita, jotka riippuvat täysin tarkastelijasta. Maiseman fyysisen rakenteen elementtien lisäksi maaseutu ympäristöön liittyy muita asioita, kuten biodiversiteetin ylläpito ja elintarvikeomavaraisuus. Maiseman laatu vaikuttaa myös suoraan eräisiin elinkeinoihin, kuten maaseutumatkailuun ja virkistyspalveluihin. (Aakkula 1997, 36.)

Maaseutu ympäristö luetaan niin sanottuihin julkishyödykkeisiin, joiden käytön ulkopuolelle ei voida sulkea ketään eli ei edes sellaista henkilöä, joka ei suoraan osallistu julkishyödykkeen kustannuksiin. Tällöiseen hyödykkeeseen liittyvät termit *vapaamatkustus (free-riding)*, joka liittyy nimenomaan hyödykkeen ilmaiseen käyt-

töön, ja *ulkoisvaikutus*, jossa on kyse ihmisten hyvinvointiin vaikuttavista tuotannon tai kulutuksen aiheuttamista positiivisista tai negatiivisista vaikutuksista. Ulkoisvaikutuksiin liittyvät kompensatiokysymykset, joissa oleellista on se, kenellä on oikeus todeta hyvinvoinnissa tapahtunut muutos ja se, kumpi osapuoli maksaa. Esimerkkinä tästä niin kutsutusta internalisoinnista pigoulaiseen tapaan voivat esimerkiksi lähistön asukkaat maksaa viljelijälle tietyn maisemallisen hyödykkeen ylläpidosta. Niin kutsutussa coaselaaisessa ratkaisussa haitan kärsijä ja sen tuottaja neuvottelevat kompensatiosta ilman yhteiskunnallista tahoa. (Aakkula 1997, 37–39.)

Maaseudun rahallista arvoa voidaan yrittää määritellä myös epäsuorilla menetelmillä etsimällä korrelaatiota maaseudun arvon ja jonkin rahallisesti mitattavan markkinahyödykkeen, kuten kiinteistöjen arvon tai matkakustannusten välillä. Subjektiiivisten arvostusten menetelmässä ideana on kysyä ihmisiltä, paljonko he vaativat korvausta tietyn hyödykkeen menettämisestä tai paljonko he ovat valmiita maksamaan sen säilyttämiseksi. Näissä menetelmissä on kuitenkin useita virhemahdollisuuksia ja ongelmia, sillä niihin liittyvät vahvasti subjektiiviset arvot, motiivit, näkemykset, oletukset sekä kokemukset. Maaseutuympäristön eksakti ja kaikille osapuolille oikeudenmukainen taloudellinen arvottaminen onkin siis käytännössä täysin mahdotonta jo yksilöiden välisten arvoristiriitojen takia, vaikka sillä voi olla jokin suora taloudellinen arvo tai hyöty tietylle yksilölle. (Aakkula 1997, 40–42.)

8.3 Luonnonarvot

Maaseutumaiseman tärkeimpiä luonnonarvoja on sen monimuotoisuus, joka on syntynyt perinteisen maatalouden sivutuotteena. Arviolta neljännes Suomen luonnonvaraisista eliölajeista elää nimenomaan maatalousympäristössä. Monimuotoisia alueita ovat muun muassa perinnebiotoopit, joiden synty usein liittyy karjatalouteen. Karjan ylläpitoon on tarvittu erillisiä niitty-, haka- ja laidunmaita, joille on ajan saatossa muodostunut lajistoltaan rikkaita biotooppeja. Laiduneläimet muokkaavat jatkuvasti kasvilajistoa ja kasvit, eläinten toiminta, lanta ja maaperän fyysikaaliset ominaisuudet vaikuttavat maaperän biologiseen aktiivisuuteen muodostaen uusia mikrohabitaatteja. Tärkein eläimistön ryhmä laidunmailla on niveljalkaiset,

joiden toiminta vaikuttaa merkittävästi ekosysteemiin, sillä ne muun muassa pölyttävät kasveja ja hajottavat biomassaa. (Keski-Suomen ympäristökeskus 2009; Mannerkorpi 1997, 91–92.)

Niittyjä on ollut erilaisia eri tarkoituksiin ja maastoihin. Pääpiirteittäin niityt voidaan jakaa tulvaniittyihin, suoniittyihin ja nurminiittyihin. Nämä jakautuvat edelleen alatyyppeihin. Esimerkiksi nurminiittyihin kuuluvat kaikki kivennäismaanniityt eli kuivat kedot, tuoreet ahot ja kosteista niityistä ne, jotka eivät jää tulvan alle. Tulvaniityillä tarkoitetaan vesistöjen rantamien niittyalueita, jotka jäävät ajoittain veden alle. Soilla niittyjä on ollut erityisesti viljavilla nevoilla ja letoilla, mutta 1990-luvun puolivälissä tehdyn selvityksen mukaan sellaisia niittyjä ei enää silloin ollut käytössä juuri lainkaan. Selvityksessä arvioitiin myös vuosittain niitettäviä niittyjä olevan koko maassa vain muutamia kymmeniä hehtaareja ja hyvin hoidettuja laidunniittyjä 1000–2000 hehtaaria. Näistä noin puolet oli pinta-alaltaan suuria tulvaniittyjä. Muita perinnebiotooppeja ovat hakamaat, lehdesniityt ja metsälaitumet, jotka toisin kuin niityt, ovat enemmän tai vähemmän puustoisia. (Alanen 1997, 73.)

Lajistoltaan rikkaita alueita ovat myös muun muassa metsäsaarekkeet, peltojen reuna-alueiden suojakaistat, tienpientareet sekä vesistöjen ja vesiuomien reuna-alueiden suojakaistat, jotka vähentävät eroosiota. Ne tarjoavat erilaisia elinympäristöjä ja lisäreviiriä useille peltojen reuna-alueiden lajeille. (Kurppa 1997, 81.)

Uhanalaisten lajien säilymisen kannalta jatkuvasti vähenevillä perinnemaisemilla on valtava merkitys, sillä useat Suomen uhanalaiset lajit elävät nimenomaan näissä ympäristöissä. Vuoden 2000 selvityksessä kävi ilmi, että tuolloin noin 28 % kaikista uhanalaisista lajeista elää perinneympäristöissä, joissa erityisesti kuivilla ja tuoreilla niityillä, ja 11 % rannoilla. Lajiston yksipuolistuminen voi aiheuttaa erilaisten tautien ja epidemioiden riskin suurenemista ja siten myös heikentää jalostuksen geneettistä perustaa. (Ympäristöministeriö 2000; Alanen 1997, 74; Jäppinen 1997, 85.)

KUVIO 89. Laiduntavia hevosia Sairakkalanjärven läheisyydessä

8.4 Sosiaaliset arvot

Suomalaisen maiseman sosiaalisiin arvoihin on vaikuttanut vahvasti Topeliuksen alulle panema stereotyyppinen tapa tarkastella ihmisen ja maiseman välistä suhdetta. Kansallisaatteen nousun aikaan luotiin myyttejä ja tarinoita Suomen eri heimojen luonteenpiirteistä, jotka olivat vahvasti sidoksissa ympäristön elementteihin. Ajattelumallia on käytetty laajasti opetuksessa ainakin 1970-luvulle saakka, vaikka se perustuu lähinnä mielikuvien yhdistämiseen fyysisen todellisuuden kanssa eikä siksi ole objektiivinen tarkastelutapa. Menetelmällä on myös rasistisia piirteitä, sillä siten määriteltiin myös eri rotuja ja kansallisuuksia stereotyyppien perusteella. Esimerkiksi ilmaston laadusta vedettiin johtopäätöksiä kansan luonteesta; ankara ja kylmä ilmasto kasvatti sitkeitä ja moraaliltaan vahvoja ihmisiä ja leuto ilmasto lisäsi laiskuutta. (Luostarinen 1997b, 47–48.)

Suomessa elää yhä mielikuva niin sanotusta metsäsuomalaisesta, mikä juontuu kirjallisuuden tavasta kuvata suomalaisten sitoutumista maahan. Aluehenkeä ja alue-tietoutta, jolla tarkoitetaan tunnetta kuulumisesta tietylle alueelle, lisäävänä tekijänä onkin juuri pysyvyys maantieteellisen sijainnin näkökulmasta. Maakunnallista tai muun aluerajauksen sisäistä aluehenkeä on rakennettu korostamalla alueen erikoispiirteitä ja eroavaisuuksia fyysisessä ympäristössä tai alueen ihmisissä luomalla erilaisia symboleja ja myyttejä. Tätä maakuntiin sidottua henkeä ovat osaltaan luoneet erityisesti maakunnallinen kirjallisuus, paikallis- ja maakuntalehdet sekä koululaitos. Vanhojen maakuntarajojen ja aluerajausten muuttuessa on pyritty luomaan uutta aluetietoisuutta topeliaanisien menetelmin, sillä alueellinen yhteenkuuluvaisuus-

den tunne on oleellista paitsi ihmisten sosiaalisen ympäristön kannalta, myös aluepoliittisesti, kun pyritään häivyttämään alueen ihmisten välisiä intressiristiriitoja.

(Luostarinen 1997b, 48–53.)

Yksilön kokemukseen ympäristöstään vaikuttaa suuresti lapsuuden maisema, sillä varhaislapsuudessa identifioidutaan ympäröivään maisemaan kokemusperäisesti ja sisäsyntyisesti ja sitä käsitellään piilotajunnassa. Myöhemmin myös opittu tieto ja mallit sekä sosiaalinen yhteisö muokkaavat yksilön itselleen luomaa ideaalimaisemaa, joka voi kuitenkin olla kaukana todellisesta sielunmaisemasta. Ihmisellä on pyrkimys tasapainoon siten, että todellinen fyysinen ympäristö muistuttaisi mahdollisimman paljon ideaalimaisemaa, joten tämä ideaalimaiseman ja sielunmaiseman ero voi aiheuttaa ristiriitoja. (Luostarinen 1997b, 49–50.)

Ihmisen kiintymiseen tiettyyn alueeseen liittyy runsaasti päivittäistä kokemuspohjaa, turvallisuuden tunnetta ja symboliikkaa ja se poikkeaa reilusti sepitteellisistä maisemäkäsitteistä. Maaseutuympäristön kokemisessa on pitkälti kyse jatkuvuuden tunteesta, tyypillisyydestä ja tavallisuudesta. 1980-luvulla oli yleistä puhua juurien tärkeydestä ja jopa ehdollisuudesta sielun muille tarpeille. Juurtuminen tiettyyn paikkaan käsitettiin tietyksi turvalliseksi pisteeksi, sielunmaisemaksi, josta tarkasteltiin muuta maailmaa. Juurettomuus merkitsi identiteettittömyyttä ja siten muun muassa ahdistuneisuutta. Juurtumisen tunteesta on lähtöisin aktiivinen kylätoiminta, sukututkimus ja muu yhteisöllisyyttä ilmentävä toiminta. (Luostarinen 1997b, 51.)

Yhteiskunnan rakennemuutos ja kaupungistuminen aiheuttivat muutoksia myös sosiaalisessa rakenteessa. Maaseudun yhteisöllinen rakenne haki uutta identiteettiään ja siirtyminen yhdessäoloon perustuvasta organisaatiomallista kaupunkimaisemman asumisen asiaorganisaatioon aiheutti turvattomuuden tunnetta sekä juurten menettämiseen liittyvää ikävöintiä, liioiteltua ihannoitua, vihaa ja halveksuntaa. Maaseudun sosiaalinen rakenne on muuttunut myös siltä osin, että perinteiset auktoriteetit, kuten kirkkovalta ja sääty-yhteiskunnan ylimysvalta, ovat vaihtuneet näkymättömään auktoriteettiin eli yleiseen mielipiteeseen. Se ohjaa ihmisen toimintaa, mutta ei kerro syytä miksi. (Luostarinen 1997b, 47, 50.)

Ihmisten liikkessa nykyisin yhä enemmän on juurtumisen käsite muutoksen alla. Vielä 1990-luvulla tutkimusten mukaan vain hieman yli puolet opiskelijoista uskoi ihmisen pystyvän ajan kuluessa juurtumaan mihin tahansa ja puolet uskoi ihmisellä olevan ongelmia juurtua mihinkään. Lähes kaikki opiskelijat pitivät fyysisestä ympäristöstä ja paikalliskulttuuria tärkeinä asuinpaikan valinnassa ja ympäristöleimautumisen syntymisessä. Kuitenkin kansainvälisissä tutkimuksissa huomattavaa on ollut se, että ihmiset kokevat juuri oman asuinalueensa parhaimpana. (Luostarinen 1997b, 53–54.)

Eri aikakausien yhteisöjen historialliset kerrostumat ja kulttuurihistorialliset viestit muodostavat maaseudun kulttuurisen sisällön. Eri kulttuurimuotojen väliset sidokset ohjaavat maiseman muutosta ja maiseman kerrostuneisuus toimii yhteiskunnallisen kehityksen muistina. Yhteisöt ovat aina monella tapaa sidoksissa ympäristönsä ja sosiaalisen kestävyuden kannalta yhteisön on oleellista pystyä toiminnallaan hallitsemaan ympäristönsä kehitystä ja ilmentämään siinä omia arvojaan, kulttuuriin sekä identiteettiään. Nykyään vaikuttamismahdollisuudet ovat kaventuneet ja kaikenlaista toimintaa ohjataan ylemmiltä tahoilta. Tärkeää ympäristöhoidon ymmärtämiselle ja ympäristökulttuurin kehitykselle olisi kuitenkin se, että paikalliset yhteisöt voisivat olla toiminnassa mukana ja pystyisivät vaikuttamaan siihen. (Yli-Viikari & Hietala-Koivu 1997, 123–124.)

8.5 Länsi-Hollolan maiseman arvot

Pitkä historia näkyy Länsi-Hollolan maisemassa. Vanhat kyläkeskukset ovat vielä hahmotettavissa ja vanhimmat pellot viljelyksessä. Runsaan ja hyvin hoidetun vanhan rakennuskannan rinnalle on muodostunut uutta rakentamista, joka pääosin sulautuu maisemaan rakennustyyppin tai sijoittumisen ansiosta. Alueen maisema on perinteistä viljelysmaisemaa, jonka vaihtelevuutta lisää alueen poikki kulkeva Salpausselän harju. Hollolan keskiaikaisen kirkonkylän läheisyys on ollut tärkeä tekijä alueen rakentumisen kannalta ja seutu on myös esihistoriallisesti merkittävä runsaine muinaisjäännöksineen.

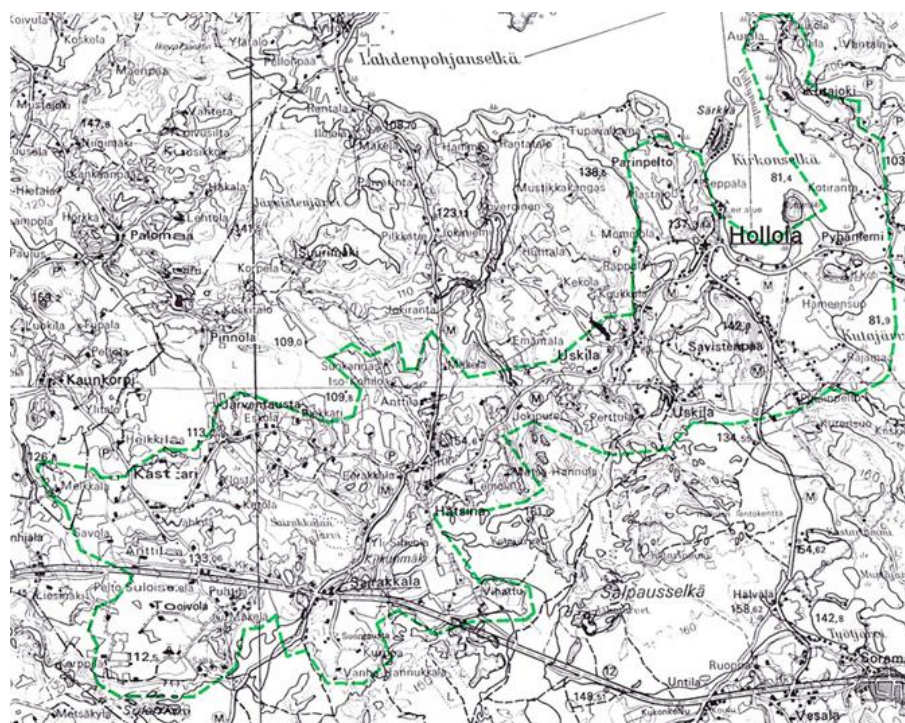
Maisemallisesti Länsi-Hollola on yhtenäinen. Ainoa suuri maisemaa hallitseva tekijä on valtatie 12, joka erottaa kohdealueen eteläiseen ja pohjoiseen osaan, muutoin alue on välttynyt isommilta rakennushankkeilta ja pysynyt pääpiirteiltään samankaltaisena jo ainakin sadan vuoden ajan. Kylien ja alkupeltojen sijainnit juontuvat aina keskiajalta saakka. Maisemassa on myös laajoja näkymiä ja toisaalta pienipiirteisyyttä, mikä lisää sen viehättävyyttä. Selkeästi elinvoimaisella alueella liikkussa voi havaita useita uusien talojen rakennustyömaita sekä vanhojen talojen korjausta, mikä kertoo alueen houkuttelevuudesta ja viihtyisyydestä.

Kumpuileva maasto, laiduntava karja ja hevostilat sekä maiseman erityispiirteet, kuten maisemapuut ja seiväsaidat antavat maisemasta suorastaan idyllisen kuvan. Monipuolisuutta tuovat purot, soistuva Sairakkalanjärvi lintuineen sekä muut arvokkaat luontokohteet, kuten perinnebiotoopit ja luonnonsuojelualueet.

Maiseman arvoa eniten vähentävä tekijä on harkitsematon uudisrakentaminen ja vanhan rakennuskannan rapistuminen, josta Länsi-Hollolassakin on muutamia esimerkkejä. Myös peltojen ja muiden avointen alueiden pusikoituminen ja metsittyminen pilaa kaunista maisemaa. Kohdealueella pusikoituminen on kuitenkin melko vähäistä.

8.5.1 Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue

Länsi-Hollola kuuluu osittain Kastari-Hatsina-Kutajoen valtakunnallisesti arvokkaaseen maisema-alueeseen (KUVIO 90). Koko alueen pinta-ala on 5 000 hehtaaria, josta Länsi-Hollolan alueelle sijoittuu noin puolet. Omaleimainen maisema-alue sijoittuu ensimmäisen Salpausselän pohjoisrinteille, ja se edustaa Päijänteen seudun viljelymaisemaa. (Maisema-aluetyöryhmän mietintö II – Arvokkaat maisema-alueet 1993, 73.)

KUVIO 90. Kastari-Hatsina-Kutajoen valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Maisema-aluetyöryhmän mietintö II – Arvokkaat maisema-alueet 1993)

Länsi-Hollolan osalta maisemakuvallisesti kauniita ja tasapainoisia näkymiä viljelyksineen avautuu Hatsinan, Sairakkalan ja Kastarin kulttuurimaisemissa. Voimakkaat harjumuodostumat hallitsevat voimakkaasti alueen luonnonpiirteitä. Suomen suurin hiekka- ja soramuodostuma löytyy alueen kaakkoispuolella kulkevasta Salpausselän niin sanottu Lahden mutkasta. Kohde kuuluu valtakunnalliseen harjujen-suojeluohjelmaan. Kiikunmäen harjulta löytyy suuria lähteitä, jotka ovat arvokkaita hydrologisina kohteina sekä myös kasvillisuutensa puolesta. Länsi-Hollolan maisema-alueen arvokkaita luonnonpiirteitä ovat myös valtakunnalliseen lintuvesien suojeluohjelmaan kuuluva Sairakkalanjärvi sekä hoidetut perinnemaisemat. Harjualueella metsät ovat yleensä kuusivaltaista kangasmetsää. (Maisema-aluetyöryhmän mietintö II – Arvokkaat maisema-alueet 1993, 73–74.)

Alueen vanhasta kulttuurihistoriasta kertovat monet esihistorialliset muinaisjännökset sekä Hatsinasta Hollolan kirkonkylälle johtava keskiaikaista perua oleva Ylinen Viipurintie. Hatsinan kulttuuripiirteiltä vanha ja vaihteleva kyläkeskus sijaitsee korkealla kumpareella. Kylän halki kulkee Myllypuro, jonka varrella oli aikoinaan useita kotitarvemyllyjä. Ylinen Viipurintien ja Kärkölään johtavan maantien

risteyksessä sijaitseva Sairakkala oli huomattava keskus jo vuonna 1432. (Maise-
ma-alueyöryhmän mietintö II – Arvokkaat maisema-alueet 1993, 74.)

8.5.2 Hatsinan kylän maakunnallisesti arvokas kulttuurimaisema

Hatsinan kylä mainitaan ensimmäisen kerran historiallisissa lähteissä vuonna 1458. Alueen tilakeskusten päärakennukset rakennettiin pääosin 1900-luvun alussa. Korkealla kumpareella sijaitsevat Perttulan, Kylä-Tikkalan ja Rasilan tilat sijaitsevat tiiviisti toistensa lähetyvillä. (Wager 2006, 52.)

KUVIO 91. Hatsinan kylä

8.5.3 Kastarin ja Toivolan kylien maakunnallisesti arvokas kulttuurimaisema

Ensimmäisen kerran Kastarin ja Toivolan kylät mainitaan vuosina 1432 ja 1461. Alueen tyypilliset piirteet ovat Valtatie 12:n molemmin puolin avautuvat laajat ja voimakkaasti kumpuilevat viljelymaisemat. Tilakeskukset sijoittuvat selkeästi syrjään peltoaukeilta. Poikkeuksen tekee Peltö-Sulosela, jonka vanha päärakennus on purettu. Kivikoskientien varrella sijaitsevat maisemallisesti näkyvät vuonna 1894 valmistunut Kastarin koulu sekä vuodelta 1915 oleva Toivolan nuorisoseuratalo. (Wager 2006, 53.)

KUVIO 92. Laaksosentie Toivolassa

8.5.4 Perinnemaisemat

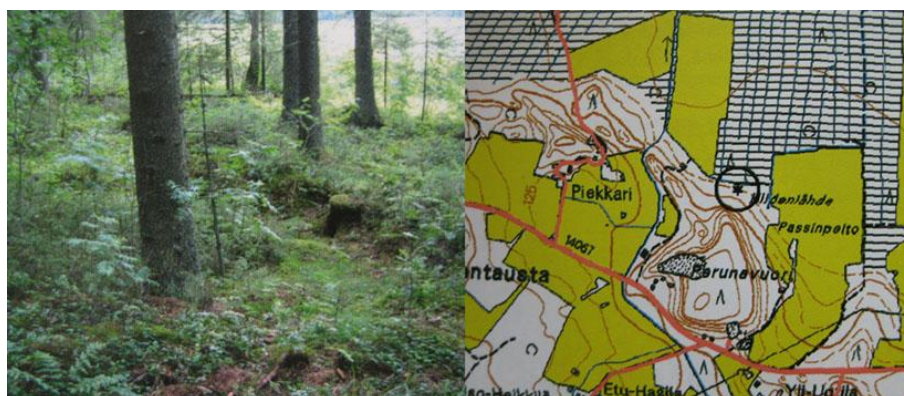
Länsi-Hollolan alueella sijaitsee kaksi arvokasta perinnemaisemaa. Sairakkalanjärven rantalaidun sijaitsee nimensä mukaisesti Sairakkalanjärven rannalla. Kooltaan se on 8,9 hehtaaria, ja se luokitellaan maakunnallisesti arvokkaaksi perinnemaisemaksi. Tällä järvenrantaniityllä laiduntavat kesäisin eläimet eikä siellä kasva puita tai pensaita. Rantaniityn laidunnus tulisi kuitenkin hoitaa erillään viljelylaitumista. Niityn monipuolinen kasvivalikoima johtuu sen vaihtumisesta viljelylaitumesta soistuneeseen rantaniityyn. Niityllä pesivät myös monet linnut. Arvokkaaksi rantaniityn ovat tehneet sen edustavuus, erikoisuus, harvinaiset kasvillisuustyypit ja pitkäaikainen laidunnus. (Hovi 2000, 69–70.)

Toinen Länsi-Hollolan arvokkaista perinnemaisemista on Ristimäen metsälaidun. Metsälaidun sijaitsee Järventaustan kylässä. Tämä 2,6 hehtaaria suuri metsälaidun on paikallisesti arvokas. Metsälaitumen arvoon ovat vaikuttaneet useat huomionarvoiset keto- ja harjulajit kuten jalkasara, tummatulikukka ja pölkkyruoho. 1980-luvun puoliväliin asti alueella laidunsi nautakarja, jota tulisi jatkaa alueen heinittämisen estämiseksi. (Hovi 2000, 75–76).

8.5.5 Muinaisjäännökset

Länsi-Hollolan valtakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella sijaitsee neljä muinaisjäännöstä, jotka ovat nimeltään Hiidenlähde, Järventaustanjärvi I, Järventaustanmäki II ja Toivola. Muinaisjäännökset kuuluvat rahoitusluokkaan kaksi. Poikkeuksena Järventaustanmäki II, jolle ei luokkaa ole määritelty. (Museovirasto - Rekisteriportaali 2010.)

Läpimitaltaan muutaman metrin levyinen Hiidenlähde sijaitsee Järventaustan kylässä, Perunavuori-nimisen harjumuodostuman juurella. Tämä ajoittamaton uhrilähde on nykyisin kuiva ja turpeen peittämä. Tietojen mukaan lähteellä on ollut suuri kivi- raunio, jonka kivien on kuvailtu olleen alttarimaisesti aseteltu sekä lähteen vierestä on kulkenut tie Pinnolasta Järventaustaan. (Uotila & Helén 2009, 105–106; Päijät-Hämeen kiinteät muinaisjäännökset 2008, 116.)

KUVIO 93. Hiidenlähde (Päijät-Hämeen kiinteät muinaisjäännökset 2008)

Järventaustanjärvi I sijaitsee kuivatun Järventaustanjärven koillisrannalla olevalla pellolla. Kivikautisen ja noin kahden aarin kokoisen asuinpaikan lähettäviltä on löytynyt useita kvartsikaapimia ja -iskoksia. Löytöjen perusteella asuinpaikka vaikuttaa pienialaiselta. Järventaustanjärvi I:n muinaisjäännöksestä 100 metriä länsilounaaseen sijaitsee Järventaustanmäki II:n muinaisjäännös. Kivikautiselta irtolöytöpaikalta on löydetty kaksi kvartsi-iskosta. (Museovirasto - Rekisteriportaali 2010; Päijät-Hämeen kiinteät muinaisjäännökset 2008, 121.)

KUVIO 94. Järventaustan muinaisjäännös (Päijät-Hämeen kiinteät muinaisjäännökset 2008)

Toivolan historiallinen asuinpaikka sijaitsee peltojen ympäröimällä mäellä Toivolantien, Pereentien ja Mäki-Puhtilantien risteuksen etelä- ja itäpuolella. Nykyisin mäellä sijaitsee Mäkelän tila. 1900-luvun alkupuolella uusjaon myötä kyläontti autioitui ja jäljelle on jäänyt rakennusten perustuksia, kiukaita, kivialtoja ja kaivoja. Ensimmäiset kirjalliset maininnat kylästä ovat 1432. (Museovirasto - Rekisteriporttaali 2010.)

8.5.6 Pavunsuon metsän luonnonsuojelualue

Toivolan kylän itälaidalla sijaitseva Pavunsuon metsä kuuluu vanhojen metsien luonnonsuojeluohjelmaan. Pinta-alaltaan lehtomainen metsä on noin kahdeksan hehtaaria ja se perustettiin vuonna 2002. Metsän erikoisuus on siellä kasvavat pähkakuuset. Erityisesti Etelä-Suomessa vanhat metsät ovat harvinaistuneet tehostuneen metsätalouden vaikutuksesta. Ne ovat kuitenkin luonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeitä ja niitä pyritään turvaamaan luonnonsuojelulain (1096/1996) mukaisilla suojeluohjelmilla. (Uotila & Helén 2009, 335; Päijät-Hämeen maakuntakaava 2006 – Kaavaselostuksen liiteosa, 19, 84.)

8.5.7 Sairakkalanjärven luonnonsuojelualue

Sairakkalanjärven luonnonsuojelualue kuuluu valtakunnallisesti arvokkaiden lintuvesien suojeluohjelmaan. Alue on pinta-alaltaan 82 hehtaaria, josta 49 hehtaaria on

maa-aluetta ja 33 vesialuetta. 1920-, 1940- ja 1960-luvuilla suoritettiin järven vedenpinnan laskuja, minkä seurauksena pinta laski noin metrin. Osittain vedenpinnan laskun seurauksena matalan järven linnustollinen arvo on kehittynyt nykyisen kaltaiseksi. Järven suurin linnustonsuojellinen merkitys liittyy muutonaikaisena levähdysalueena toimimiseen. Suojeluohjelman tavoitteena on säilyttää suojelukohdet mahdollisimman luonnontilaisina. Tämän takia alueiden luonnontilaa tai suojelutavoitteita huomattavasti heikentävät toiminnot kuten kuivattaminen ja säännöstely ovat kiellettyjä. (Lintuvesiensuojeluohjelma 2010, Päijät-Hämeen maakuntakaava 2006 – Kaavaselostuksen liiteosa, 19, 84.)

KUVIO 95. Sairakkalanjärvi

9 LÄNSI-HOLLOLAN KULTTUURIMAISEMAN TULEVAISUUS

9.1 Kulttuuriympäristöjen suojeleminen ja kehittäminen

Kulttuuriympäristöjen suojeleminen on alkanut luonnonsuojelun tapaan tiettyjen muistomerkkien suojelesta, josta on vähitellen laajennettu yhä suurempien kokonaisuuksien suojelemaan ja suuremman tason periaatteisiin. Kulttuuriympäristöjen suojelemissa painotetaan sosiaalisia lähtökohtia, eli juurien vaalimista. Sen tavoitteena on edistää ajallisesti kerroksellisen ja ihmisläheisen ympäristön kestävä kehitystä, viihtyisyyttä sekä monipuolisuutta ja säilyttää maiseman erityispiirteet sekä oma-leimaisuus. Kulttuurimaiseman arvoja ja suojelemaan liittyviä näkökulmia on käsitelty monissa mietinnöissä, selvityksissä ja luetteloissa, joissa rakennuksia ja maisemakohteita on luokiteltu muun muassa edustavuuden, alkuperäisyyden, tyypillisyyden, intensiteetin sekä historiallisten merkitysten perusteella. Rakennusten huomattavat taiteelliset arvot, kansalliset symboliarvot sekä identiteetti-arvot, kuten väestölle tärkeät sosiaaliset ja historialliset piirteet, lukeutuvat korvaamattomiin itseisarvoihin. (Forsius-Nummela 1997, 67.)

Kulttuurihistoriallisten maisemien, alueiden ja rakennusten arvo on aina sidoksissa kulloiseenkin aikaan ja tietoon ja vaihtelee vallitsevan kulttuurin ja arvioitsijoiden mukaan. Arvokkaiden kohteiden luetteloinnissa voi olla vaarana maiseman muutosten pysäyttäminen tiettyyn aikakerrostumaan eli museoiminen ja toisaalta rajausten ulkopuolisten alueiden arvojen ja toiminnan muuttuminen kyseenalaiseen suuntaan (Forsius-Nummela 1997, 68). Eri aikakausina vallitsevat yleiset arvot voivat muuttaa rajusti maisemaa ja pyyhkiä paljon maisemassa olevaa korvaamatonta kerroksellisuutta pois, millä toisina aikoina on suuri arvo. Näin on käynyt viime vuosikymmeninä ympäri Suomea erityisesti pienissä kylissä ja taajamissa, joissa esimerkiksi kaupalliset rakennukset ovat korvanneet puutaloraitit ja muuttaneet totaalisesti paikan visuaalisen maiseman, tunnelman sekä toimintaympäristön. Tämän vuoksi tuleekin pohtia, miten voitaisiin määritellä tiettyjä aikaa kestäviä arvoja,

joilla ehkäistäisiin radikaalit ja lyhytnäköiset muutokset maisemassa, mutta vältettäisiin maiseman museoituminen ja keinotekoistuminen sekä muutoksen pysähtyminen.

Maaseutujen maisema-alueita uhkaavat monet tekijät. Syrjäseuduilla arvokkaiden kulttuurimaisemien säilymistä uhkaa elinvoiman kuihtumista seuraava rappeutuminen ja autioituminen. Valoa vaativien perinnekasvien elinmahdollisuudet kapenevat peltojen ja laitumien umpeenkasvaessa, ja tehotuotanto köyhdyttää maisemakuvaa sekä luontoa ja aiheuttaa ympäristön kuormitusta. Hallitsematon ja perinteitä kunnioittamaton uudisrakentaminen rumentaa maisemaa ja muodostaa maisemahäiriötä. Aktiivisella maisemanhoidolla ja suunnittelulla voidaan turvata ja kohentaa maiseman arvoja, ja maisemanhoidon opastusta ja koulutusta tulisi lisätä myös arvokkaiden maisema-alueiden ulkopuolella. (Ympäristöministeriö 1995.)

Maaseudun elinkeinojen ja asutuksen säilyttäminen elinvoimaisena on maisema-alueiden arvojen säilyttämisen kannalta erittäin tärkeää. Maisemanhoidon toimenpiteet eivät ole nykyisin kannattavia, joten niitä tuetaan taloudellisesti ympäristötukijärjestelmän kautta. Erityisen tärkeää on suojella hupenevia perinnebiotooppeja ja niittyalueita, sillä niillä elää runsaasti harvinaista lajistoa, jota ei näiden alueiden hävittyä saada takaisin. (Ympäristöministeriö 1995.)

KUVIO 96. Päivärinnan piha Toivolassa (Hollolan kotiseutukirja XV 2001)

9.2 JOY Jokaisen Oma Ympäristö

Kulttuuriympäristön arvostuksen ja hoidon parantamiseksi on perustettu JOY Jokaisen Oma Ympäristö - Kulttuuriympäristökampanja 2010. Tällä hetkellä kunnilla ja kansalaisilla ei ole riittävästi tietoa ympäristöarvoista, eikä niiden merkitystä useinkaan tunnusteta. Myöskään valtakunnallisesti merkittävien kohteiden seurantaan ja kuntien ohjaukseen ei aluehallinnolla ole riittäviä voimavaroja. Tämä johtaa arvokkaiden kulttuuriympäristöjen vähenemiseen ja tuhoutumiseen. Koska valtion voimavarat kulttuuriympäristötyöhön niukkenevat, kasvaa kansalaisjärjestöjen työn ja asiantuntemuksen merkitys. Yksityisiä ponnistuksia tullaan tarvitsemaan varsinkin paikallisesti. Kampanjan tarkoituksena on saada kansalaiset, viranomaiset ja päättäjät näkemään ja ymmärtämään arkisen ympäristömme arvo ja monimuotoisuus. (JOY Jokaisen oma ympäristö 2010.)

JOY-kampanjan tavoitteena on kasvattaa kulttuuriympäristön arvostusta samalle tasolle luonnonympäristön arvostuksen kanssa arkikeskustelussa, päätöksenteossa sekä lainsäädännössä. Kulttuuriympäristöä vaalivien järjestöjen, viranomaisten, yritysten ja muiden tahojen yhteistyötä tulisi parantaa. Tarkoituksena on myös muodostaa kansalaisten ja järjestöjen toimintaverkosto. Kampanjan idea perustuu siihen, että siihen ilmoittautuneen yhteisöt järjestävät kampanjan merkeissä omia tapahtumia, toimintoja, hankkeita tai koulutuksia vuoden 2010 aikana, tai tuottavat aiheeseen liittyvää aineistoa, esimerkiksi julkaisuja tai artikkeleita tiedotusvälineille. Kampanjan merkeissä voidaan esimerkiksi selvittää paikannimien taustat ja paikan historia, havainnoida kulttuuriympäristö muutosta opinnäytetyön kautta, tehdä projekti julkkisten mieliympäristöistä tai järjestää lapsille piirustuskilpailu rakkaasta kotiympäristöstä. (JOY Jokaisen oma ympäristö 2010.)

Maaliskuun 2010 alussa oli Päijät-Hämeestä mukana esimerkiksi LIEKKI-Lahden kansalaistoiminnan kohtauspaikka, Luonto-Liiton Hämeen piiri ja Nastolan Uudenkaupungin kyläyhdistys ry. Kampanjaa tukemassa ovat muun muassa Maa- ja metsätalousministeriö, Museovirasto, Opetushallitus ja Ympäristöministeriö. Erilaisia rahoituslähteitä ovat Suomen Kulttuurirahasto, kuntien avustukset sekä Leader-toimintaryhmät. (JOY Jokaisen oma ympäristö 2010.)

9.3 Maiseman visuaalinen seuranta

Visuaalisen maisemaseurannan tutkimushanke pistettiin alulle vuonna 1996 maa- ja metsätalousministeriön toimesta. Hanke liittyy myös osana maatalouden ympäristötukien vaikutuksia seuraavaan MYTVAS-tutkimukseen ja sen tarkoituksena on seurata Euroopan unioniin liittymisen aiheuttamia viljelymaisemien muutoksia. Seurannan keinoksi on valittu valokuvaus, ja sitä on lähdetty kehittämään systemaattiseksi menetelmäksi Tapio Heikkilän johdolla. Tutkimuksen kohteina ovat olleet suomalaiset viljelymaisemat sekä perinnebiotoopit, joista erityisesti tuoreet niityt. (Heikkilä 2007, 11, 14; Kuussaari ym. 2004, 13.)

Tutkimuksen tavoitteena on ollut valokuvausmenetelmän kehittämisen ohella suomalaisen kulttuurimaiseman systemaattinen valokuvaaminen, kuva-aineiston pitkäaikainen arkistointi, muutosten arviointi sekä maisematutkimuksen menetelmien kehittäminen. Valokuvausmenetelmän pääperiaate on valokuvien ottaminen täsmälleen samoista pisteistä täsmälleen samoihin suuntiin. Näin saadaan aikaiseksi valokuvamateriaalia, joka on vertailukelpoista keskenään, vaikka kuvaushetkien välissä olisi vuosia. Ennalta valitut kuvauspisteet ja pääilmansuuntiin kuvaaminen sulkevat pois kuvaajan valinnat ja menetelmästä saadaan mahdollisimman objektiivinen. (Heikkilä 2007, 12–14.)

Valokuvausmenetelmä toimii käytännössä siten, että ensiksi määritellään tutkimuksen teema, joka voi olla esimerkiksi tuoreet niityt. Sen jälkeen valitaan kartasta teeman mukaisesti sopivat kuvauspisteet ennen kuvauspaikalle menoa. Kuvauspaikalla kuvataan neljään pääilmansuuntaan tietyltä korkeudelta ja tietyssä kulmassa ja lisäksi kuvaaja voi ottaa lisäkuvia valitsemiinsa suuntiin valitsemistaan pisteistä. Kaikkien pisteiden koordinaatit kirjataan ylös, jotta seuraavalla kerralla voidaan ottaa kuvat täsmälleen samoista pisteistä. (Heikkilä 2007, 16–17.)

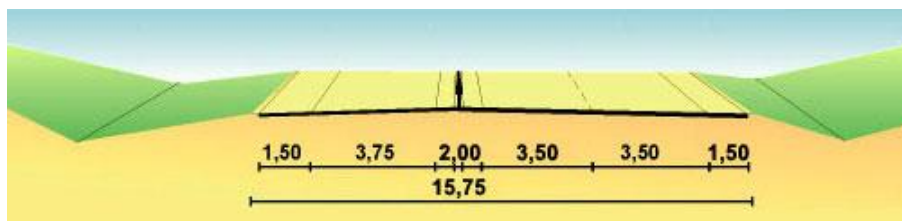
Menetelmän etuna on vertailtavuuden lisäksi se, että kuvat on otettu inhimillisestä perspektiivistä, josta me tavallisesti maisemaa tarkastelemme. Tästä näkökulmasta kuvan maisemaan on helpompi päästä sisälle ja kuvasta voi nähdä myös pienipiirteisempiä maiseman elementtejä kuin esimerkiksi ilmakuvasta (Heikkilä 2007, 14).

Maiseman muutokset on helppo havaita samoista kohdista otetuista valokuvista ja niiden avulla pystytään arvioimaan maiseman hoidon tarvetta ja laatua. Tätä menetelmää tulisi soveltaa laajemmin kulttuurimaisemien muutosten seurannassa.

9.4 Valtatie 12

Heikko liikenneturvallisuus ja ohitusmahdollisuus ovat ongelmia, joiden vuoksi valtatie 12:n parantamiseksi valmistui kehittämissuunnitelma vuonna 2005. Tietä on tarkoitus parantaa keskikaiteellisilla ohituskaistoilla, tie- ja liittymäjärjestelyillä, eritasoliittymillä, riista-aidoilla sekä pohjavesisuojuuksilla. Samalla tehdään risteys-siltoja, rinnakkaisteitä ja valaistusta. Kehittämishankkeen vaikutuksesta liikenteen turvallisuus ja sujuvuus paranevat huomattavasti, kevyen liikenteen olosuhteet paranevat sekä ympäristöhaitat vähenevät. Rakentaminen tullaan toteuttamaan seuraavien vuosikymmenien aikana todennäköisesti useassa vaiheessa. (Liikennevirasto 2005.)

Länsi-Hollolan valtakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella valtatieä ei tulla leventämään kovinkaan paljoa. Sen sijaan uusia keskikaiteellisia ohituskaistoja tullaan sijoittamaan Toivolaan sekä Vihattuun. Keskikaiteellinen ohitustie lisää nykyisen tien leveyttä yhden ajokaistan ja keskikaiteen verran eli noin viisi metriä. Osittain uuden ohituskaistatien vaikutuksesta vanhoja liittymiä tulee poistumaan koko alueelta yhteensä kymmenen kappaletta. Tämä tulee muuttamaan asukkaiden ja maanomistajien kulkuyhteyksiä monin paikoin nykyistä pidemmiksi ja näin ollen vaikuttamaan päivittäistä liikkumista. Suurin muutos tapahtuu Suontaustantien liittymän poistuessa käytöstä. Tulevaisuudessa tien asukkaat joutuvat kulkemaan ensin Sairakkalantielle, josta johtaa uusi tie Suontaustantielle. Vanhojen liittymien poistuessa käytöstä useat niille johtavat tienpätkät tulevat jäämään vaille käyttöä. Tällaisia kohteita löytyy esimerkiksi valtatieltä käännyttäessä Suontaustantielle tai Vihatuntielle. Tämän seurauksena kyseiset tiet pikku hiljaa rapautuvat ja ne tullaan mahdollisesti raivaamaan pois peltojen tieltä.

KUVIO 96. Havainnekuva ohituskaistatiestä (Liikennevirasto 2005)

Uusia liittymiä kohdealueelle tulee kolme kappaletta. Valtatien ja Kastarin-Toivolantien risteykseen tulee väistötilallinen liittymä. Samalla Toivolantien liittymä valtatielle siirtyy itään päin. Sairakkalantien risteykseen on tulossa kanavointi ja porrastus. Sen seurauksena Manskiventien liittymä siirtyy länteen päin. Vihattuun rakennetaan uusi yksityisteiden eritasoliittymä, joka tulee erottumaan maisemasta aikaisempia liittymiä selvästi paremmin. Vihatun eritasoliittymästä rakennetaan myös uusi tie Mäkelän tilalle ja siitä aina Sairakkalan Iso-Äijälän tilalle ja Manskiventielle. Tuleva tie kulkee pääsääntöisesti metsäalueella ja peltojen reuna-alueilla. Näin ollen uusi linjaus ei merkittävästi riko peltoja ja arvokasta kulttuurimaisemaa. Kehittämissuunnitelman mukaan kohdealueelle tullaan rakentamaan meluntorjuntaa Toivolaan sekä Sairakkalaan (KUVIO 97). Molemmissa kohdissa asutus on sijoittunut lähelle valtatieä, joten meluntorjunta on näin ollen ymmärrettävää. Se kuinka torjunta tullaan toteuttamaan, herättää mielenkiintoa ja samalla pelkoa, sillä aivan tien varrella sijaitsee kauniita ja arvokkaita rakennuksia sekä maisemaa, jotka tulevat jäämään meluntorjunnan taakse. Meluntorjunta rajoittaa kohdealueen kauniita näkymiä ja heikentää ympäristön esteettistä laatua.

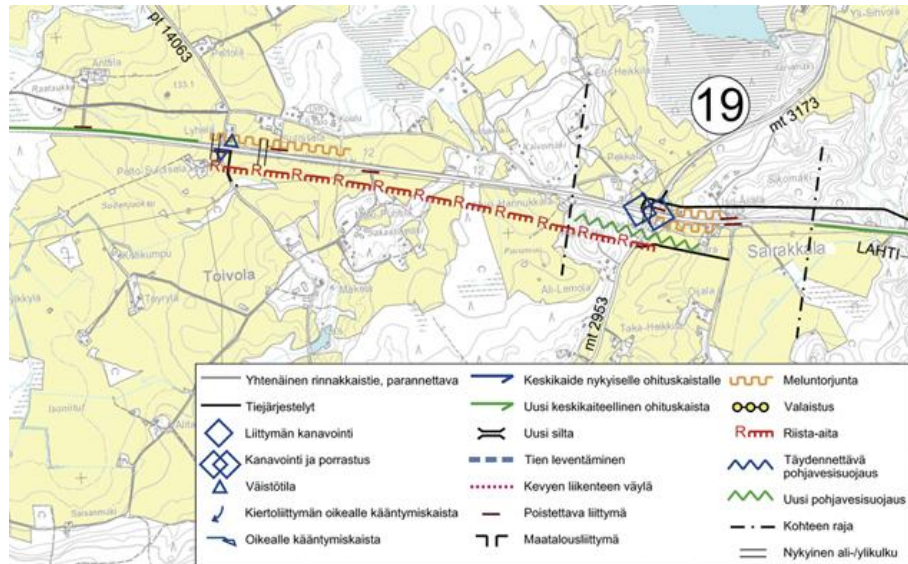

KUVIO 97. Meluntorjunnan sijoituskohteita Toivolassa ja Sairakkalassa (Google Maps 2009)

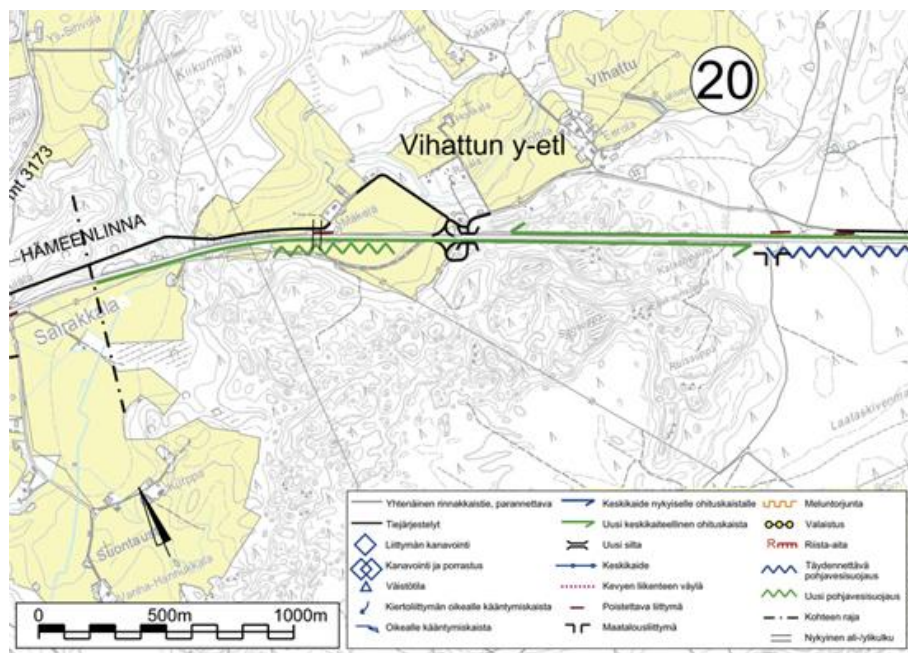
Valtatiellä välimatkalle Sairakkalantien risteyksestä Toivolantien risteykseen tullaan rakentamaan riista-aita. Tämä väli on pääsääntöisesti peltomaisemaa, joten aidat tulevat erottumaan ympäristöstä selkeämmin kuin jos ne sijaitsisivat metsänreunassa. Sairakkalan Uusi-Hannukkalan tilan ja valtatieväliin tullaan sijoittamaan riista-aita. Aidan alta joudutaan kaatamaan pihaa suojaavaa kasvillisuutta ja näin ollen aita tulee rumentamaan tilan ympäristöä. Uusia pohjavesien suojauksia tullaan tekemään Sairakkalaan ja Vihattuun.

KUVIO 98. Riista-aita sijoittumiskohta Uusi-Hannukkalan tilan ja valtatieväliin (Google Maps 2009)

KUVIO 99. Kehittämissuunnitelma Toivolan ja Sairakkalan alueelta (Liikennevirasto 2005)

KUVIO 100. Kehittämissuunnitelma Vihattun kylän alueelta (Liikennevirasto 2005)

9.5 Maankäyttö ja rakentaminen

Monessa kunnassa kamppaillaan muuttotappion aiheuttaman autoitumisen, umpeenkasvun ja palvelujen häviämisen kanssa. Länsi-Hollolan alue on kuitenkin maaseutualueena keskimääräistä elinvoimaisempi, mikä johtunee sen erinomaisesta

sijainnista usean keskuksen sekä kulkuyhteyksien läheisyydessä. Perinteiset maaseudun elinkeinot näkyvät vahvasti osana maisemaa ja alueella voikin laajojen viljapellojen ohella nähdä myös laiduntavaa karjaa sekä hevosia. Eläväinen ympäristö houkuttelee jatkuvasti lisää asukkaita ja talonrakentajia, minkä vuoksi on syytä miettiä mihin suuntaan kehitystä halutaan viedä.

Haja-asutusalueilla vesihuollon järjestäminen houkuttelee tällaisille alueille lisää asukkaita (Koski 2008, 17). Kartasta, joka havainnollistaa asutuksen jatkuvuutta (LIITE 8) voi selkeästi nähdä myös Länsi-Hollolassa uudemman asutuksen keskittyvän etenkin Sairakkalan Kivikoskentien varteen, missä jo sijaitsee vesijohto. Vesijohtojen harkitulla sijoittamisella voitaisiinkin tehokkaasti ohjailla haja-asutusalueiden rakentamista ja rakentumista.

Kuntatalouden kannalta kustannustehokkainta on mahdollisimman yhtenäinen rakenne. Hajanainen rakenne aiheuttaa lisäkustannuksia muun muassa lisääntyneenä liikennöintinä, mikä taas aiheuttaa lisääntyvää teidenhuoltotarvetta. Liikkuminen esimerkiksi työpaikkojen perässä toisen kunnan puolelle voi aiheuttaa kustannusten siirtymistä myös tälle kunnalle, minkä vuoksi haja-asutusalueiden rakenne on usein seudullinen kysymys. Kustannukset jakautuvat kuntien lisäksi valtiolle sekä kuntalaisille, jotka joutuvat liikkumaan muun muassa palvelujen perässä pitkiäkin matkoja. Yhtenäinen rakennekaan ei ole haja-asutusalueella ongelmaton, sillä väestömäärän lisääntyessä palvelujen ja kaavoituksen tarve kasvaa, mutta väestöpohja ei silti riitä palvelujen kannattavaan ylläpitoon. (Koski 2008, 10–11, 17.)

Ilmastonmuutoksen torjunnan kannalta yhtenäinen ja tiivis yhdyskuntarakente on ympäristöystävällisin ja vähäpäästöisin ratkaisu. Kaupungissa palvelut, asuminen ja työssäkäynti sijoittuvat lähekkäin ja liikennöinnin tarve on huomattavasti maaseutua pienempi. Myös teiden huoltokustannukset kohdistuvat tarkemmin yhden kunnan alueelle, valtion teiden ylläpitokustannukset ja asukkaiden bensakulut ovat vähäisemmät ja esimerkiksi koulukyydit sujuvat joukkoliikenteen avulla koulutakseja kustannustehokkaammin. Kaupungeissa asutaan tiiviimmin kuin maaseudulla, joten lämmityskustannukset henkilöä kohden ovat myös pienemmät. Maaseudun pitäminen asuttuna ei olekaan oikeastaan juuri minkään tahon kannalta taloudellisin ratkaisu, eikä ilmaston kannalta erityisen suotavaa. Toisaalta kulttuurimaiseman ja

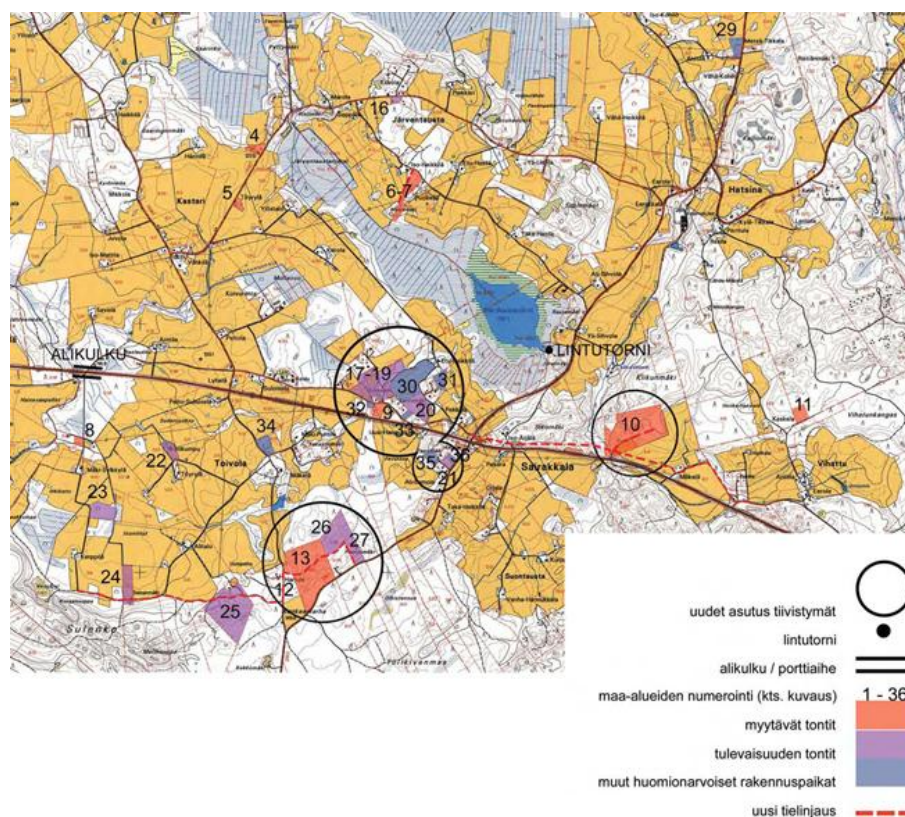
luonnon monimuotoisuuden säilyminen sekä maaseudun elinkeinonharjoittajien, muiden maaseudun asukkaiden ja vierailijoiden elämän laadun kannalta maaseudun pysyminen elinvoimaisena on arvoltaan korvaamatonta. Annetaanko siis taloudellisten seikkojen täysin määrätä elinympäristömme muovautumista vai haluammeko ympäristöltämme joitain syvempiä ja kestävämpiä arvoja?

Maaseutumaisemiin rakennetaan väistämättä jatkuvasti uutta, joten rakentamisen sijoittamisen kauaskatseinen suunnittelu on tärkeää niin taloudellisesti, maisemallisesti, yhteisöllisesti kuin ympäristön ja luonnonkin kannalta. Maaseudun yhteisöllisyyden ja vähäisten palvelujen, kuten koulujen, säilymisen kannalta hyvä ratkaisu on tukea kylämäisiä ryhmittymiä. Samalla kunnallistekniikan tuonti alueelle on mahdollisimman taloudellista ja esimerkiksi yhteiskuljetuksia ja koulukyytejä on helpompi järjestää. Runsaasti pirstaloitunutta rakennetta on erittäin vaikea jälkikäteen korjailla ja sen seuraukset voivat olla pitkällä tähtäimellä kalliit ja tulevaisuudessa alueen kilpailukykyä heikentävät (Koski 2008, 12).

Länsi-Hollolassa asutus on perinteisesti muodostanut tiiviitä kyläkeskuksia, vaikka taloja on siirretty myöhemmin kauemmaksi kyläkeskuksista. Uudisrakentaminen on hajauttanut lisää alueen rakennetta, mutta nyt kun alueella rakennetaan runsaasti, on yhtenä mahdollisuutena täydentää vanhoja harventuneita kyläkeskuksia tai jopa ohjata hallitusti uuden keskuksen muodostumista maisemallisesti sopivaan paikkaan.

Pirkanmaaseutu ry:n, TTK:n arkkitehtiosaston yhdyskuntasuunnittelun laitoksen, kyläläisten ja viranomaisten yhteishankkeessa KYLÄ-Kyllä! on selvitetty alueen maankäyttöä ja rakentamista. Selvityksessä on kartoitettu nyt ja tulevaisuudessa myytäviä rakennuspaikkoja sekä muita huomionarvoisia rakennuspaikkoja. Tulevaisuudessa uusia asutustiivistymiä tulee mahdollisesti muodostumaan Sairakkalan ja Toivolan kylien alueille. Uudet rakennuspaikat on pääsääntöisesti sijoitettu metsiin, eikä näin ollen arvokasta peltomaisemaa menetettäisi. Asutuksen tieltä joudutaan kuitenkin kaatamaan metsää, mikä voi johtaa laajoihin hakkuualueisiin. Näin on jo käynyt esimerkiksi Kaivomäentiellä. Selvityksessä esitetyt uudet rakennus-

paikat ja asutuskeskukset eivät ole kunnan viranomaisten virallisesti hyväksymiä, eikä tämä maankäyttösuunnitelma ole juridinen.

KUVIO 101. Tulevaisuuden mahdolliset rakennuspaikat (KYLÄ-Kyllä! – Länsi-Hollolan maankäyttösuunnitelma 2005)

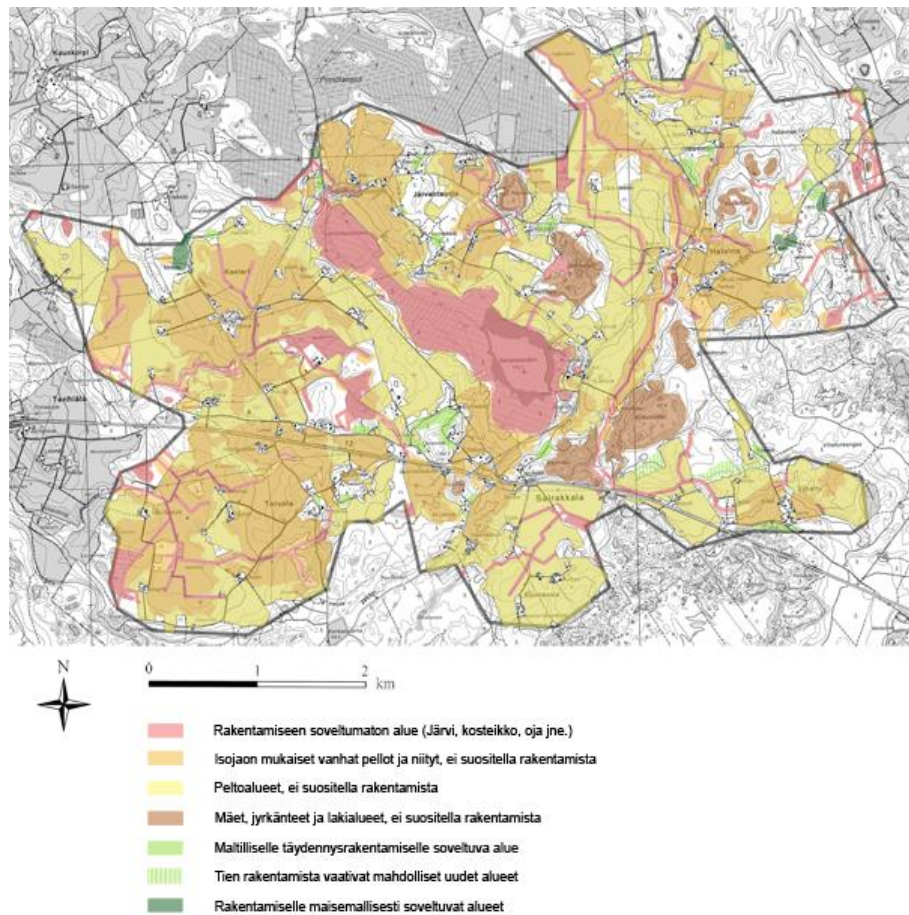
9.6 Rakentamisen ohjaus

Tulevaisuuden rakentamisen sijoittelun tueksi laadimme tässä opinnäytetyössä esiin tulleet arvot ja kohdealueen historia sekä käytännön sanelemat ehdot huomioiden teemakartan, jossa esitetään erilaisia vyöhykkeitä rakentamiselle. Tarkoituksena on havainnollistaa erityisesti vanhimpien peltoaukeiden tai muutoin arvokkaiden kohteiden sijainti, joille ei tulisi sijoittaa täydennysrakentamista. Täydennysrakentamisen sijoittelu on tehty pääosin maisemallisin perustein.

Rakentamiselle täysin soveltumattomia alueita ovat esimerkiksi järvi, kosteikot ja muut vesialueet sekä jyrkät rinteet, kallioiden laet ja sorakuopat. Vanhat isojaon

aikaiset pellot ja niityt erottuvat kartassa myöhemmin raivatuista pelloista. Pelto-
aukeille ei suositella rakentamista ja peltojen reunamillakin rakentaminen tulee so-
peuttaa maisemaan tai sijoittaa kasvillisuuden suojaan.

Maltillista täydennysrakentamista on sijoitettu lähinnä suojaisille alueille sekä ole-
massa olevan rakennuskannan yhteyteen. Sijoittelussa on huomioitu olemassa oleva
tiestö ja vanhoihin kyläympäristöihin ei ole merkittävästi kajottu. Täydennysraken-
taminen edellyttää rakentamisen sopeuttamista olemassa olevaan rakennuskantaan
sekä maisemaan. Kaivomäentien lisärakentamista harkitessa täytyy pohtia myös
tien parantamista. Rakentamiseen parhaiten soveltuvat alueet sijaitsevat kohdealu-
een laitamilla metsäisillä vyöhykkeillä, joihin on hyvät kulkuyhteydet.

KUVIO 102. Alueiden soveltuvuus täydennysrakentamiselle

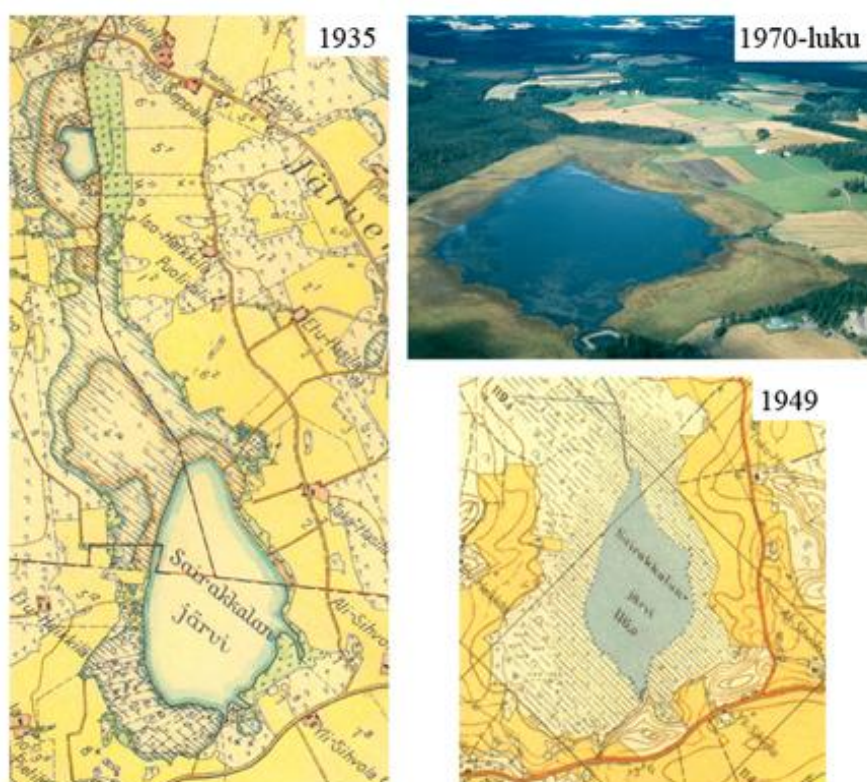
9.7 Sairakkalanjärven tulevaisuus

Kosteikot ovat jatkuvasti muuttuva ympäristötyyppi, jonka umpeenkasvu etenee vääjäämättä. Linnuston ja kasvillisuuden monimuotoisuus alkavat kärsiä umpeenkasvun edetessä riittävän pitkälle. Nykyään kosteikkoja tarkastellaan kokonaisvaltaisemmin ja kunnostuksen suunnittelussa otetaan huomioon niin kasvillisuus, linnusto, eläimistö kuin myös virkistyskäyttö. (Ulvi & Lakso 2005, 289.)

Ennen kuin järveä aletaan kunnostaa, tulee sen tarve selvittää perusteellisesti. Tätä varten tulee tehdä perusteelliset selvitykset järven nykytilasta sekä sen eläimistöä ja kasveista. Asioihin on myös hyvä perehtyä ajoissa, sillä umpeenkasvun hidastaminen on huomattavasti edullisempaa kuin jo umpeenkasvaneiden alueiden kunnostus. Lintuvesien umpeenkasvua voidaan hidastaa ja estää vedenpinnan nostolla, ruoppauksella sekä vesikasvillisuuden poistolla. Vedenpinnan nostossa pintaa nostetaan 20–30 senttimetrin verran, jonka seurauksena koko alueen ekologinen tasapaino muuttuu. Nostoa suunniteltaessa on otettava huomioon ympäristön metsille ja niityille aiheutuvat mahdolliset haittavaikutukset. Ruoppaus on vedenpinnan noston kanssa tehokkaita umpeenkasvun hidastajia. Lammikoiden rakentaminen lisää kosteikkojen rikkonaisuutta ja reunavaikutusta, joka monipuolistaa kasvillisuutta ja linnustoa. Vesikasvien niittäminen on vaikutukseltaan lyhytaikainen toimenpide, jolla luodaan vesilinnuille kelpavia avovesilaikkuja. (Ulvi & Lakso 2005, 291–293.)

Sairakkalanjärven lasku 1920-luvulla ja sen jälkeen tapahtuneet laskuojan perkaukset 1940- ja 1960-luvuilla ovat olleet merkittävimmät tapahtumat järven historiassa. Näiden seurauksena järven pinta aleni vajaaseen metriin ja avoveden määrä pieneni merkittävästi, joka on johtanut järvimaiseman muuttumiseen ja rantojen soistumiseen. Vesitilavuuden pieneneminen ja järven mataloituminen ovat aiheuttaneet muutoksia muun muassa veden happipitoisuuteen, joka puolestaan on vähentänyt kalakantaa. Vaikka järvenlaskutyöt ovat nopeuttaneet järven umpeenkasvua, kasvillisuudeltaan rannat ovat kuitenkin melko avoimia ja umpeenkasvu tapahtuu hitaasti reunoilta kohti keskustaa

Teoksessa Sairakkalanjärvi on tutkittu järven avoveden pinta-alaa eri vuosina vanhojen karttojen avulla. Vuoden 1749 maanmittari A. Colléenin kartassa Sairakkalanjärven vesipinta-alaksi on arvioitu noin 72 hehtaaria. Vuonna 1936 avoveden pinta-ala on ollut noin 42 hehtaaria, vuonna 1961 noin 29 hehtaaria, vuonna 1994 noin 26 hehtaaria ja vuonna 2006 noin 24 hehtaaria. (Saarinen & Lammi 2006, 199.) Tämän perusteella suurin muutos tapahtui 1900-luvun alussa. Viimeisten vuosikymmenien aikana avoveden pinta-alan muutos on tasaantunut, muttei kuitenkaan kokonaan pysähtynyt.

KUVIO 103. Sairakkalanjärven muutokset (Hollolan kunta 2009)

Länsi-Hollolassa on jo vuosien ajan pohdittu Sairakkalanjärven tulevaisuutta. Keskeisemmäksi keinoksi umpeenkasvun estämiseksi on noussut järven vedenpinnan nosto. Padon avulla saatu noin 20 senttimetrin vedenpinnan nousu estäisi rantojen pensoittumista, mahdollistaisi kohtuulliset kevät- ja syystulvat ja olisi näin ollen hyväksi linnustolle ja kalakannalle. Ruoppausten ja allikoiden rakentaminen on katsottu muuttavan pienen järven maisemaa ja luonnetta liian voimakkaasti. Ja koska järven virkistyskäyttöarvo on vähäinen, tulee myös siihen kohdistuvien toimenpi-

teiden olla pieniä. Toimenpiteiden pelätään lisäksi vähentävän järven linnustollista arvoa. (Saarinen & Lammi 2006, 189–203.)

Maisemallisesti keskeisen ja arvokkaan Sairakkalanjärven tulevaisuuden kannalta olisi aika ryhtyä tuumasta toimeen. Ensimmäisenä järvelle tulisi tehdä asiantuntijatyönä kunnostus- ja hoitosuunnitelma. Tärkeää on ottaa huomioon kunnostustöiden aiheuttamat mahdolliset haittavaikutukset ja pohtia kunnostuksen todellinen hyöty. Vasta tämän jälkeen voidaan ryhtyä itse tekoihin.

KUVIO 104. Sairakkalanjärven rantakasvillisuutta

10 YHTEENVETO

Suomen maaseutumaisemat ovat monisyisiä kudelmia, ja ne pitävät sisällään monenlaisia luonnon sekä ihmisen muovaamia rakenteita, arvoja sekä oman ainutkertaisen historiansa. Näiden eri osien yhdistelmistä koostuvat erilaiset kulttuurimaisemat. Sekä luonto että yhteiskunta ovat jatkuvassa muutoksessa, minkä seurauksena myös maisema muuttuu jatkuvasti uudennlaisiksi yhdistelmiksi. Maisemaa tarkasteltaessa on otettava huomioon sen kaikki osat ja niiden keskinäiset vaikutussuhteet, jotta voidaan ymmärtää, mihin suuntaan maisema on muuttumassa.

Ihmisen maisemaan jättämien jälkien määrä ja pysyvyys on ollut jatkuvassa kasvussa historiallisista ajoista saakka. Teollistuminen on tuonut uusia keinoja muokata ja hyödyntää maisemaa, mutta myös muuttanut sen sosiaalista rakennetta. Kansainvälistymisen myötä maisemaan ei vaikuteta enää pelkästään paikallisella tasolla, vaan kansainvälinen talouspolitiikka ja lainsäädäntö sanelevat pitkälti myös maanviljelyn säännöt. Jopa kansallisella tasolla voi olla haastavaa laajamittaisesti vaikuttaa kulttuurimaiseman kehitykseen erityisesti silloin, kun haluttu suunta on taloudellisesti kannattamaton tai tappiota tuottava.

Olemme arvollisesti ristiriitatilanteessa, sillä aineellinen toimeentulomme uhkaa maiseman henkisesti korvaamattomia arvoja. Jos luovumme maatalouden tuottavuudesta, heikennämme taloudellista hyvinvointiamme. Kulttuurista ja vivahteikkaiden kulttuurimaisemien aineettomista arvoista luopuessamme taas köyhdytämme henkistä pääomaamme ja tuhoamme historian näkyviä kerroksia. Tätä arvoristiriitaa on hyvin vaikea ratkaista, joten usein on tyydyttävä jonkinlaisiin kompromisseihin. Kulttuurimaisemien kehityksessä se tarkoittaa sitä, että on pyrittävä tilanteeseen, jossa elinkeinojen harjoittaminen on kannattavaa ja maisemassa sallitaan sen ehdoilla tiettyjä muutoksia, mutta samalla vaalitaan ja suojellaan maiseman tärkeimpiä historiallisia, sosiaalisia ja kulttuurisia arvoja ja kohteita. Parhaimmillaan nämä toiminnat tukevat toisiaan.

Maiseman kehitystä ei voida pysäyttää, mutta sitä voidaan yrittää eri keinoin ohjaila haluttuun suuntaan. Kulttuurimaisemassa tapahtuva epäsuotuisa kehitys on tärkeää havaita varhaisessa vaiheessa, jotta siihen pystytään vaikuttamaan mahdollisimman tehokkaasti. Maisemansuojelun ydinajatuksena on peruuttamattomien maisemavaurioiden syntymisen estäminen, mikä onnistuu parhaiten, jos maisemakuvallisesti ja -rakenteellisesti arvokkaimmat alueet ovat tiedossa. Tällöin esimerkiksi täydennysrakentamista ja muuta maisemakuvallisesti merkittävää toimintaa voidaan ohjata näille sopiville tai muutoksia paremmin sietäville alueille.

Kulttuurimaisemien tulevaisuus näyttää osittain valoisaalta. Vaikka maaseudun rakennemuutos on ollut käynnissä jo puolen vuosisadan ajan, on osa maaseudusta yhä elävää ja hyvin hoidettua. Tarmokkaiden suojele- ja hoitotoimien ansiosta osa maaseudun kulttuuriperinnöstä on säilynyt meidän päiviimme saakka erinomaisessa kunnossa ja edustavana ja monen kohteen hoito on taattu ainakin vuosiksi eteenpäin. Toisaalta taas esimerkiksi muuttotappiollisilla paikkakunnilla ja syrjäseuduilla on vaikeaa ylläpitää rakennettua kulttuuriperintöä ja hoidettua kulttuurimaisemaa. Näillä seuduilla tullaan menettämään paljon arvokasta rakennuskantaa ja viljelysmaisemaa. Hoidettujen ja yhtenäisten maisema-alueiden ohella olisi tulevaisuudessa hyvä keskittyä erityisesti näiden autoituvien seutujen kulttuurimaiseman säilymiseen ja säilyttämiseen jälkipolville.

LÄHTEET

Painetut lähteet:

Aakkula, J. 1997. Maaseutu ympäristö taloudellisenä arvona. Teoksessa Luostarinen, M. & Yli-Viikari, A. (toim.) Maaseudun kulttuurimaisemat. Sulkava: Finnreklama Oy.

Aaltonen, E. & Helén, P. 2002. Länsi-Hollolan kyläkirja. Hollola.

Aarrevaara, E., Uronen, C. & Vuorinen, T. 2007. Päijät-Hämeen maisemaselvitys. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu. Sarja C: Artikkelikokoelmat, raportit ja muut ajankohtaiset julkaisut, osa 22. Lahti.

Alanen, A. 1997. Perinnemaisemat. Teoksessa Luostarinen, M. & Yli-Viikari, A. (toim.) Maaseudun kulttuurimaisemat. Sulkava: Finnreklama Oy.

Alanko, P. 1997. Pihaympäristöt ja sen kasvit. Teoksessa Luostarinen, M. & Yli-Viikari, A. (toim.) Maaseudun kulttuurimaisemat. Sulkava: Finnreklama Oy.

Forsius-Nummela, J. 1997. Maaseutumaisema ja sen kulttuurihistorialliset kasvot. Teoksessa Luostarinen, M. & Yli-Viikari, A. (toim.) Maaseudun kulttuurimaisemat. Sulkava: Finnreklama Oy.

Heikkilä, T. 2000. Suomalainen kulttuurimaisema. Sulkava: Tammi.

Heikkilä, T. 2007. Visuaalinen maisemaseuranta. Hämeenlinna: Kustannusosakeyhtiö Musta Taide.

Heikkinen, A. 1975. Hollolan historia 3. Lahti: Esan Kirjapaino Oy.

Heinonen, J. 1997. Päijät-Häme 1. Jyväskylä: Gummerus.

- Hovi, A. 2000. Päijät-Hämeen perinnemaisemat. Hämeenlinna: Hämeenlinnan Offsetkolmio Ky.
- Häyrynen, M. & Immonen, O. 1996. Maiseman arvo[s]tus. Saarijärvi: Gummerus.
- Jäppinen, J.-P. 1997. Ekologisesti kestävä maatalous. Teoksessa Luostarinen, M. & Yli-Viikari, A. (toim.) Maaseudun kulttuurimaisemat. Sulkava: Finnreklama Oy.
- Koski, K. 2008. Kuntatalous ja yhdyskuntarakenne. Ympäristöministeriö. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Kurppa, S. 1997. Viljelymaiseman monimuotoisuus. Teoksessa Luostarinen, M. & Yli-Viikari, A. (toim.) Maaseudun kulttuurimaisemat. Sulkava: Finnreklama Oy.
- Kuusi, S. 1980. Hollolan pitäjän historia I. 1935. Hollolan pitäjän historia II. 1937. Yhdistetty ja korjattu painos. Kukkila: Salpausselän Kirjapaino.
- Kuussaari, M., Tiainen, J., Helenius, J., Hietala-Koivu, R. & Heliölä, J. 2004. Maatalouden ympäristötuen merkitys luonnon monimuotoisuudelle ja maisemalle, MYTVAS-seurantatutkimus 2000–2003. Suomen ympäristökeskus. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.
- Luostarinen, M. 1997a. Maaseudun suuri historia. Teoksessa Luostarinen, M. & Yli-Viikari, A. (toim.) Maaseudun kulttuurimaisemat. Sulkava: Finnreklama Oy.
- Luostarinen, M. 1997b. Maisema osana maaseudun sosiaalista rakennetta. Teoksessa Luostarinen, M. & Yli-Viikari, A. (toim.) Maaseudun kulttuurimaisemat. Sulkava: Finnreklama Oy.
- Maa- ja metsätalousministeriö. 1997. Perinnemaisemat – maaseudun rikkaus. Painorauma.

Maatilahallitus. 1992. Kotikontu kuntoon – Maaseutu ympäristön parantamisopas. Jyväskylä: Gummerus.

Mannerkorpi, P. 1997. Laiduneläin maalaismaisemassa. Teoksessa Luostarinen, M. & Yli-Viikari, A. (toim.) Maaseudun kulttuurimaisemat. Sulkava: Finnreklama Oy.

Masonen, J. & Hänninen, M. 1991. Hämeen tiepiirin historia. Hämeenlinna: Karisto Oy.

Muhonen, M. 2009. Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinterventiot – Maaseudun kulttuurimaisemat ja maisemanähtävyydet. Keski-Suomen ympäristökeskus.

Päijät-Hämeen liitto. 2008. Päijät-Hämeen kiinteät muinaisjäännökset. Lahti.

Ranta, S. & Seppovaara, J. 2003. Maatilan pihapiiri. Hämeenlinna: Karisto Oy.

Rautamäki, M. 1989. Maisema rakentamisen perustana. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Rautamäki, M. 1997. Maisemarakenne. Teoksessa Luostarinen, M. & Yli-Viikari, A. (toim.) Maaseudun kulttuurimaisemat. Sulkava: Finnreklama Oy.

Saarinen, A. & Lammi, E. 2006. Sairakkalanjärvi – muuttolintujen keidas. Lahti: Päijät-Paino.

Suomen kotiseutuliitto. 2004. Oma koti – Omakotiasuminen Suomessa. Suomen kotiseutuliiton julkaisuja A:10. Forssan kirjapaino Oy.

Ulvi, T. & Laakso, E. 2005. Ympäristöopas 114 - Järvien kunnostus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Uotila, M. & Helén, P. 2009. Sulenko, Uikura ja Ävinä – Länsi-Hollolan paikannimistö. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.

Valonen, N. & Korhonen, T. 2006. Suomalainen piha – Rakennushistoriallisia päälinjoja. Jyväskylä: Gummerus-

Wager, H. 2006. Päijät-Hämeen rakennettu kulttuuriympäristö. Päijät-Hämeen liitto. Lahti.

Yli-Viikari, A. & Hietala-Koivu, R. 1997. Matkalla maalaismaisemassa. Teoksessa Luostarinen, M. & Yli-Viikari, A. (toim.) Maaseudun kulttuurimaisemat. Sulkava: Finnreklama Oy.

Ympäristökeskus. 2006. Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden muutoksen arvioiminen. Helsinki.

Ympäristöministeriö. 1993. Maisema-alue työryhmän mietintö I – Maisemanhoito. Helsinki: Painatuskeskus Oy.

Ympäristöministeriö. 1993. Maisema-alue työryhmän mietintö II – Arvokkaat maisema-alueet. Helsinki: Painatuskeskus Oy.

Elektroniset lähteet:

Hollola. 2010a. Hollolan kaavoituskatsaus 2009 [viitattu 24.1.2010]. Saatavissa: <http://www.hollola.fi/keskus/frame/frame3.htm>

Hollola. 2010b. Hollolan kunta [viitattu 24.1.2010]. Saatavissa: <http://www.hollola.fi/keskus/frame/frame1.htm>

Hollola. 2010c. Kunnalliset päivähoitopalvelut [viitattu 2.2.2010]. Saatavissa: http://www.hollola.fi/sosiaali/paivahoi/kunnalliset_paivahoitopalvelut.htm

Hollola. 2010d. Lintuvesiensuojeluohjelma [viitattu 10.3.2010]. Saatavissa:

<http://www.hollola.fi/keskus/frame/frame7.htm>.

Hollola. 2010e. Pohjavesialueet [viitattu 10.3.2010]. Saatavissa:

<http://www.hollola.fi/keskus/frame/frame7.htm>

Hollola. 2010f. Sairakkalanjärvi [viitattu 10.3.2010]. Saatavissa:

http://www.hollola.fi/ymparisto/ympsuojelu/ymps_JHKH_yv_Sairakkalanjarvi.htm

Hollola. 2006. Hollolan kunnan asuntostrategia [viitattu 24.1.2010]. Saatavissa:

http://www.hollola.fi/Hollolan_Asuntostrategia_valtuusto_27.3.2006_%C2%A718.pdf

JOY Jokaisen Oma Ympäristö - Kulttuuriympäristökampanja 2010. 2010 [viitattu 17.3.2010]. Saatavissa: <http://www.joy2010.fi>

Keski-Suomen ympäristökeskus. 2009. Maatalouden ympäristötuki. Valtion ympäristöhallinto [viitattu 15.3.2010]. Saatavissa:

<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=344669&lan=FI#a0>

Lahden ammattikorkeakoulu. 2010. Maisemasuunnittelu [viitattu 18.2.2010]. Saatavissa:

http://www.lpt.fi/tl/koulutus/miljoosuunnittelu/maisemasuunnittelu/maisema_aloitus.htm

Liikennevirasto. 2005. Vt 10 ja 12 Hämeenlinna-Tuulos-Lahti [viitattu 15.3.2010]. Saatavissa:

http://www.tiehallinto.fi/servlet/page?_pageid=70&_dad=julia&_schema=PORTAL30&menu%20=5868&_pageid=71&kieli=fi&linkki=5903&julkaisu=2572

Länsi-Hollola. 2010. Länsi-Hollola – toimivaa maaseutua [viitattu 2.2.2010]. Saatavissa: <http://www.phnet.fi/kylat/lansihollola/>

Länsi-Hollolan kyläsuunnitelma 2007 [viitattu 17.2.2010]. Saatavissa:
http://www.phnet.fi/kylat/lansihollola/kylasuunnitelma/lansihollolan_kylasuunnitelma.htm

Maa- ja metsätalousministeriö. 2008. Lainsäädäntö ohjeistaa vesivarojen käyttöä ja hoitoa. Maa- ja metsätalousministeriö [viitattu 10.2.2010]. Saatavissa:
<http://www.mmm.fi/fi/index/etusivu/vesivarat/lainsaadanto.html>

Metsäverkko. 2010. Maisemanhoito [viitattu 2.2.2010]. Saatavissa:
<http://virtuoosi.pkky.fi/metsaverkko/pdf-materiaali/maisemanhoito.pdf>

Matkahuolto. 2010 [viitattu 3.2.2010]. Saatavissa:
<http://www.matkahuolto.fi/fi/matkapalvelut/aikataulut/>

Museovirasto – Rekisteriportaali. 2010. Muinaisjäännösrekisteri [viitattu 16.3.2010]. Saatavissa:
<http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx>

Pirkanmaanseutu. 2010. KYLÄ-Kyllä! – Länsi-Hollolan maankäyttösuunnitelma 2005 [viitattu 2.2.2010]. Saatavissa: http://www.pirkanmaaseutu.fi/kyla-kylla/LansiHollola_web.pdf

Päijät-Hämeen liitto. 2006. Päijät-Hämeen maakuntakaava 2006 – Kaavaselostuksen liiteosa [viitattu 10.3.2010]. Saatavissa: http://www.pajjat-hame.fi/tehtavat/maakuntakaava/Maakuntakaavan_asiakirjat_PDF/KAAVASELOSTUKSEN_LIITEOSA.pdf

Päijät-Hämeen lintutieteellinen yhdistys ry. 2007. Retkeilykohteet [viitattu 24.3.2010]. Saatavissa: http://www.phly.fi/retkeilykohteet_lintupaikat_hollola.php

Rakennusperintö. 2008. Kulttuuriympäristön ja korjausrakentamisen käsitteitä [viitattu 23.3.2010]. Saatavissa:
http://www.rakennusperinto.fi/muuta_sisaltoa/kasitteisto/fi_FI/Kasitteisto/

Turun yliopisto. 2005. Etelä-Suomen jääkauden jälkeinen asutus luultua vanhem-
paa ja laajempaa. Turun yliopisto [viitattu 16.3.2010]. Saatavissa:

<http://domino.utu.fi/tiedotus/tiedotukset.nsf/61f3e0101023a04cc2256e150042005a/d6da3bc7b4c8c1e0c2256f7900358e04?OpenDocument>

Valtion ympäristöhallinto. 2009. Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuus.
Keski-Suomen ympäristökeskus [viitattu 17.3.2010]. Saatavissa:

<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=222094&lan=fi>

Valtion ympäristöhallinto. 2000. Suomen lajien uhanalaisuus 2000. Suomen ympä-
ristökeskus, Ympäristöministeriö [viitattu 17.3.2010]. Saatavissa:

<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=1758&lan=fi>

Ympäristöministeriö. 2010a. Kulttuuriympäristön käsitteitä. Ympäristöministeriö
[viitattu 26.3.2010]. Saatavissa:

<http://www.environment.fi/default.asp?contentid=64298&lan=FI>

Ympäristöministeriö. 2010b. Maankäytön ja rakentamisen lainsäädäntö. Ympäris-
töministeriö [viitattu 10.2.2010]. Saatavissa:

<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=252&lan=fi>

Ympäristöministeriö. 2009. Luonnonsuojelulainsäädäntö. Ympäristöministeriö
[viitattu 10.2.2010]. Saatavissa:

<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=251&lan=fi#a0>

Ympäristöministeriö. 2008. Rakennussuojelua ja maisemansuojelua koskeva lain-
säädäntö. Valtion ympäristöhallinto [viitattu 12.3.2010]. Saatavissa:

<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=1365&lan=fi>

Ympäristöministeriö. 2008. Vesivarainlainsäädäntö. Ympäristöministeriö [viitattu
10.2.2010]. Saatavissa:

<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=253&lan=fi>

Ympäristöministeriö. 2007. Ympäristönsuojelulainsäädäntö. Ympäristöministeriö [viitattu 10.2.2010]. Saatavissa:

<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=254&lan=fi>

Ympäristöministeriö. 1995. Valtioneuvoston periaatepäätös maisema-alueista ja maisemanhoidon kehittämistä. Ympäristöministeriö [viitattu 26.3.2010]. Saatavissa:

<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=28080&lan=FI>

Kuviot:

KUVIO 1. Alueen sijainti. Aarrevaara, E., Uronen, C. & Vuorinen, T. 2007. Päijät-Hämeen maisemaselvitys. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu. Sarja C: Artikkelikokoelmat, raportit ja muut ajankohtaiset julkaisut, osa 22. Lahti.

KUVIO 2. Carta Marina. Wikipedia 2010 [viitattu 6.4.2010]. Saatavissa:

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/ea/Carta_Marina.jpeg

KUVIO 3. Puutarhaa 1930-luvulla. Aaltonen, E. & Helén, P. 2002. Länsi-Hollolan kyläkirja. Hollola.

KUVIO 4. Werner Holmbergin maalaus Maantien Hämeessä 1860. Wikipedia 2010 [viitattu 6.4.2010]. Saatavissa:

http://fi.wikipedia.org/wiki/Tiedosto:Werner_Holmberg_Maantie_H%C3%A4meess%C3%A4_%28Helteinen_kes%C3%A4p%C3%A4iv%C3%A4%29.JPG

KUVIO 5. 1560-luvun kyläasutus Länsi-Hollolassa. Aarrevaara, E., Uronen, C. & Vuorinen, T. 2007. Päijät-Hämeen maisemaselvitys. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu. Sarja C: Artikkelikokoelmat, raportit ja muut ajankohtaiset julkaisut, osa 22. Lahti.

KUVIO 6. Maisemamaakuntajako. Ympäristöministeriö. 2010 [viitattu 7.4.2010].
Saatavissa: <http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=1740&lan=fi>

KUVIO 7. Päijät-Hämeen maisematyypit. Aarrevaara, E., Uronen, C. & Vuorinen, T. 2007. Päijät-Hämeen maisemaselvitys. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu. Sarja C: Artikkelikokoelmat, raportit ja muut ajankohtaiset julkaisut, osa 22. Lahti.

KUVIO 8. Kohdealueen sijoittuminen Vesijärven laaksoon ja I:seen Salpausselkään. Aarrevaara, E., Uronen, C. & Vuorinen, T. 2007. Päijät-Hämeen maisemaselvitys. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu. Sarja C: Artikkelikokoelmat, raportit ja muut ajankohtaiset julkaisut, osa 22. Lahti.

KUVIO 9. Ote maakuntakaavasta 2006. Päijät-Hämeen liitto. 2006. Päijät-Hämeen maakuntakaava 2006 – Kaavaselostuksen liiteosa [viitattu 10.3.2010]. Saatavissa: http://www.paijathame.fi/easydata/customers/paijathame/files/ph_liitto/maka/tiedostot/maakuntakaava.pdf

KUVIO 11. Hollolan kallioperä. Aarrevaara, E., Uronen, C. & Vuorinen, T. 2007. Päijät-Hämeen maisemaselvitys. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu. Sarja C: Artikkelikokoelmat, raportit ja muut ajankohtaiset julkaisut, osa 22. Lahti.

KUVIO 12. Hollolan maaperä. Aarrevaara, E., Uronen, C. & Vuorinen, T. 2007. Päijät-Hämeen maisemaselvitys. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu. Sarja C: Artikkelikokoelmat, raportit ja muut ajankohtaiset julkaisut, osa 22. Lahti.

KUVIO 13. Maaston korkeuserot. Aarrevaara, E., Uronen, C. & Vuorinen, T. 2007. Päijät-Hämeen maisemaselvitys. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu. Sarja C: Artikkelikokoelmat, raportit ja muut ajankohtaiset julkaisut, osa 22. Lahti.

KUVIO 15. Patolähde. Pirkanmaanseutu. 2010. KYLÄ-Kyllä! – Länsi-Hollolan maankäyttösuunnitelma 2005 [viitattu 2.2.2010]. Saatavissa:

http://www.pirkanmaaseutu.fi/kyla-kylla/LansiHollola_web.pdf

KUVIO 16. Pyykinhuuhtelua Kiikunojalla vuonna 1955. Mantere, H. 1990. Hollolan kotiseutukirja IV.

KUVIO 20. Toivolan myymälä 1983. Aaltonen, E. & Helén, P. 2002. Länsi-Hollolan kyläkirja. Hollola.

KUVIO 32. Hatsinan koulu. Ahola, T. 2006. Hollolan rakennusinventointi.

KUVIO 39. Mäkelän pihapiiri 1950-luvun lopussa. Aaltonen, E. & Helén, P. 2002. Länsi-Hollolan kyläkirja. Hollola.

KUVIO 43. Hatsinan 1705 ja Järventaustan 1736 kyläkeskukset. Uotila, M. & Helén, P. 2009. Sulenko, Uikura ja Ävinä – Länsi-Hollolan paikannimistö. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.

KUVIO 45. Toivolan kylä vuonna 1705 ja 1787. Uotila, M. & Helén, P. 2009. Sulenko, Uikura ja Ävinä – Länsi-Hollolan paikannimistö. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.

KUVIO 47. Kastarin kylä vuoden 1880 tienoilla. Kuusi, S. 1980. Hollolan pitäjän historia I. 1935. Hollolan pitäjän historia II. 1937. Yhdistetty ja korjattu painos. Kukkila: Salpausselän Kirjapaino.

KUVIO 51. Hatsinan ja Toivolan kyläkeskukset 1930-luvulla. Pitäjänkartta 1935. Hollolan kunta. 2009.

KUVIO 66. Vihatun peltomaisemaa vuonna 1960. Aaltonen, E. & Helén, P. 2002. Länsi-Hollolan kyläkirja. Hollola.

KUVIO 69. Manskiventien ja Hatsinantien risteys 1970-luvulla ja 2000-luvulla. Kunnan ilmakehu-arkisto 2009 & Uotila, M. & Helén, P. 2009. Sulenko, Uikura ja Ävinä – Länsi-Hollolan paikannimistö. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.

KUVIO 70. Hatsinantien risteyksessä avattiin maisemaa syksyllä 2009. Google Maps. 2010 [viitattu 26.3.2010]. Saatavissa: <http://maps.google.fi/>

KUVIO 71. Maanmittari A. Colléenin kartta vuodelta 1749. KYLÄ-Kyllä! – Länsi-Hollolan maankäyttösuunnitelma 2005 [viitattu 2.2.2010]. Saatavissa: http://www.pirkanmaaseutu.fi/kyla-kylla/LansiHollola_web.pdf

KUVIO 72. Hatsinan ja Toivolan kylät vuonna 1705. Avander, N. Maakirjakartta 1705. Virtuaaliyliopisto 2010. 1600-luvun maakirjakartat [viitattu 2.3.2010]. Saatavissa:

http://www.nic.funet.fi/pub/sci/geo/carto/vanhatkartat/maakirjakartat/highres/h/h19_4_2_1.jpg & Kuusi, S. 1980. Hollolan pitäjän historia I. 1935. Hollolan pitäjän historia II. 1937. Yhdistetty ja korjattu painos. Kukkila: Salpausselän Kirjapaino.

KUVIO 73. Kuninkaan kartasto. Kuninkaan kartasto 1776–1805. Alanen, T. Kuninkaan kartasto Suomesta 1776-1805. 1989. Tampere: Tamprint.

KUVIO 74. Kalmbergin kartta. Kalmbergin kartasto 1855. Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto 2010 [viitattu 3.3.2010]. Saatavissa:

https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/6895/URN_NBN_fi_jyu-2007812.pdf?sequence=1

KUVIO 75. Mäkelän mäki 1924. Aaltonen, E. & Helén, P. 2002. Länsi-Hollolan kyläkirja. Hollola.

KUVIO 76. Sairakkalan tiemaiseman muutoksia 1900-luvun alusta nykypäivään. Aaltonen, E. & Helén, P. 2002. Länsi-Hollolan kyläkirja. Hollola.

KUVIO 77. Länsi-Hollolan pitäjänkartta 1935. Pitäjänkartta 1935. Hollolan kunta. 2009.

KUVIO 78. Toivolan kylän Mäkelän raitti 1930. Aaltonen, E. & Helén, P. 2002. Länsi-Hollolan kyläkirja. Hollola.

KUVIO 79. Taustalla Lahteen kulkeva tie 1930-luvulla. Aaltonen, E. & Helén, P. 2002. Länsi-Hollolan kyläkirja. Hollola.

KUVIO 80. Sairakkalan kilvanajot noin vuonna 1952. Heikkinen, A. 1975. Hollolan historia 3. Lahti: Esan Kirjapaino Oy.

KUVIO 81. Järventaustantie vuosina 1949 ja 1964. Pitäjänkartta 1949. Hollolan kunta. 2009. & Pitäjänkartta 1964. Hollolan kunta. 2009.

KUVIO 82. Suontaustantie vuonna 1967. Aaltonen, E. & Helén, P. 2002. Länsi-Hollolan kyläkirja. Hollola.

KUVIO 83. Peruskartta vuodelta 1983. Peruskartta 1983. Hollolan kunta. 2009.

KUVIO 84. Sairakkalan risteys vuonna 1949 ja 1970-luvulla. Pitäjänkartta 1949. Hollolan kunta. 2009. & Ilmakuva 1970-luvulta. Hollolan kunta. 2009.

KUVIO 90. Kastari-Hatsina-Kutajoen valtakunnallisesti arvokas maisema-alue. Ympäristöministeriö. 1993. Maisema-alueryhmän mietintö II – Arvokkaat maisema-alueet. Helsinki: Painatuskeskus Oy.

KUVIO 93. Hiidenlähde. Päijät-Hämeen liitto. 2008. Päijät-Hämeen kiinteät muinaisjäännökset. Lahti.

KUVIO 94. Järventaustan muinaisjäännös. Päijät-Hämeen liitto. 2008. Päijät-Hämeen kiinteät muinaisjäännökset. Lahti.

KUVIO 96. Päivärinnan piha Toivolassa. Mantere, H. 2001. Hollolan kotiseutukirja XV.

KUVIO 96. Havainnekuva ohituskaistatiestä. Liikennevirasto. 2010. Vt 10 ja 12 Hämeenlinna-Tuulos-Lahti [viitattu 15.3.2010]. Saatavissa: http://www.tiehallinto.fi/servlet/page?_pageid=70&_dad=julia&_schema=PORTAL30&menu%20=5868&_pageid=71&kieli=fi&linkki=5903&julkaisu=2572

KUVIO 97. Meluntorjunnan sijoituskohteita Toivolassa ja Sairakkalassa. Google Maps. 2010 [viitattu 29.3.2010]. Saatavissa: <http://maps.google.fi/>

KUVIO 98. Riista-aita sijoittumiskohta Uusi-Hannukkalan tilan ja valtatie välille. Google Maps. 2010 [viitattu 29.3.2010]. Saatavissa: <http://maps.google.fi/>

KUVIO 99. Kehittämissuunnitelma Toivolan ja Sairakkalan alueelta. Liikennevirasto. 2010. Vt 10 ja 12 Hämeenlinna-Tuulos-Lahti [viitattu 15.3.2010]. Saatavissa: http://www.tiehallinto.fi/servlet/page?_pageid=70&_dad=julia&_schema=PORTAL30&menu%20=5868&_pageid=71&kieli=fi&linkki=5903&julkaisu=2572

KUVIO 100. Kehittämissuunnitelma Vihatun kylän alueelta. Liikennevirasto. 2010. Vt 10 ja 12 Hämeenlinna-Tuulos-Lahti [viitattu 15.3.2010]. Saatavissa: http://www.tiehallinto.fi/servlet/page?_pageid=70&_dad=julia&_schema=PORTAL30&menu%20=5868&_pageid=71&kieli=fi&linkki=5903&julkaisu=2572

KUVIO 101. Tulevaisuuden mahdolliset rakennuspaikat. Pirkanmaanseutu. 2010. KYLÄ-Kyllä! – Länsi-Hollolan maankäyttösuunnitelma 2005 [viitattu 2.2.2010]. Saatavissa: http://www.pirkanmaaseutu.fi/kyla-kylla/LansiHollola_web.pdf

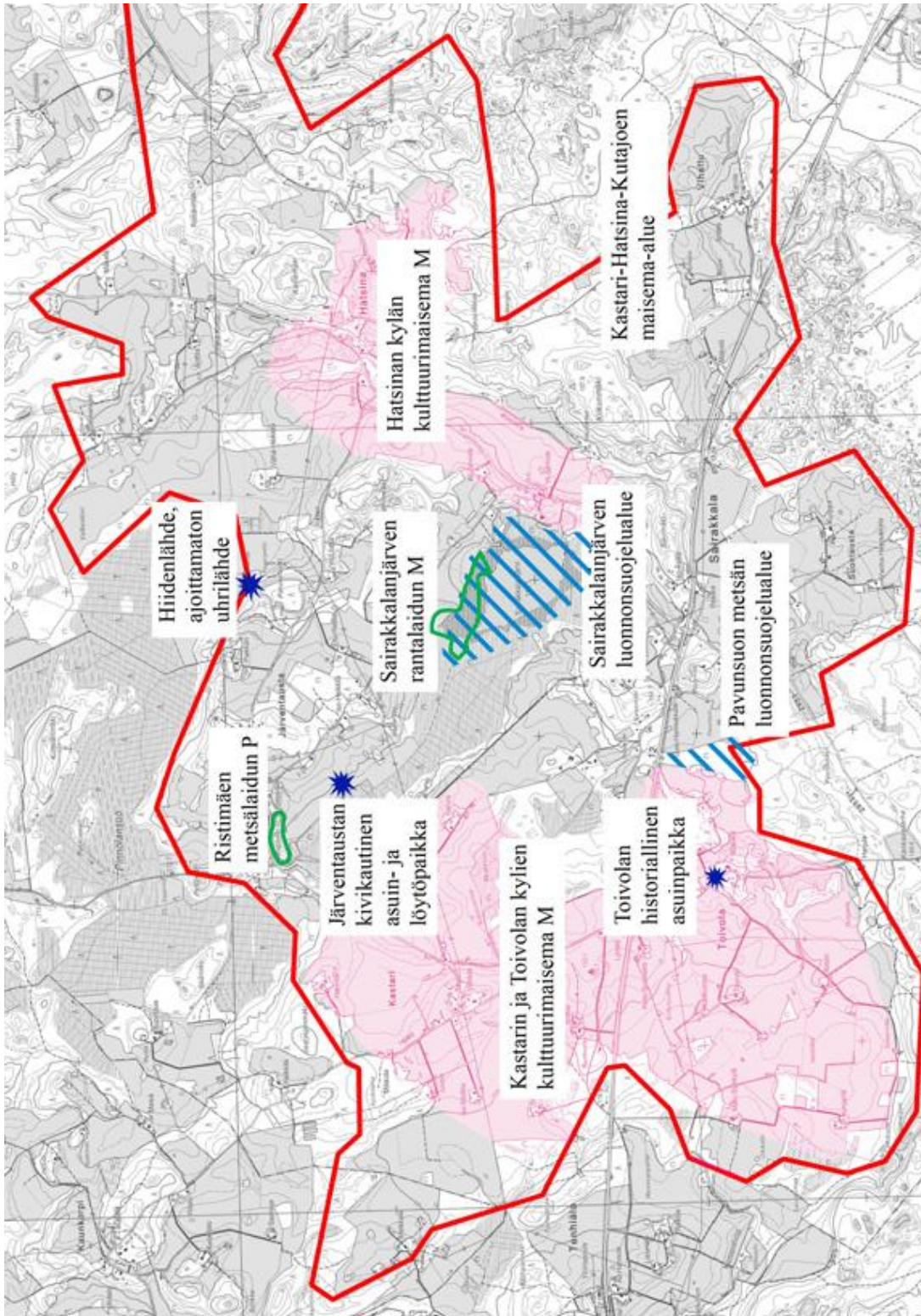
KUVIO 103. Sairakkalanjärven muutokset. Pitäjänkartta 1935, pitäjänkartta 1949 & ilmakekuva 1970-luvulta. Hollolan kunta. 2009.

Muut kuvat ovat tekijöiden ottamia tai tekemiä.

LIITTEET

- LIITE 1 Länsi-Hollolan arvokkaat kulttuuriympäristöt ja suojelualueet
- LIITE 2 Kohdealueen vesistöt ja pohjavedet
- LIITE 3 Kartta alueen erityispiirteistä
- LIITE 4 Asutus Kuninkaan kartaston 1776–1805 mukaan
- LIITE 5 Asutus Kalmbergin kartan 1855 mukaan
- LIITE 6 Asutus pitäjänkartan 1914 mukaan
- LIITE 7 Asutus pitäjänkartan 1935 mukaan
- LIITE 8 Asutuksen jatkuvuus nykyisellä paikalla
- LIITE 9 Kuninkaan kartan pellot ja niityt MARY-aineston mukaan
- LIITE 10 Isojakokartan pellot ja niityt
- LIITE 11 Geometrisen kartan mukaiset pellot ja niityt vuodelta 1842
- LIITE 12 Pellot ja niityt vuosina 1933–35
- LIITE 13 Pellot ja niityt alueen itäosassa vuonna 1964
- LIITE 14 Kohdealueen pellot ja niityt vuonna 1983
- LIITE 15 Pellot ja niityt vuonna 2009
- LIITE 16 Tiestön muutokset, jossa katkoviivalla merkityt tiet ovat käytöstä poistuneita
- LIITE 17 Alueiden soveltuvuus täydennysrakentamiselle
- LIITE 18 Alueelta saatavissa olevia karttoja

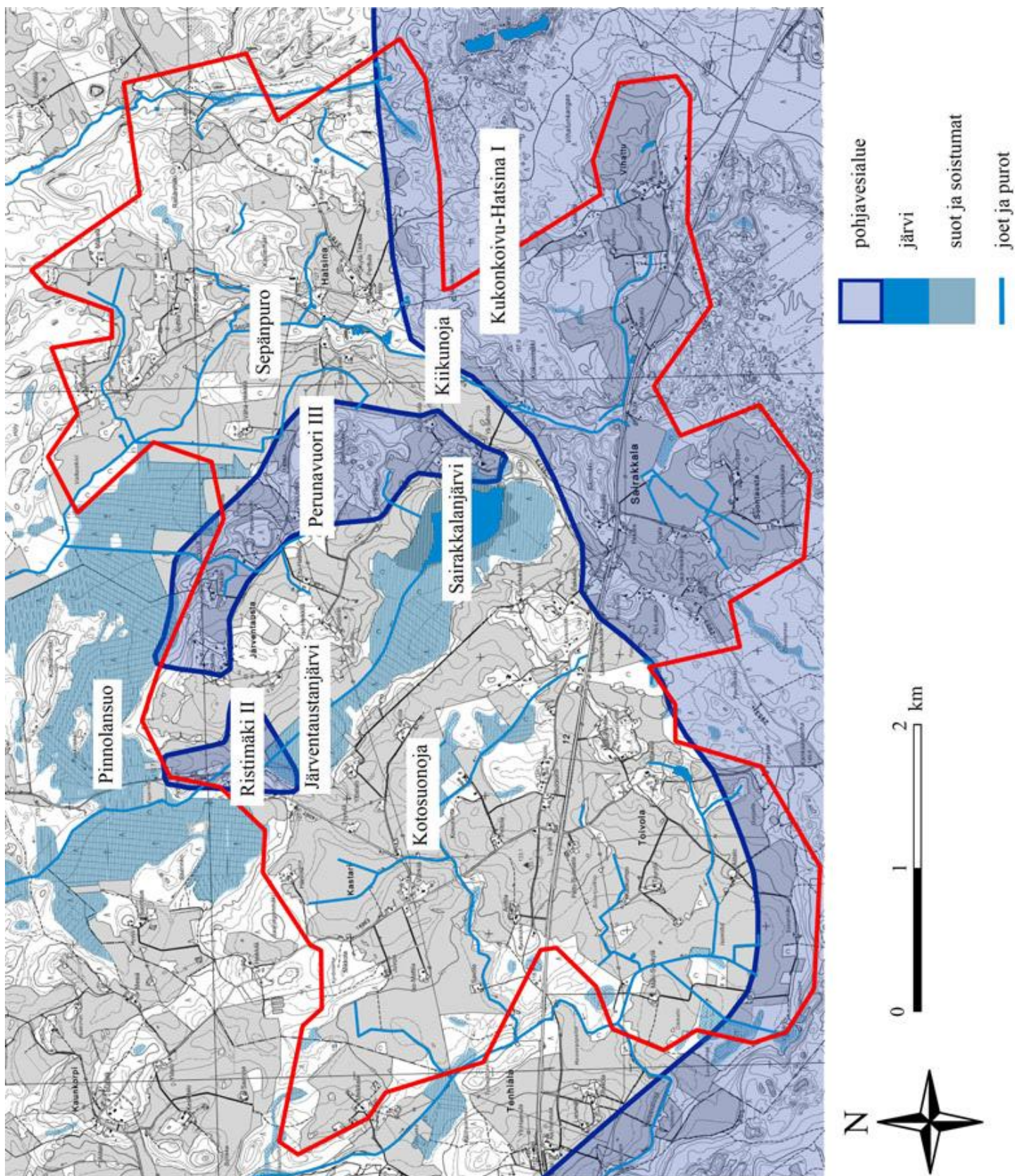
LIITE 1 Länsi-Hollolan arvokkaat kulttuuriympäristöt ja suojelualueet

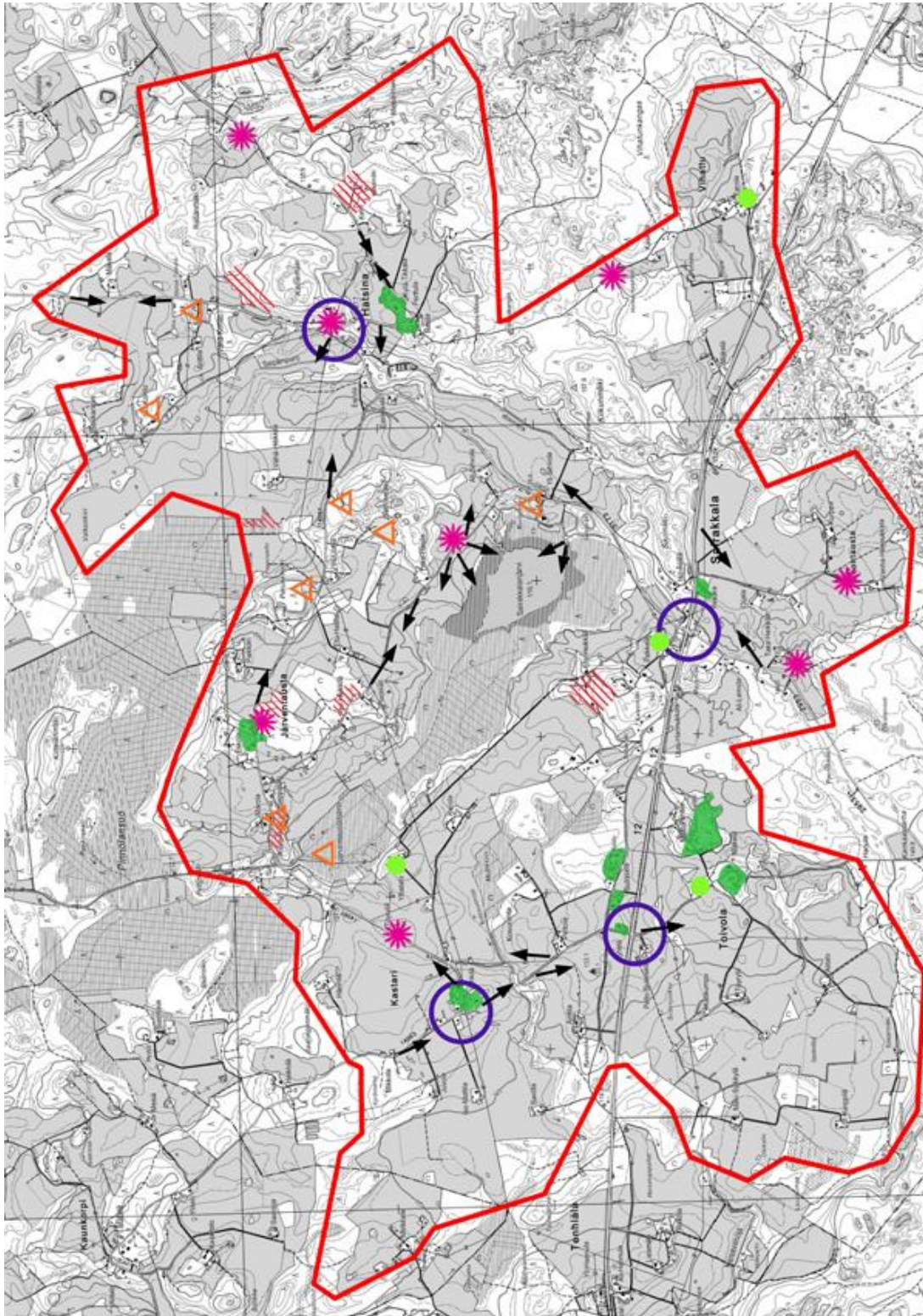
- M = maakunnallisesti arvokas
- P = paikallisesti arvokas
- (red line) = valtakunnallisesti arvokas maisema-alue
- (pink) = maakunnallisesti arvokas kulttuurimaisema
- (green) = perinnemaisema
- (blue diagonal lines) = luonnonsuojelualue
- ★ (blue star) = muinaisjäännös

LIITE 2 Kohdealueen vesistöt ja pohjavedet

LIITE 3 Kartta alueen erityispiirteistä

erityiskohde

maisan solmukohta

hyvä näkymä

yhtenäiset rakennusalueet

yksittäiset merkittävät rakennukset

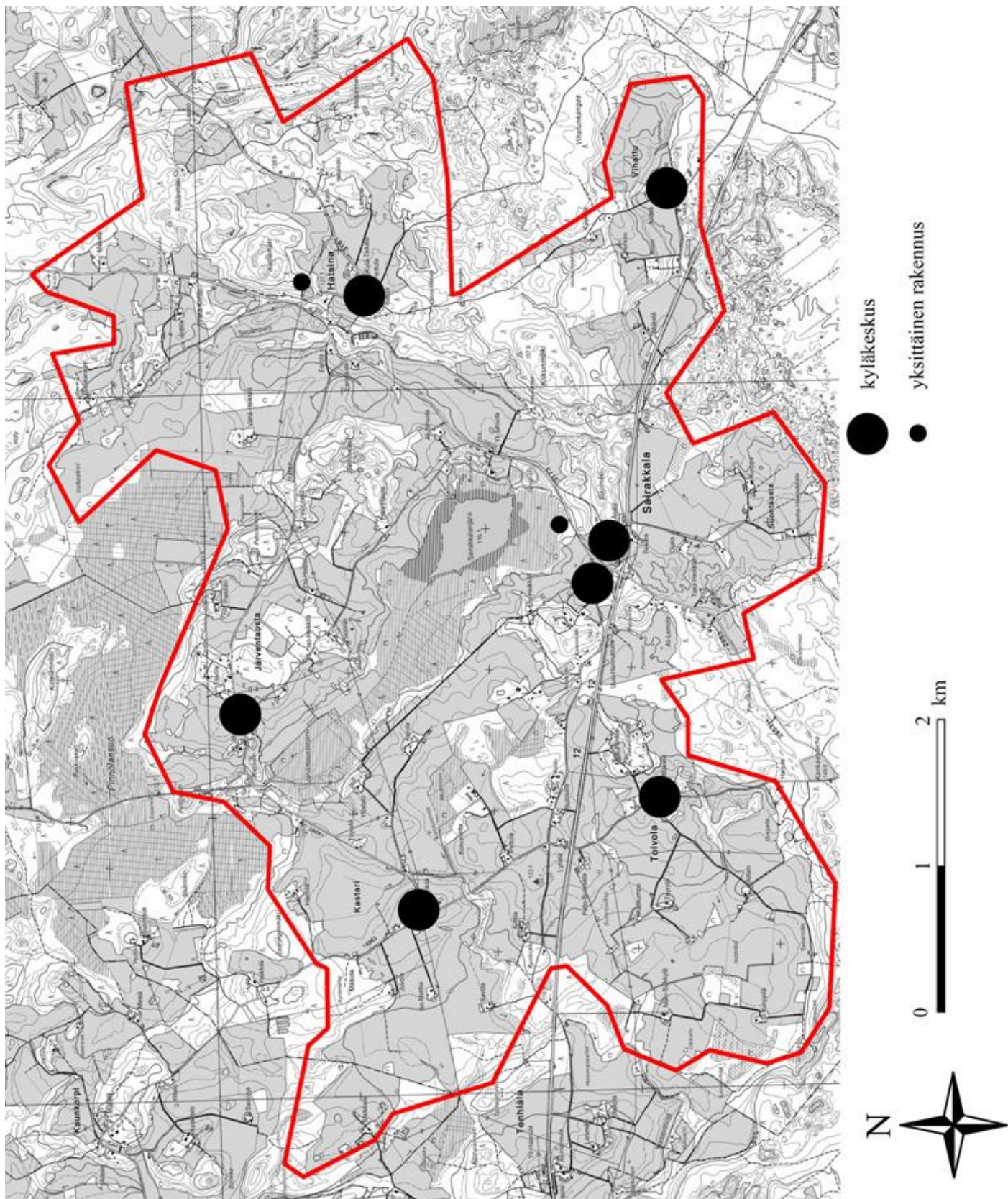
hakuualue

sorakuoppa

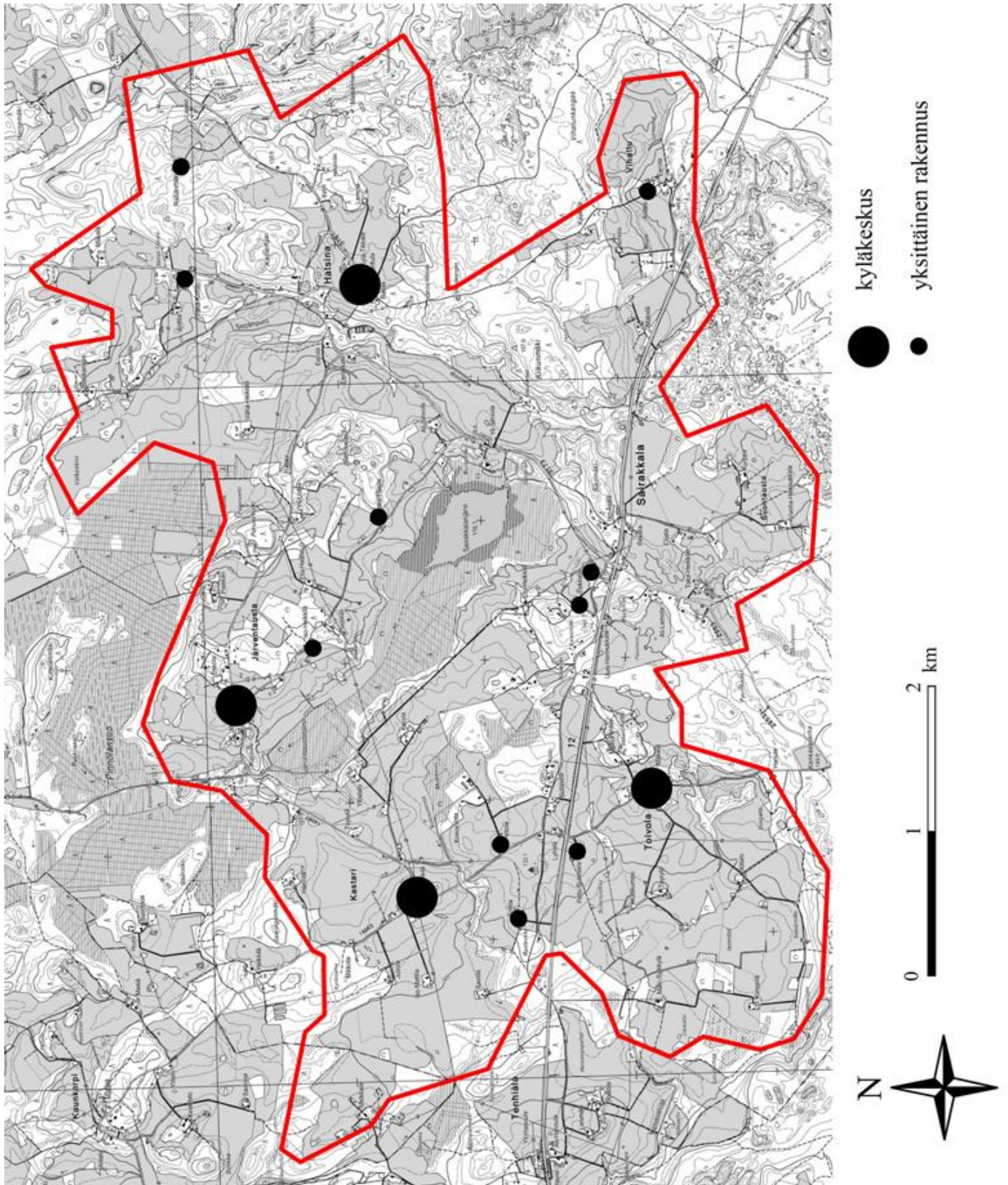
0 1 2 km

N

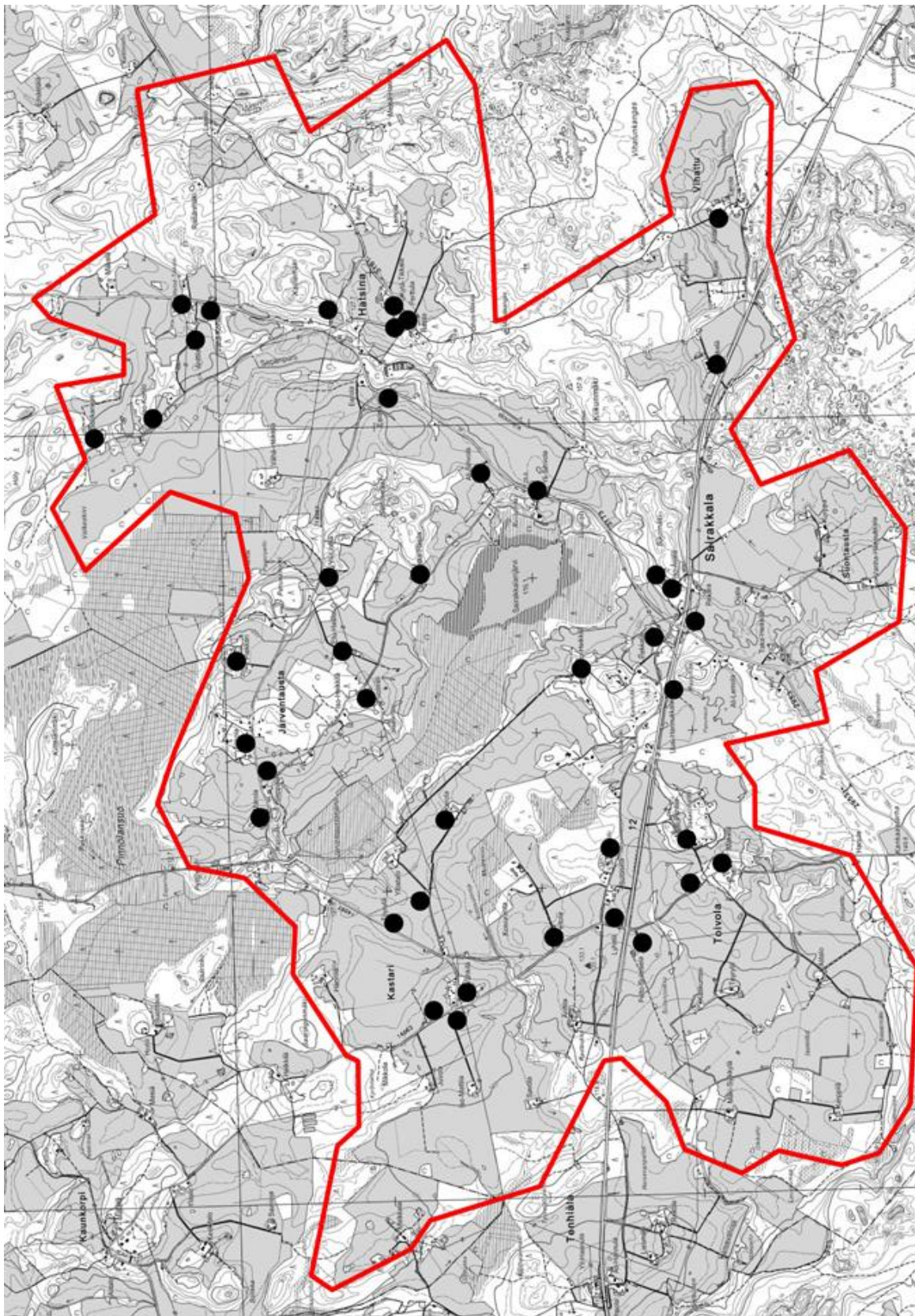
LIITE 4 Asutus Kuninkaan kartaston 1776–1805 mukaan

LIITE 5 Asutus Kalmbergin kartan 1855 mukaan

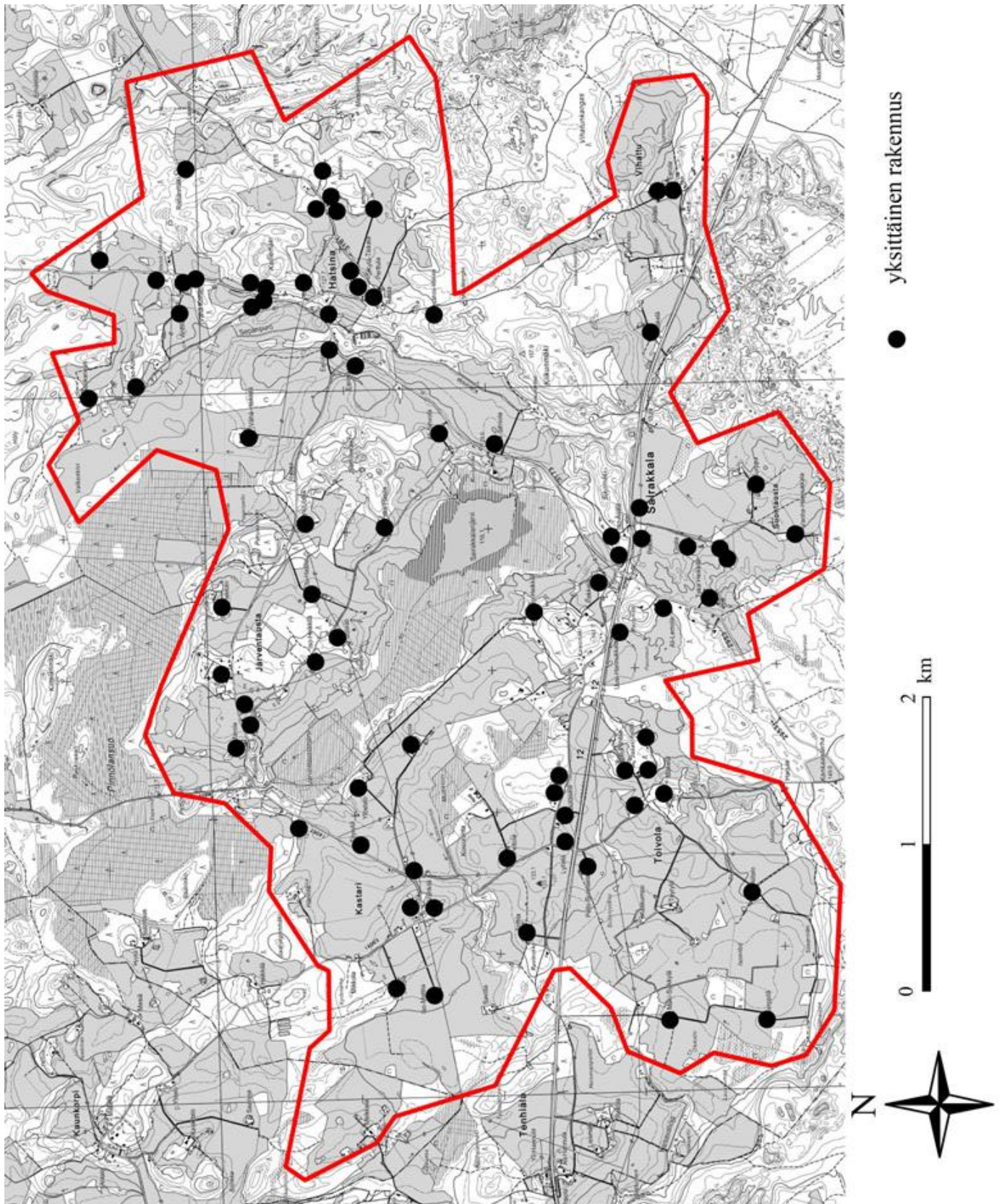
LIITE 6 Asutus pitäjänkartan 1914 mukaan

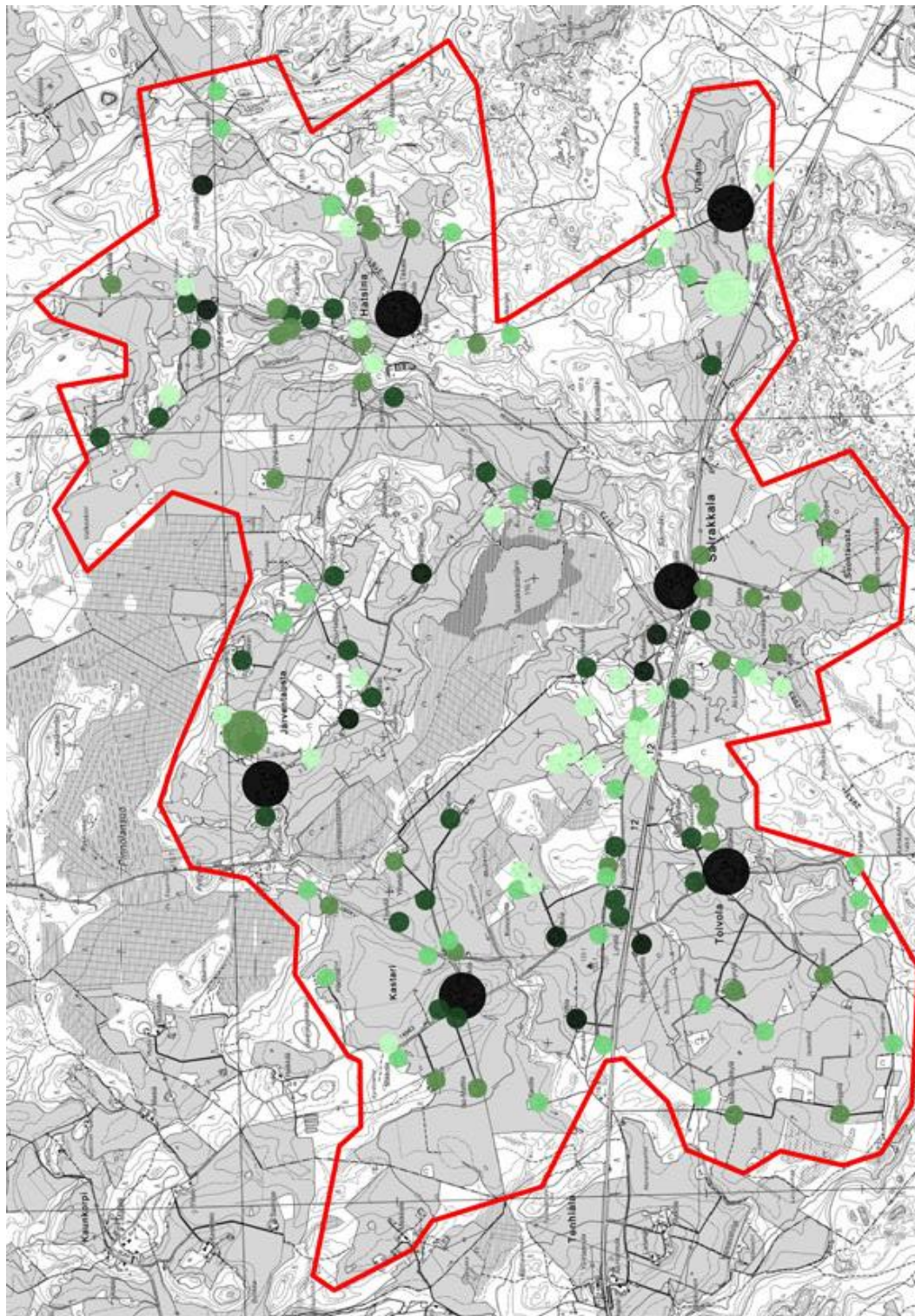
● Yksittäinen rakennus

LIITE 7 Asutus pitäjänkartan 1935 mukaan

LIITE 8 Asutuksen jatkuvuus nykyisellä paikalla

peruskartta 2009

peruskartta 1988

pitäjänkartta 1935

pitäjänkartta 1914

kalberginkartta 1855

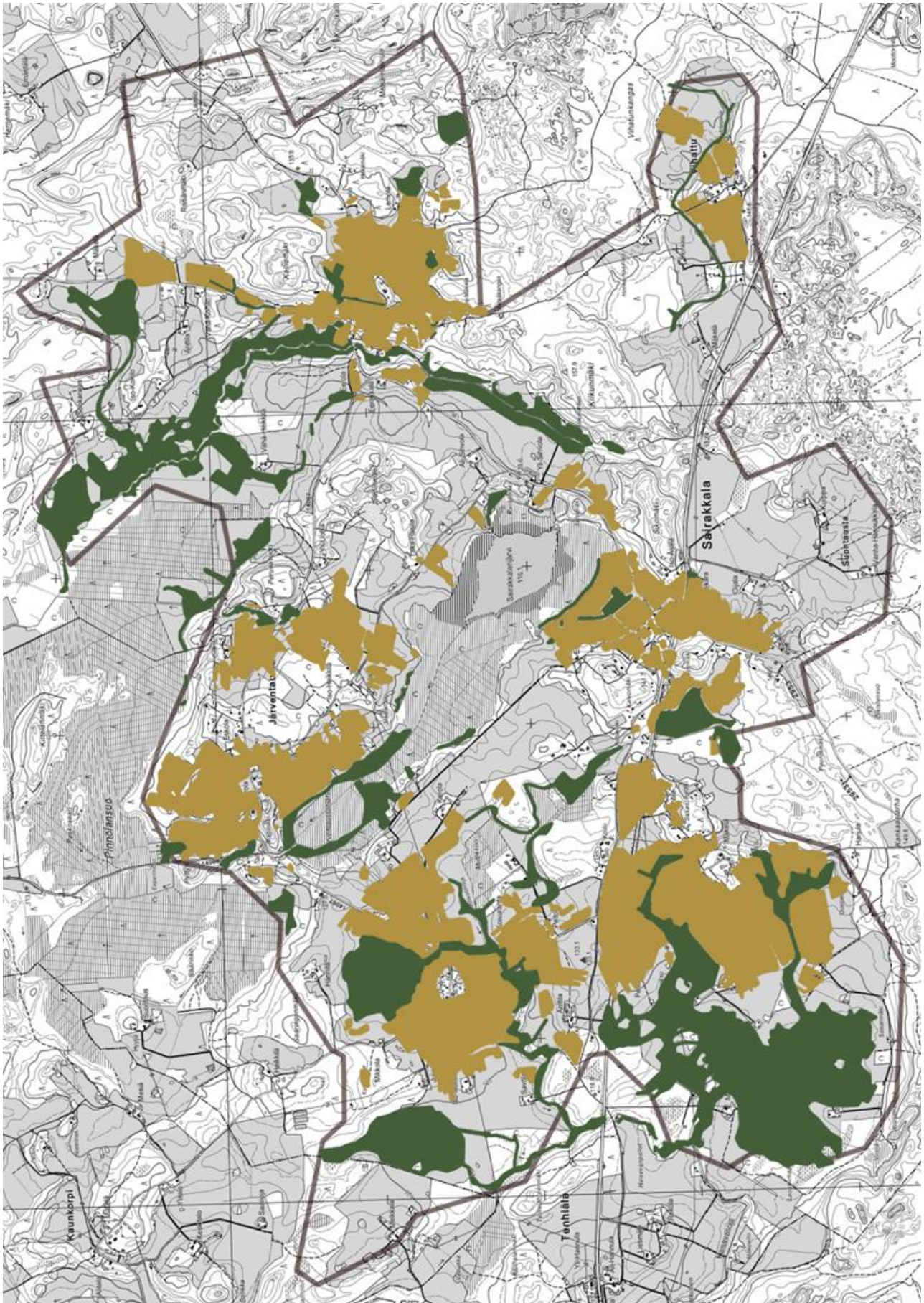
isojakokartat 1787-1816

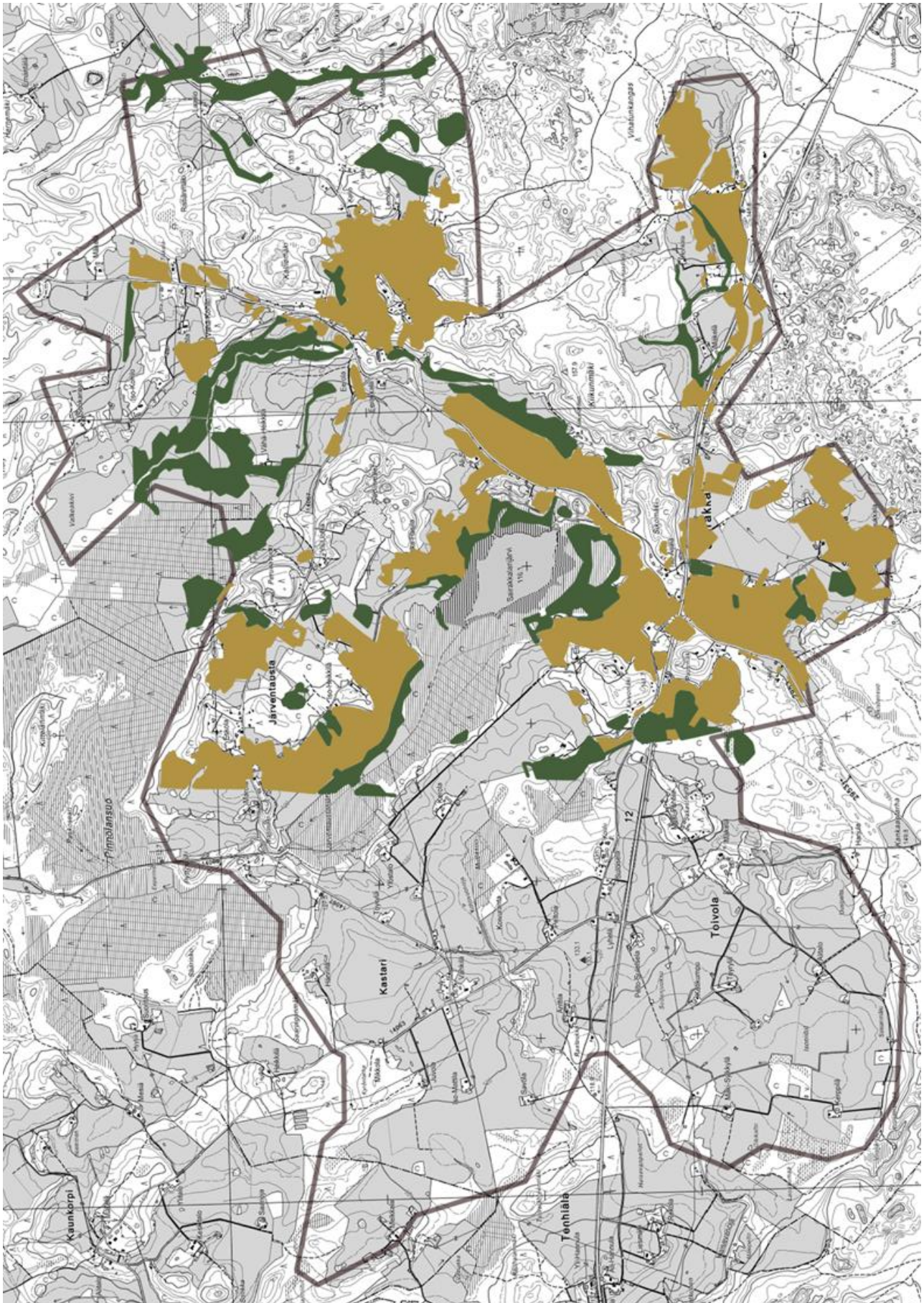
LIITE 9 Kuninkaan kartan pellot ja niityt MARY-aineston mukaan

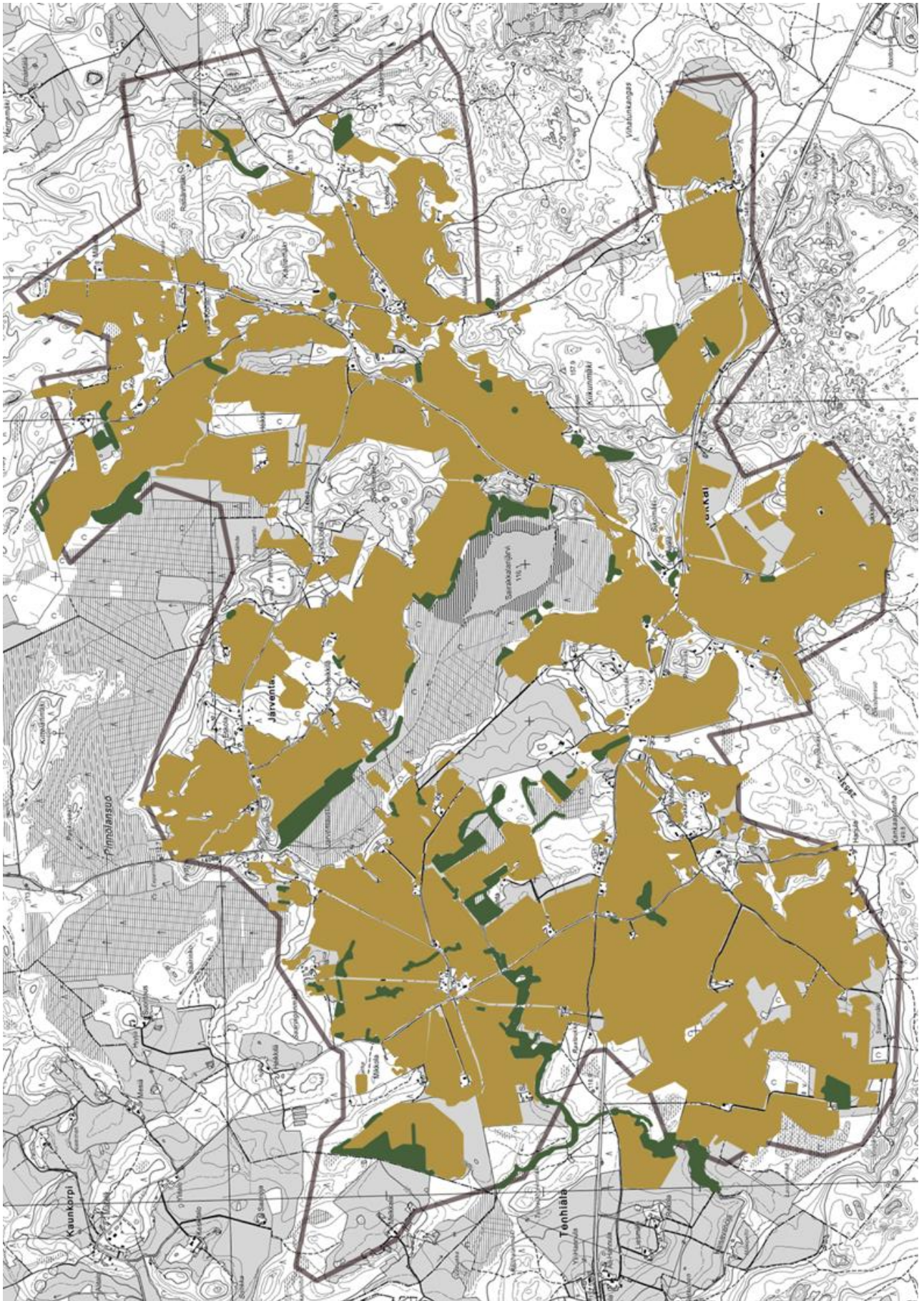
LIITE 10 Isojakokartan pellot ja niityt

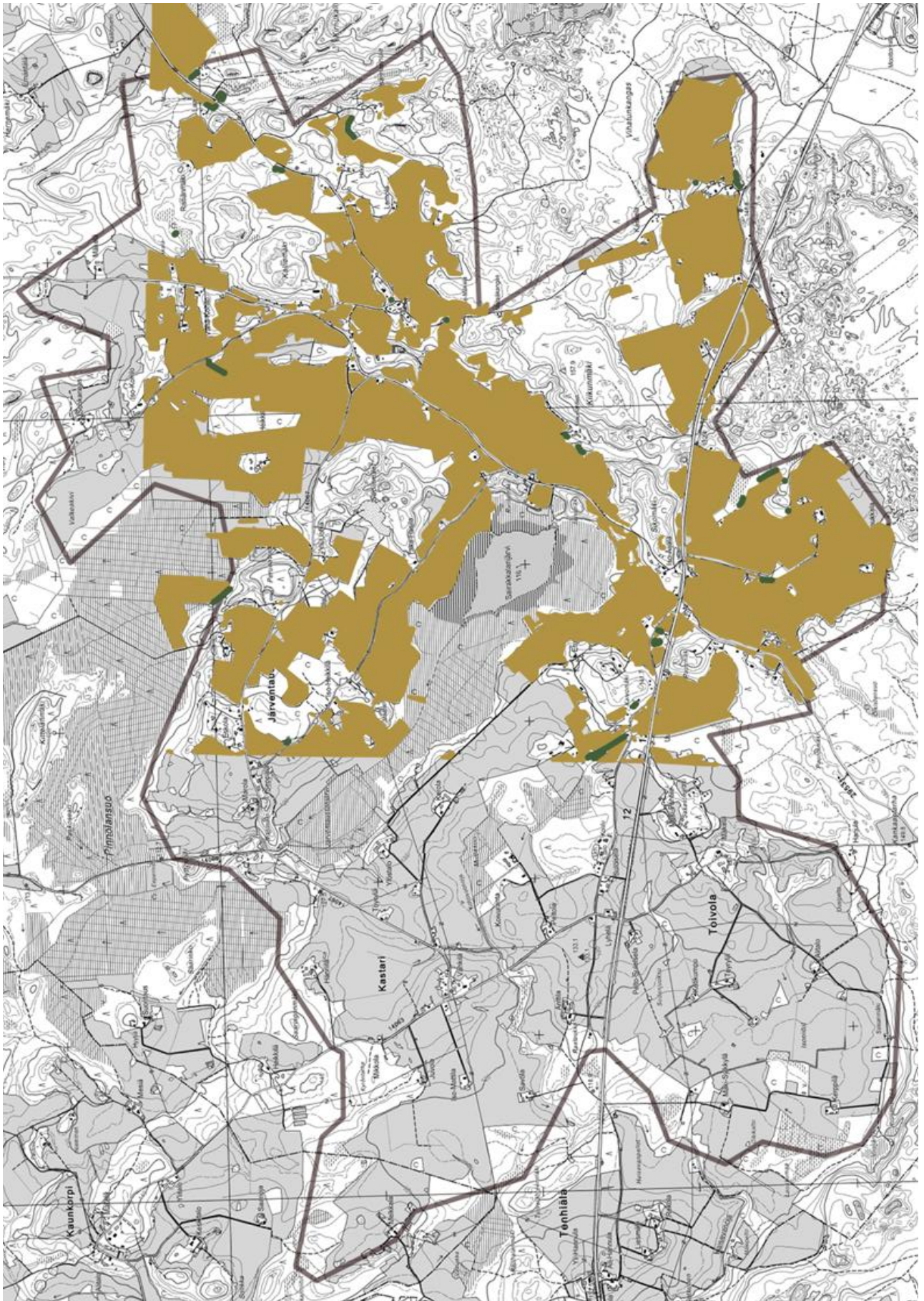
LIITE 11 Geometrisen kartan mukaiset pellot ja niityt vuodelta 1842

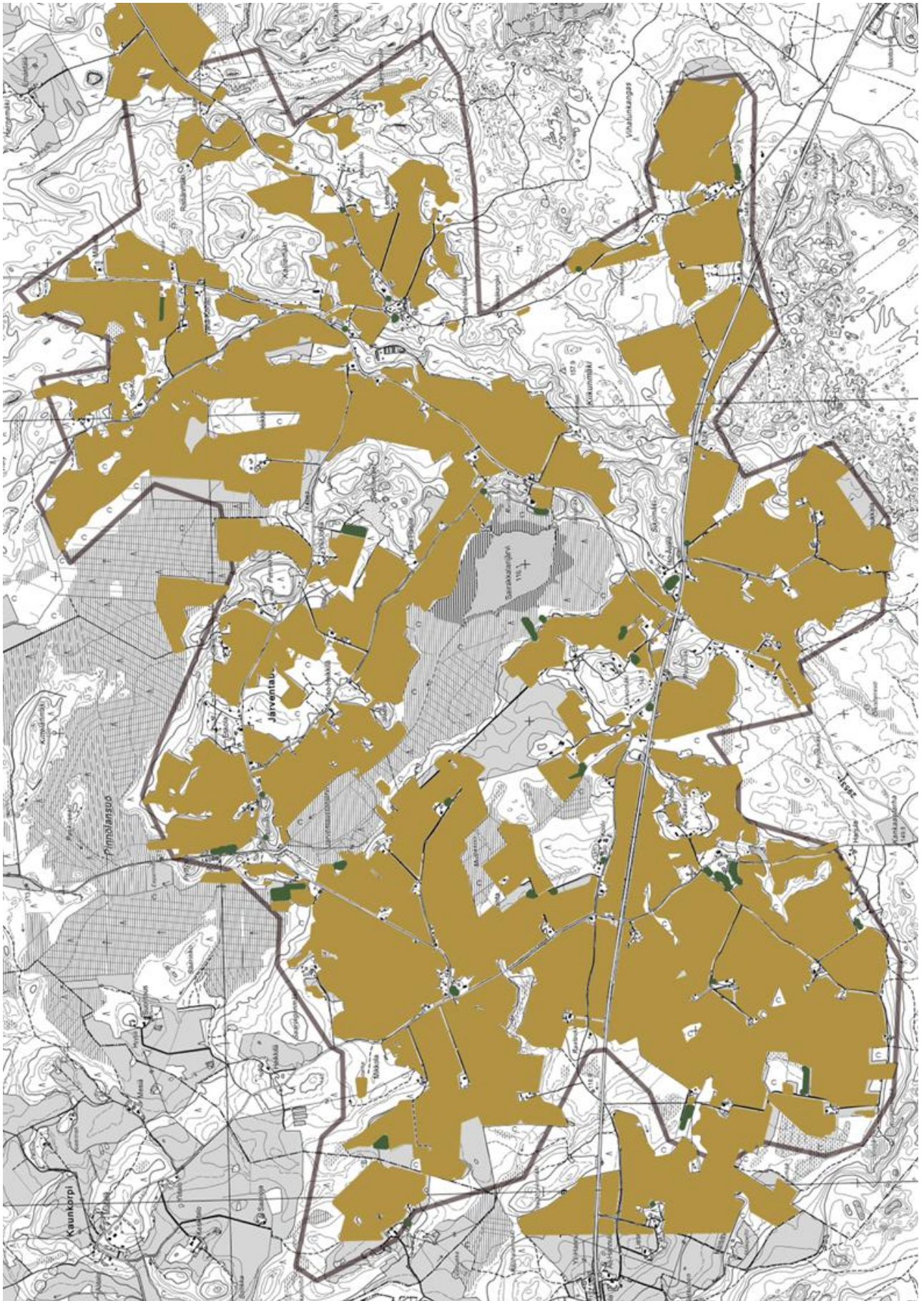
LIITE 12 Pellot ja niityt vuosina 1933–35

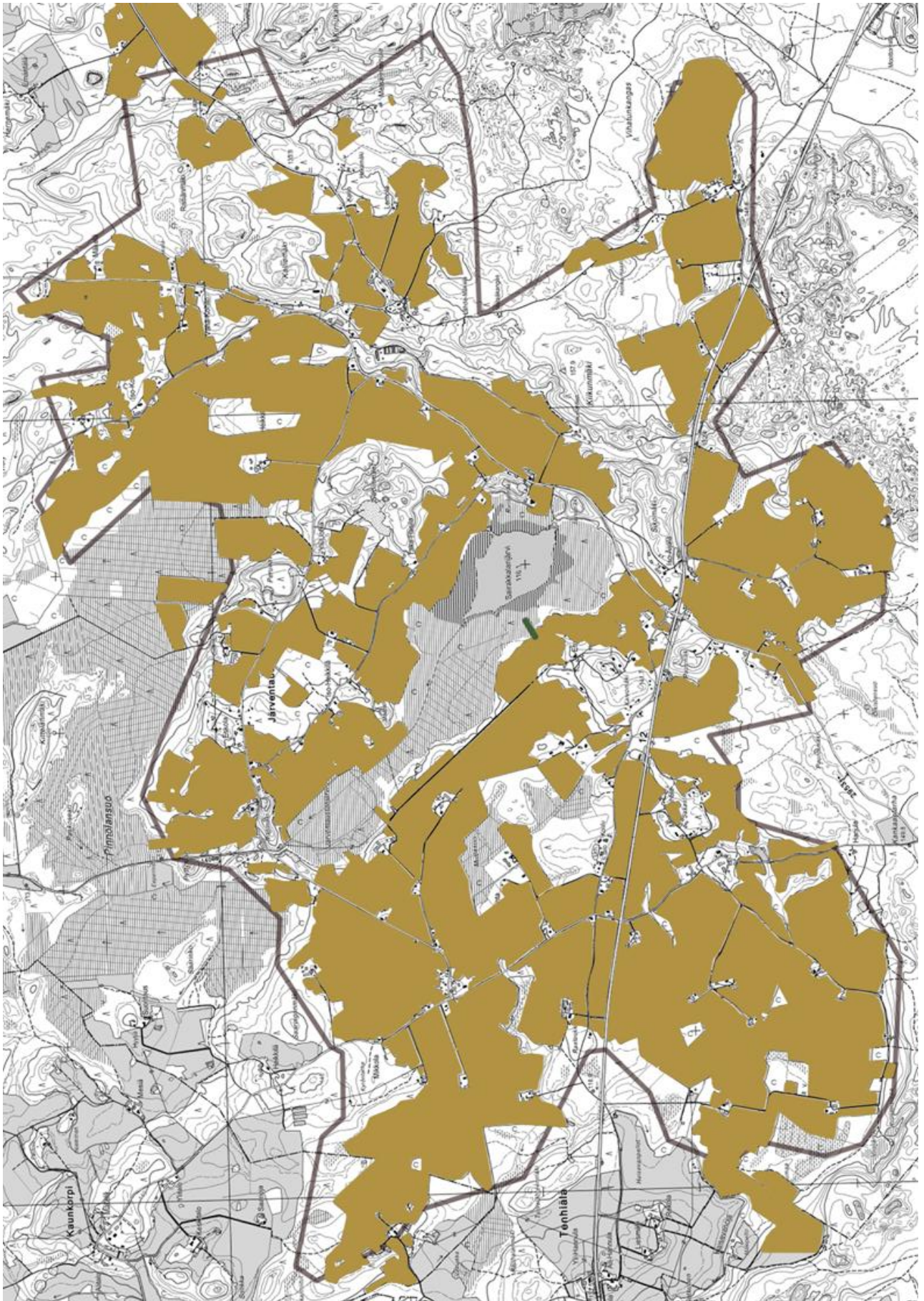
LIITE 13 Pellot ja niityt alueen itäosassa vuonna 1964

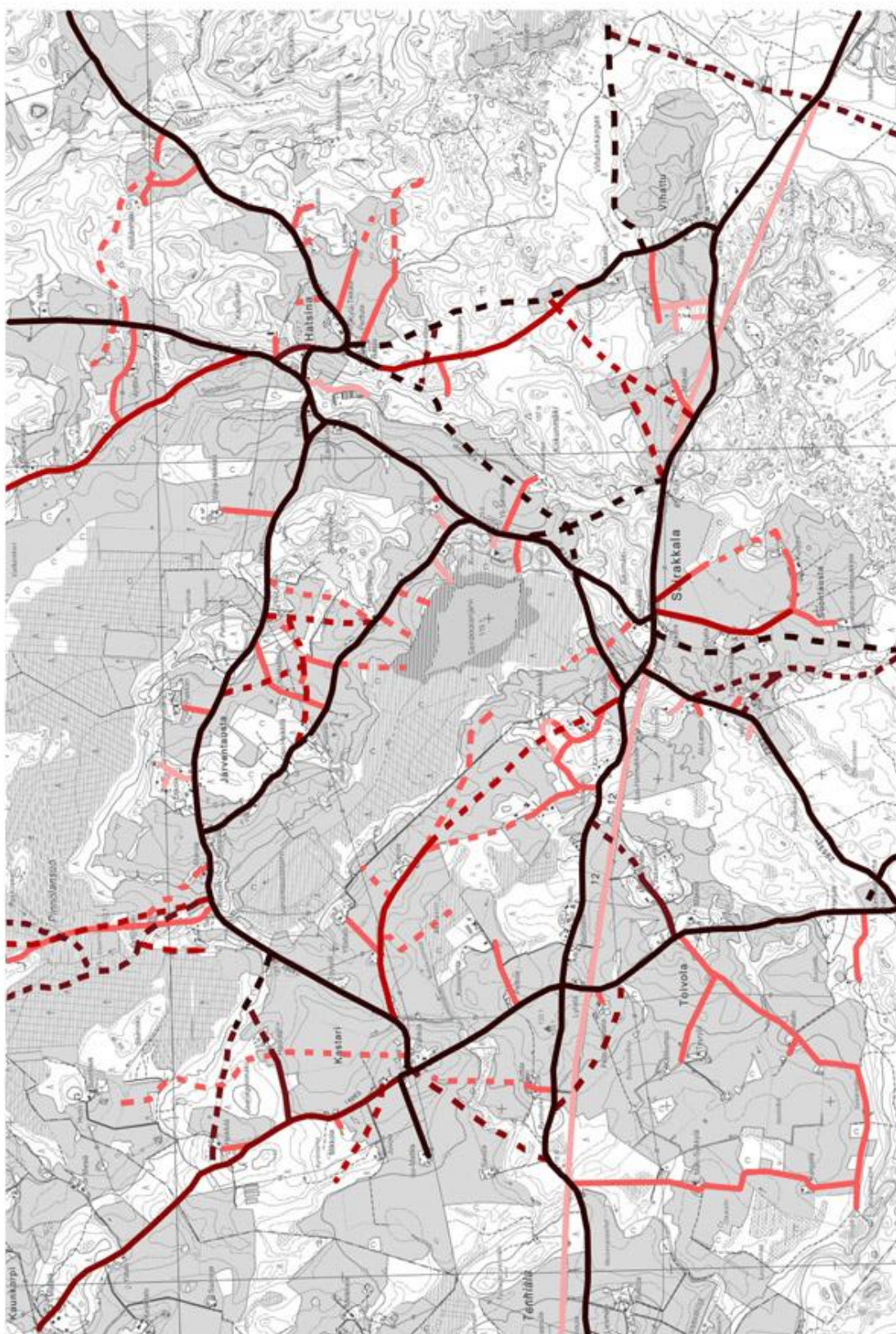
LIITE 14 Kohdealueen pellot ja niityt vuonna 1983

LIITE 15 Pellot ja niityt vuonna 2009

LIITE 16 Tiestön muutokset, jossa katkoviivalla merkityt tiet ovat käytöstä poistuneita

Maanmittari A. Colleenin kartta 1749

Kuninkaan kartasto 1777-1805

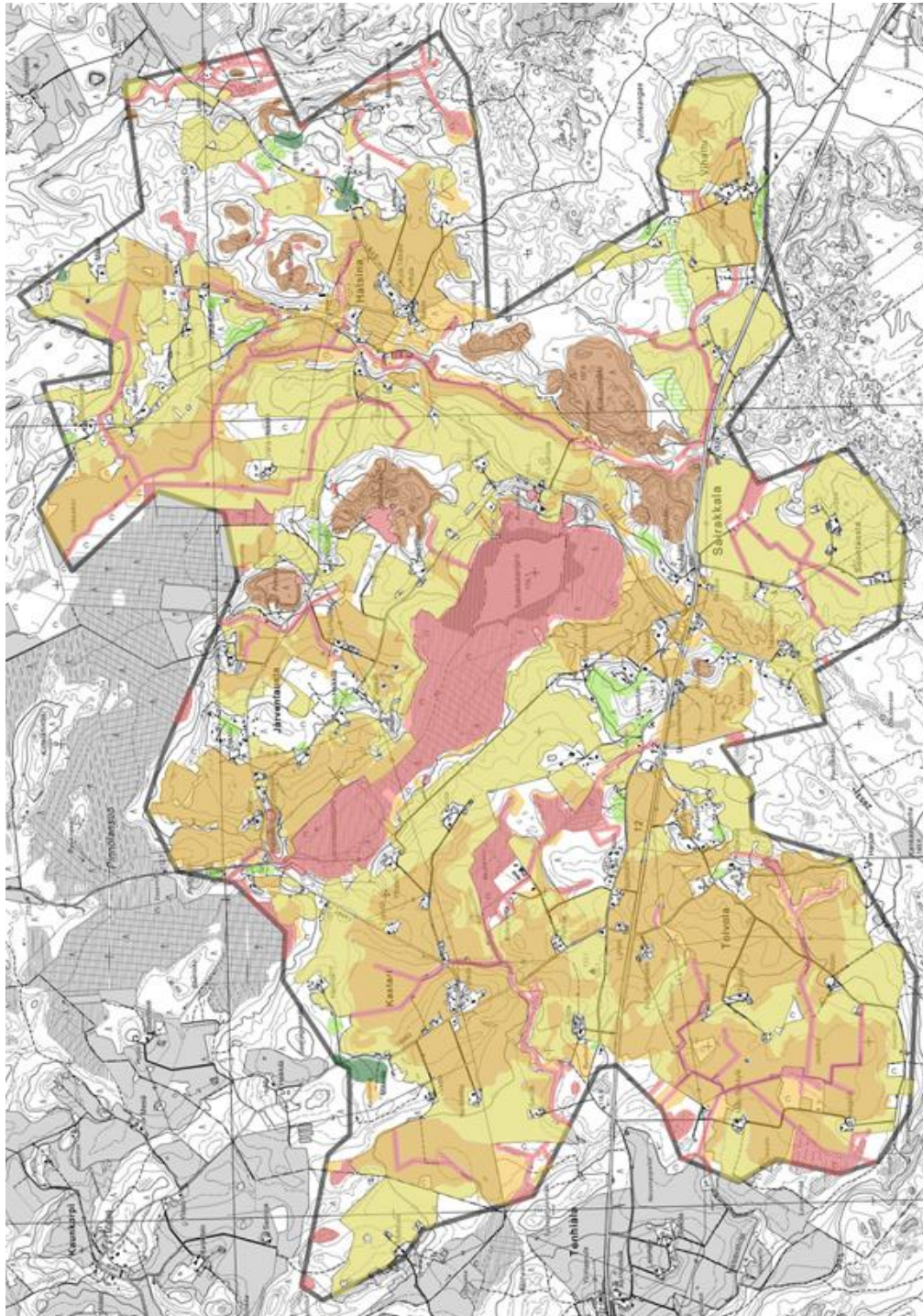
Kalmbergin kartasto 1855

Pitäjänkartta 1935

Peruskartta 1988

LIITE 17 Alueiden soveltuvuus täydennysrakentamiselle

- Rakentamiseen soveltumaton alue (Järvi, kosteikko, oja jne.)
- Isojaon mukaiset vanhat pellot ja niityt, ei suositella rakentamista
- Peltoalueet, ei suositella rakentamista
- Mäet, jyrkänteet ja lakialueet, ei suositella rakentamista
- Maittiliselle täydennysrakentamiselle soveltuva alue
- Tien rakentamista vaativat mahdolliset uudet alueet
- Rakentamiselle maisemallisesti soveltuvat alueet

ALUEELTA SAATAVISSA OLEVIA KARTTOJA:

Carta Marina 1539. Wikipedia 2010 [viitattu 6.4.2010]. Saatavissa:
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/ea/Carta_Marina.jpeg

Toivolan kylän kartta 1705. Kuusi, S. Hollolan pitäjän historia I. 1980. Kukkila:
Salpausselänkirjapaino.

Avander, N. Maakirjakartta 1705. Virtuaaliyliopisto 2010. 1600-luvun maakirjakartat [viitattu 2.3.2010]. Saatavissa:
http://www.nic.funet.fi/pub/sci/geo/carto/vanhatkartat/maakirjakartat/highres/h/h19_4_2_1.jpg

Järventaan kylän sarkapellot 1735–1736. Kuusi, S. Hollolan pitäjän historia I. 1980. Kukkila:
Salpausselänkirjapaino.

Maanmittari A. Colléenin kartta 1749. Länsi-Hollolan maankäyttösuunnitelma 2005. Alkuperäinen
Ruotsin valtakunnanarkistossa Tukholmassa.

Kuninkaan kartasto 1776–1805. Alanen, T. Kuninkaan kartasto Suomesta 1776–1805. 1989. Tampere:
Tamprint.

Toivola isojakokartta 1787. Maanmittauslaitos 2009.

Sairakkala isojakokartta 1787. Maanmittauslaitos 2009.

Järventaka, Kastari ja Pinnola isojakokartta 1788. Maanmittauslaitos 2009.

Hatsina isojakokartta 1791. Maanmittauslaitos 2009.

Hermelinin kartasto 1799. Helsingin yliopiston kirjasto 2006 [viitattu 18.2.2010]. Saatavissa:
<http://s1.doria.fi/helmi/mp/fennica/fem19990090/slides/4j.html>

Vihattu isojakokartta. 1816. Maanmittauslaitos 2009.

Geometrinen kartta 1842. Kansallisarkiston digitaaliarkisto. 2010 [viitattu 2.3.2010]. Saatavissa: <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=804139>

Kalmbergin kartasto 1855. Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto 2010 [viitattu 3.3.2010]. Saatavissa: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/6895/URN_NBN_fi_jyu-2007812.pdf?sequence=1

Kihlakunnankartasto 1855. Kansallisarkiston digitaaliarkisto 2010 [viitattu 18.2.2010]. Saatavissa: <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=1408>

Pitäjänkartta 1914. Hollolan kunta. 2009.

Pitäjänkartta 1935. Hollolan kunta. 2009.

Pitäjänkartta 1935. Hollolan kunta. 2009.

Pitäjänkartta 1949. Hollolan kunta. 2009.

Peruskartta 1964. Hollolan kunta. 2009.

Peruskartta 1979. Hollolan kunta. 2009.

Peruskartta 1983. Hollolan kunta. 2009.

Peruskartta 1988. Hollolan kunta. 2009.

Peruskartta 2009. Maanmittauslaitos. 2009.